ÅR. 10, NR. 2, NOV 2010
ISSN 1603 7979

INTEGRATIONISME, DIALOGISME OG ANDRE TEORETISKE RETNINGER

ET STUDIE I SAMLEJETS KOMMUNIKATIVE SIDER

DEBAT: PETER NAUR, SPROGPSYKOLOG?

OG... GLASKUNSTNEREN STINE DINESS

SPROGPSYKOLOGIENS HISTORIE OG TEORETISKE RETNINGER

SPINDET (2010), ÅRGANG 10, NUMMER 2: SPROGPSYKOLOGIS HISTORIE OG TEORETISKE RETNINGER

REDAKTØR:
Bent Holshagen Hemmingsen

REDAKTION:
Sune Rask
Ivana Djuric
Johanna Lindell
Mathias Kloster
Anne Bjørn
Nadia Bruun Thurø
Helle Bro Groth
Morten H. Pedersen
Liv Karstrom
Kristine Skyhøj Nielsen

ART SCOUT:
Stine Slot Tobiasen

LAYOUT:
Bent Holshagen Hemmingsen

KORREKTUR:
Anna Maria Kristina Forman
Johanna Lindell
Charlotte Borg
Randi Skovbjerg Sørensen
Julie Hagedorn-Møller
Anne Bjørn
Morten H. Pedersen

KONTAKT:
Redaktør:
mult@rapspot.dk
Art:
stine.tobiasen@gmail.com

HJEMMESIDE:
http://www.spindet.net

UDGIVER:
FAFOS
INSS

ISSN:
1603 7979

Artikler i denne udgave af Spindet kan citeres som følger:

!Efternavn!, !Fornavn! (2010). "!Artikel!". *Spindet (2010), Årgang 10, Nummer 2.*

GLASKUNSTNER:

Stine Diness

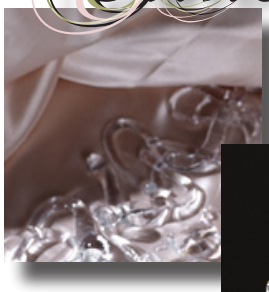

'love nest' (2010): s. 66-7
Foto: Mikkel Mortensen, Yellows

'twatless transparency' (2007): s. 57, 59, 65
Foto: Lauge Brixvold

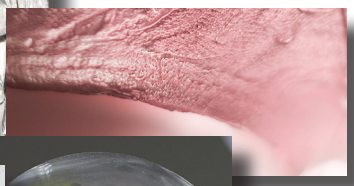

'falling water' (2009):
forside, s. 77, 78, 81
Foto: Cornelia Gramkow

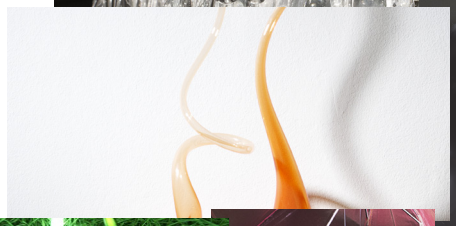

'when it all goes boom' (2010):
S. 10-1, 14-5
Foto: Mikkel Mortensen, Yellows

'flora danica pt. I' (2009):
s. 4-5, 7
Foto:Mikkel Mortensen

'neon' (2008): s. 27
Foto: David Lindsay

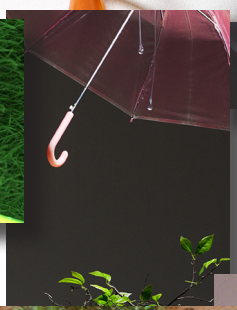

'outside in' (2010): s. 19
Foto: Mikkel Mortensen, Yellows

'place as matter' (2010): s. 51, 52
Foto: Hanna Lundborg

'light 08' (2008): s. 34-5, 37, 44-5
Foto: Stine Diness

'take your walk on' (2010): s. 68, 79

LEDER
Bent Holshagen Hemmingsen, stud.mag., redaktør

KUNSTNERPROFIL: STINE DINESS
Stine Slot Tobiasen, cand.comm., art scout

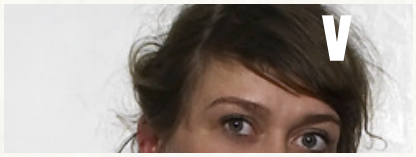

SPROGPSYKOLIGSK ARKÆOLOGI. ET PAR SPADESTIK
Søren Beck Nielsen, adjunkt

SPROGPSYKOLOGIENS TRE DOMINERENDE POSITIONER
Randi Skovbjerg Sørensen, cand.mag.

HVORDAN FORHOLDER INTEGRATIONISMEN TIL DEN VIRKELIGE VERDEN
Adrian Pablé, ass.prof.

KOMMENTAR TIL NAURS KOMMENTAR OG DENS OMGIVELSER
Nikolaj Meinert, stud.mag.

ÅBEN MATRYOSHKA! ET ØKOLOGISK SYN PÅ DET DIALOGISKE SELV
Lene Louise Lauridsen, stud.mag.
Bent Holshagen Hemmingsen, stud.mag.

SAMLEJET SOM KOMMUNIKATIONSSITUATION
Lars Chandresh, ph.d.

FORNEMMELSEN FOR ANDRE
Anders Bendix Kiel, stud.scient.soc

BOGANMELDELSER
Sune Rask, stud.mag.
Stine Tobiasen, cand.comm.

SPROGPSYKOLOGISK IDÉDATING
Louise Østergaard Andersen, stud.mag.

Leder

Bent Holshagen Hemmingsen
BA i japansk;
stud.mag. i sprogpsykologi;
Redaktør

Siden Spindets begyndelse i 2001 har de forskellige skiftende redaktioner nærmest uden undtagelse betragtet ét emne over alle andre som det mest centrale, at diskutere med deres medstuderende – hvad er sprogpsykologi for noget? Spørgsmålet har taget mange forskellige former og er blevet forklædt som forskelligartede tvivlsmål, men det klæder ikke fagets fremtid at fortsætte med at narre sig selv således. Hvad enten man stiller spørgsmålet "hvad er sprogpsykologi?", "hvad laver sprogpsykologer?", "bidrager sprogpsykologi til videnskaben/samfundet?", eller som det blev spurgt tilbage af Marianne Rathje og Linda Svenstrup-Munk i 2001, "kan sprogpsykologer være andet end Rasmus Modsat?", så er problemet det samme. Faget lader stadig til at være fascineret af egen navle.

Jeg mener bestemt, at det er en kvalitet i sig selv, at vi endnu ikke har fundet definitionen. At stud.mag.'er i sprogpsykologi har svært ved at indkapsle sprogpsykologiens teori, metode og praksis i en soundbite er en af de ting, der som kommende sprogpsykolog gør mig mest stolt. Personligt er jeg helt agnostisk. Jeg kan sagtens fortælle dig og en hvilken som helst anden om, hvad jeg synes sprogpsykologiens kernefelter er og bør være, og hvad essensen i det vi foretager os generelt set er.. hvilke forskellige idéer, som optræder i feltet og i udøvernes (og underviseres, og studerendes) hverisær holdninger. Jeg kan også fortælle lidt om, hvad der er af problemstillinger for fagets videre udvikling og indvikling. Men jeg vil ikke påstå ,at sidste ord er sagt.. eller at jeg ved hvad sprogpsykologi som felt er specifikt. For jeg tror ikke, at faget eller feltet har godt af at sidste ord bliver sagt herom.

De artikler vi bringer i dette nummer, er en række smukke eksempler på at sprogpsykologi har en stor og bred favn, som ikke skyer nogle tankeeksperimenter eller problemstillinger, og at faget tilstadighed trives bedst, når det er et arnested for tænkere, snarere end en smeltedigel for særlige tanker. Derfor har flere af mine medstuderende og jeg haft det syn på faget, at det er et besværligt fag for dem, som behøver kasser og kategorier og ikke kan forstå hvorfor vi ikke har vores faste teoretiske strukturer og kernetekster. Fagets styrke ligger i, at det søger at lære sine studerende at tænke selv og at forholde sig kritisk på en måde, hvor selve det akademiske sprogs strukturer og selvbestaltetheder ikke tages for gode varer, blot fordi det illustrerer et vel lagt intellektuelt puslespil. Sprogpsykologi kan gå meget dybt ned teoretisk, men vi er heller ikke bange for at udforske det umiddelbare og det selvfølgelige. Men vi er mere interesserede i hvorfor selvfølgelighederne virker selvfølgelige, end hvorfor de selvfølgelig er selvfølgeligheder.

Dette nummer af Spindet er det sidste med undertegnede bag roret som redaktør, og det er med blandede følelser, at jeg sætter de sidste punktummer og retter de sidste attributter i layoutet. Jeg har været om bord som bidragsydende redaktions-medlem nu i 2½ år over fem numre, og som redaktør i de sidste tre. Spindet har været en særlig vigtig opgave, som jeg to gange årligt har kunnet vende tilbage til. Spindet er en ekstra og væsentlig røst i fagets konstante redefinition af sig selv og sin berettigelse, og det er en tresidet bro mellem de studerende, de færdige sprogpsykologer og verden udenfor. Derfor er det særligt vigtigt, at de nye generationer af studerende bliver gjort opmærksomme på, hvilken rolle bladet kan udfylde i deres eget studieforløb som en ungdommens kilde til tanker og idéer og som en støtte for de medstuderende, der har brug for en udvidelse af deres repertoire til kortlægningen af deres egen kurs på studiet.

Med dette og forrige nummer af Spindet vil vi forsøge at besvare spørgsmålet nævnt først i denne leder, men i en meget bred forstand. Herved håber vi på at kunne lægge låg på diskussionen i en god stund fremad, sådan så den enkelte sprogpsykolog kan befri sit skue fra navlen og begynde at koncentrere sig om hvad der er centralt – hvordan er ting sprogpsykologisk interessante? God fornøjelse!

KUNSTNER PROFIL

Stine Diness

af
Stine Slot Tobiasen
cand.comm. i performance-design

Stine Diness er noget så sjældent som en kontemporær skulptør, hvis primære medie er glas.

Til ordet glaskunst, knytter der sig, i alle tilfælde for mit vedkommende, umiddelbart forestillingen om små poserende glasdyr. Bitte små skabninger udelukkende skabt med det formål: at pynte i hjemmet. Glas som kunstmateriale har lidt denne her pynte-æstetik over sig, som kan være svær at bryde med, i alle tilfælde er det endnu meget få kunstnere der benytter sig af glas som materiale.

Diness er en af de få kunstnere herhjemme, som gør forsøget og tager skridtet fuldt ud. Hendes primære materiale er glas og glasset står som udgangspunkt for hendes realiseringer. Dette betyder, at Diness æstetik ofte fremstår som dobbeltsidig. På den ene side er hendes værker utrolig skønne eller pyntende, mens de på den anden side forholder sig til temaer, som slet ikke hører hjemme i et forskønnelsens univers.

Diness' værker er ofte poetiske og utrolig smukke, samtidig er enkelte af hendes værker så erotiske at de næsten grænser til det vulgære. Værket 'Love Nest' (2009) (vist på side 66-7) er et eksempel herpå. Kontrasten mellem det kølige og rene udtryk, som er naturligt for materialet glas overfor figurationen i 'Love Nest' skaber en smuk blandings æstetik mellem det varme/erotiske over for det kolde/rene. I 'Love Nest' præsenteres man, som beskuer for en genkendelig verden, værket mimer noget så genkendeligt og naturligt som en menneskelig væske, men i kraft af materialets renhed, fremstår denne naturlige væske som næsten ren og uskyldig.

Diness' material-forståelse rækker dog ud over glassets æstetiske værdier. Glas har den specifikke egenskab, eller som Diness udtrykker det 'kvalitet', at den fysiske verden i detaljeret grad kan fastfryses i glas. Den mindste berøring mens glasset er varmt, afspejler sig i det efterfølgende udtryk. På den måde kan glasset bruges som et transparent dokumentaristisk materiale.

'Twatless Transparency' de yndefulde lysserøde glastrusser (vist på side 57, 59 og 65) er et andet godt eksempel på Diness' måde at arbejde med glasset som dokumentarisk udtryk på.

Det er et gennemgående træk ved Diness produktion, at hun forholder sig både legende og nysgerrigt til de fænomener, hun beskæftige sig med. Diness er som udgangspunkt optaget af en genkendelig verden, men denne genkendelige verden bliver, igennem Diness' fremstilling af den, præciseret, så almindelige banaliteter fremstår som skarpe fokuseringer.

Fakta og info:
Stine Diness blev uddannet på Designskolen afdeling Bornholm (tidligere glas og keramikskolen på Bornholm) i 2008.
Stine Diness har man kunne opleve på Skulpturbiennalen frem til den. 24. Oktober 2010.

http://www.stinediness.dk

spindet

TEMA

TEMA

Sprogpsykologisk arkæologi. Et par spadestik

Søren Beck Nielsen
Adjunkt på Sprogpsykologi, ph.d.

En tour de force gennemgang af de teoretiske skoler, som har udgjort de psykologiske og sociologiske strømninger i sprogpsykologien igennem tiden.

En teori eller et videnskabeligt felt fødes altid ind i en historisk sammenhæng. Teorien eller feltet vil nødvendigvis forholde sig til samtidens grundantagelser som den vil formulere sig i overensstemmelse med eller i modstrid til. Hvordan er det lige med sprogpsykologi og dens historiske sammenhæng? Eller sagt på en anden måde: hvor gammel er sprogpsykologien og hvordan har den forholdt sig til sin samtids antagelser? Disse spørgsmål bliver diskuteret i artiklen her.

Hvis man med sprogpsykologi mener *faget*, er svaret nogenlunde ligetil. Faget kunne nemlig her i 2010 fejre 40 års jubi-læum. Fagets opståen kan anskues som et – lokalt – bidrag til opgøret med strukturalismens enevælde indenfor især sprogvidenskaben, men også indenfor andre videnskabsgrene. Hermed placerer sprogpsykologi sig på linje med andre traditioner, som sociolingvistik og pragmatik, der begge også vandt solidt fodfæste fra og med 1970'erne. Sprogpsykologien adskiller sig dog fra de to andre nævnte traditioner ved at henvende sig mod psykologien som den forklaringsfaktor der kan frigøre studierne fra de autonome strukturer.

Hvis man med sprogpsykologi mener *området*, er svaret mindre ligetil. Så kommer man nemlig ikke udenom spørgsmålet "hvad er sprogpsykologi?", og hertil er der – heldigvis – mange svar. Området er bredt. Det dækker over integrationen af sprogvidenskabelige og psykologiske interesser og metoder. Sprogvidenskab beskæftiger sig typisk med de ressourcer mennesker (og i nogle tilfælde dyr) benytter sig af til at kommunikere med. Psykologi beskæftiger sig typisk med folks rationaler, vaner, følelser og omgang med hinanden. Integrationen af de to skaber et (anderledes) indblik i kommunikation og interaktion mennesker imellem. Traditionelt er sprogpsykologer særligt interesserede i at forstå forståelser: *om* folk forstår hinanden, og *hvordan* folk forstår hinanden. Dette sigte blev ikke opfundet på Københavns Universitet for 40 år siden, men det er på mange måder blevet raffineret her i løbet af fagets historie, og man må sige at det er privilegeret at området er institutionelt forankret på stedet. Det giver nemlig udøvere, dvs. studerende og ansatte, mulighed for at fordybe sig i disse interessante og vigtige spørgsmål. Faget har højt til loftet. Det giver den enkelte studerende en god mulighed for at farve sin faglighed i den retning man selv finder mest meningsfuld og

som i størst mulig grad befordrer videre karriere. Derfor bør man huske på at afgrænsninger af det sprogpsykologiske område altid bærer præg af afgrænserens egen interesser.

Det gælder selvfølgelig også indholdet af denne artikel.

Tre perspektiver

Et interessant bud på en afgrænsning finder man i Linda Svenstrup Munks introducerende artikel *Sprogpsykologi* (2008). Her opridses tre centrale sprogpsykologiske perspektiver, nemlig det kognitive, det interaktionelle og det sociokulturelle. Der knytter sig ofte forskellige metoder til de forskellige perspektiver (kognitivister benytter sig fx typisk af eksperimenter, mens interaktionsanalytikere foretrækker lyd eller videooptagelser af mennesker der optræder i naturlige sammenhænge). Men først og fremmest er der tale om forskellige interesser. Det kognitive perspektiv retter sig mod tankevirksomhed, primært hvordan mennesker opfatter og forstår input. Det interaktionelle perspektiv retter sig mod betingelserne for menneskers omgang med hinanden: hvilke genkendelige mekanismer trækker folk på når de skaber betydning sammen? Det sociokulturelle perspektiv retter sig mod de sociale og kulturelle forhold som påvirker (og påvirkes af) menneskelige aktiviteter som det at tænke, tale, skrive, indlære etc. De tre perspektiver er selvfølgelig, som det også anføres i artiklen, ikke gensidigt udelukkende. Langt fra.

Her er altså et bud på sprogpsykologiske perspektiver. En oversigt over hvilke specialer der er blevet afleveret på Sprogpsykologi igennem tiden (udleveret til 40 års jubilæet, men kan også findes ved en hurtig søgning i
Det Kongelige Biblioteks arkiv), bekræfter at disse tre perspektiver helt klart hører til blandt de dominerende. Men de er selvfølgelig ikke opstået på faget, de peger betydeligt længere tilbage. Og som vi skal se i det følgende afsnit er alle tre perspektiver opstået i utilfredshed med samtidens fremherskende reduktionistiske syn på menneskelighed.

> ”Sprogpsykologien adskiller sig dog fra de to andre nævnte traditioner ved at henvende sig mod psykologien som den forklaringsfaktor der kan frigøre studierne fra de autonome strukturer.”

Oprindelsen af det kognitive perspektiv

Groft sagt var der to hovedstrømninger i det 20. århundredes psykologi: behaviorisme og kognitivisme. Behaviorismen var dominerende i den første halvdel af århundredet. Den fokuserede på hvordan mennesker og dyr påvirkes af ydre stimuli. Bannerførere talte bl.a. russiske Ivan Pavlov og amerikanske Frederick Skinner. Hen imod midten af det 20 århundrede mente rigtig mange forskere at behavioristerne reducerede menneskelig agens til ren refleks. Ud af denne utilfredshed opstod kognitivismen som tillagde mennesket intelligens, evner og agens i en helt anden grad end behavioristerne gjorde. Tidlige bannerførere talte bl.a. britiske Frederic Bartlett og amerikanske Jerome Bruner, men lingvisten Noam Chomsky bør også nævnes som en tung medspiller. Han slog igennem med en ubønhørlig lussing til behaviorismen (se Chomsky 1959). Denne lussing nåede bredt ud, og han har siden 1950’erne udviklet teorier som skal tjene til at demonstrere menneskets enorme kompetencer ud i sproglighed.

Oprindelsen af det interaktionelle perspektiv

Det interaktionelle perspektiv opstod (og lever den dag i dag) i krydsfeltet mellem sociologi og socialpsykologi. Det har rod i amerikansk forskning. Dets centrale skikkelse er sociologen Erving Goffman der fra begyndelsen af 1960’erne og frem til sin død i 1982 insisterede på at *den interaktionelle orden* var et vigtigt studieobjekt i sig selv (se fx Goffman 1983). Hidtil var interaktionel orden, forstået som de grundlæggende adfærdsmønstre og deres normer, kun blevet beskrevet sporadisk og typisk som biprodukt af andre interesser. Det ændrede sig fra og med Goffman. En anden central

Sprogpsykologisk arkæologi...

skikkelse er sociologen Harold Garfinkel. Han udarbejdede i 1950'erne og 1960'erne *ethnometodologien,* som studerer hvilke metoder folk benytter sig af til at skabe fælles forståelse med. Ethnometodologi gjorde op med sin samtids vigtigste sociologiske retning i Amerika, nemlig Talcott Parsons *strukturfunktionalisme* (se fx Parsons 1970). Kernen i strukturfunktionalisme er at mennesker er i stand til at interagere i kraft af de normer de har fået indkodet og i kraft af de roller de indtræder i i hjemmet og i samfundets institutioner. Garfinkel mente at dette perspektiv reducerede mennesket til hvad vi i dag ville kalde en robot (han brugte selv betegnelsen *cultural dope*). I stedet henvendte Garfinkel sig til fænomenologien som beskrevet hos filosoffen Edmund Husserl og især psykologen Alfred Schutz. Her fandt han et andet subjektsyn, nemlig af mennesket som konstant fortolkende, meningsdannende, tilegnende og reviderende. Dette syn passede langt bedre på det indtryk han fik af sine empiriske studier, bl.a. hvordan transseksuelle bærer sig ad med at gå for at tilhøre et andet køn end det de biologisk er født med (se Garfinkel 1967).

Oprindelsen af det sociokulturelle perspektiv

Det sociokulturelle perspektiv kan henføres til Rusland i 1920'erne og 1930'erne (en god gennemgang kan findes hos: Wertsh 1991). Her indledte skikkelser som litteraten Mikhail Bakhtin og psykologen Lev Vygotsky omfattende kritikker af strukturalismen. Bakthin (og hans makker Volosinov som nogle mener i virkeligheden er Bakhtins pseudonym) har udførligt redegjort for hvorfor Ferdinand de Saussures opfattelse af sproget som ét system opbygget af arbitrære elementer svarer meget dårligt til den sproglighed som folk i praksis benytter sig af. I praksis knytter der sig nemlig enorme mængder medbetydning til de sproglige fraser vi benytter os af. Medbetydningen stammer bl.a. fra bevidstheden om tidligere tiders brug om hvem der typisk bruger udtrykkene og i hvilke situationer etc. (se bl.a. Baktin 1986; Møller Andersen 2002; Volosinov 1973). Vygotsky gjorde op med samtidens førende forsker i børns tilegnelse af sprog og andre evner, Jean Piaget. Piaget mente at børn konsekvent gennemgår en række faser: den sansemotoriske fase (0 - ca. 2 år); den før-operationelle fase (ca. 2 - ca. 7 år); den konkret-operationelle fase (ca. 7 - ca. 11) år; og den formal-operationelle fase (fra ca. 11 år). Vygotsky mente at denne opfattelse var alt for rigid og virkelighedsfjern. Børn gennemgår ikke automatisk sådanne stadier. Tilegnelse af evner sker gennem social interaktion, og dette er bl.a. med til at forklare hvorfor nogle grupperinger af børn og unge får et forspring i forhold til andre, en indsigt med altafgørende betydning for pædagogik og didaktik (se bl.a. Perregaard 2002; Vygotsky 1982).

To sprogpsykologiske kernespørgsmål

I stedet for at sammenfatte hvilke perspektiver sprogpsykologiske studier anlægger, kan man også afgrænse området ved at spørge: hvilke overordnede, konkrete spørgsmål søger sprogpsykologer svar på? For denne signatur lyder de to nok mest presserende:

- Hvordan kan det være, at folk forstår de tilsyneladende samme ytringer forskelligt?

- Men hvordan kan det så være, at folk som regel forstår hinanden i tilstrækkeligt omfang alligevel og som regel også opnår en form for enighed?

Her er tale om kernespørgsmål omkring kommunikation, ja måske endda menneskelighed. I det følgende vil jeg dog begrænse mig til at tidsplacere nogle (foreløbige) højdepunkter blandt mulige svar.

Hvordan kan det være, at folk forstår de tilsyneladende samme ytringer forskelligt?

Når man opsøger sin læge i Danmark, bliver man typisk mødt med et spørgsmål a la "hvad kan jeg hjælpe dig med?". Det får stort set altid patienter til at beskrive deres aktuelle lidelse. Men hvis man ser disse lidelsesbeskrivelser nærmere an får man indtryk af at patienter forstår opfordringen ganske forskelligt: nogle patienter formulerer deres bekymringer yderst forsigtigt, andre formulerer sig stærkere, nogle nøjes med at antyde ønsker om bestemte behandlingsformer, andre nærmest kræver det. Hvad kan disse forskelle skyldes? Det skyldes selvfølgelig at lidelsernes omfang er af forskellig karakter: symptomer som hoste og ondt i halsen er i medicinsk forstand mere tvetydige end tegn som fx høj feber og inflammation. Men hvis man studerer sådanne beskrivelser nærmere, erfarer man at det også skyldes at patienter forstår det indledende spørgsmål forskelligt, eller i hvert fald *vælger at forstå* (her i betydningen *vælger at respondere på*) det forskelligt.

Nogle forstår opfordringen som en åben invitation til at give den gas, andre som indledningen på et forløb, hvori lægen ultimativt ved mest.

Nogle gode bud på forklaringer af dette overordnede spørgsmål finder vi hos *dialogismen* og i *William James' psykologi*. Dialogisme betegner en sammenhængende række måder at anskue forholdet mellem sprog, tænkning, kommunikation og kontekst på. Dialogisme fandt solidt fodfæste i løbet af 1990'erne (se fx Linell 1998; Foppa & Markova 1991; Rommetveit 1999), men trækker især på russisk litteratur fra 1920'erne og 1930'erne. Der er tale om de samme referencer som i tilfældet med det sociokulturelle perspektiv (se ovenfor). Og det er ikke tilfældigt: dialogisme er én af udkrystalliseringerne af forestillingen om at sociokulturelle strømninger gennemtrænger menneskers vaner, forståelser, omgang, rationaler etc. Ethvert ord associeres med hvordan det er brugt og bruges i andre sammenhænge. Ord er derfor aldrig neutrale, de er bærere af ideologi og af fremmede stemmer, eller med Bakhtins ord: *ord er fyldt med fremmede ord* (se Møller Andersen 2002). Nogle mennesker synes at disse ideologier som man kan spore, er gode, andre dårlige. Nogle mennesker opfanger de fremmede stemmer som er til stede i ytringerne, andre ikke. Derfor må de samme ytringer nødvendigvis opfattes forskelligt. Men dialogismen vil principielt øvrigt anfægte at ytringer er ens. Dialogismen står som en af de traditioner som kraftigst argumenterer for betydningen af kontekstuel indlejring. Og da kontekster som bekendt er forskellige, må ytringer som optræder i kontekster også være det.

Amerikanske William James står som en af psykologiens første og største pionerer. Hans arbejde tog hul på en lang række områder som en meget lang række psykologer senere skulle arbejde med, bl.a. bevidsthed, hukommelse og opmærksomhed. James pointerer at tænkning forløber langt mindre fragmenteret end man skulle tro. Med "man" mener James især to grupperinger: de forstandsforhippede og de fornuftsforhippede (se James 1950 [1890]: 244 ff.). Begge grupperinger er filosofisk snarere end psykologisk karakter (man bør her huske på at psykologien brød ud af filosofien og blev til en selvstændig fagdisciplin), og begge grupperinger lugter af Descartes med vægt på selvstændige følelsesisolerede tanker. James lægger i stedet vægt på at tænkning forekommer som glidende processer. Vore tanker strømmer fra pejlepunkt til pejlepunkt med masser af aktivitet også undervejs. En god litterær illustration kan findes i Mollys indre monolog som afslutter James Joyces *Ulysses* fra 1922. James lærer os også at tanker er dybt personlige. Vi trækker nemlig altid på tidligere erfaring som vi har gjort os igennem vore forskellige liv og igennem de vaner vi hver især har erhvervet os. Et vigtigt element heri er associationer. Vi tænker nemlig i meget høj grad ved at associere ord og genstande med andre oplevelser af (samme) ord og genstande. Igen er der tale om noget dybt personforankret, for associationerne må nødvendigvis variere fra menneske til menneske. James betoner derfor at mennesker aldrig helt deler den samme oplevelse med hinanden.

Hvordan kan det være, at folk som regel forstår hinanden i tilstrækkeligt omfang alligevel og som regel også opnår en form for enighed?

Af ovenstående kunne det tyde på at vi aldrig rigtig forstår hinanden når vi kommunikerer. Vi kan i hvert fald aldrig nogensinde være sikre på at vi for alvor forstår

Sprogpsykologisk arkæologi...

hinanden. Dette synspunkt finder man bl.a. hos filosofiske skeptikere som har beskæftiget sig med det såkaldte *problem of other minds*. Men ord virker jo. Det fortæller både sproghandlingsteorien (jf. Austin 1997) og vore hverdagserfaringer os. Hvordan kan det være?

En god forklaring er den at vi er tilfredse med at forstå hinanden i et tilstrækkeligt omfang til at få den praktiske hverdag til at fungere. Det er den forklaring man finder i Harold Garfinkels ethnometodologi fra 1950'erne og 1960'erne (se ovenfor).

En anden forklaring er at vi løbende justerer vores bidrag så de bedst muligt rammer den eller de tilsigtede person(er). Dette gælder selvfølgelig både skriftlig og mundtlig kommunikation, men især hvad angår mundtlig kommunikation er der en masse muligheder til rådighed for at gøre dette. Disse er bedst beskrevet inden for *konversationsanalysen* der lægger stor vægt på fænomenet modtagerdesign (først nævnt i Sacks, Schegloff & Jefferson 1974). En af de vigtigste ressourcer til at justere sproget kaldes *repair*, dvs. måder at rette sine egne eller andres formuleringer på så de bliver mere "korrekte", forståelige, hensigtsmæssige osv. Her viser undersøgelser at mennesker foretrækker ikke at få deres tale rettet af andre. Det foretrukne er at man selv retter sine uklarheder. Det føles irriterende at blive irettesat. Og det er noget samtaledeltagere samarbejder om: talere ved at rette egne uklarheder og lyttere ved at vise tilbageholdenhed med at rette på deres samtalepartnere (Schegloff, Sack & Jefferson 1977). Et andet udbredt og systematisk sted *repair* bruges til at sikre fælles forståelse med, er i den såkaldte tredje position, dvs. som svar på svar på problemkilden. Her gælder det at person A siger noget, person B responderer på det A lige har sagt og viser dermed samtidig sin forståelse af det sagte. Hvis så person A kan lure at person B har misforstået ham eller hende, vil der typisk komme en *repair* i den efterfølgende taletur, altså i tredje position (se Schegloff 1992). Konversationsanalysen blev grundlagt i 1960'erne og rodfæstet i 1970'erne. I de første par årtier af konversationsanalysens historie, dvs. 1970'erne og 1980'erne, studerede grundlæggerne og deres elever især (men ikke udelukkende) optagelser af såkaldt hverdagssamtaler mellem venner, familie eller bekendte i private omgivelser. Sigtet var at finde meget generelle tendenser, blandt andet for turtagning (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974), *repair* (Schegloff, Jefferson & Sacks 1977) eller hvordan man responderer når andre foretager en vurdering af noget (Pomerantz 1984). I de seneste par årtier, dvs. 1990'erne og 00'erne, er der sket et skift i retning af at langt flere udøvere nu især (men ikke udelukkende) studerer optagelser af såkaldte institutionelle

Lad os alle sammen i stedet bestræbe os på at føre sprogpsykologien godt ind i fremtiden ved at lave gode nye undersøgelser og lade disse forholde sig til andre gode nye undersøgelser.

interaktioner.

En tredje forklaring er at vi måske ikke forstår hinanden, men blot opnår en form for tvunget enighed. Denne forklaring finder man bl.a. i britiske Norman Faircloughs *kritiske diskursanalyse* (se fx Fairclough 1992). Kritisk diskursanalyse blev udviklet igennem 1980'erne, men er på mange måder en videreførelse af pragmatikken fra 1970'erne, dvs. analyser af sproget i brug, ofte med et ideologikritisk sigte. Fairclough trækker især på to teoretikere: den franske filosof Michel Foucault og den engelske/australske lingvist Michael Halliday. Fra sidstnævnte henter han de fleste af sine analytiske redskaber, bl.a. modaliteter som 'kan', 'bør', 'må', 'skal' etc., in- eller ekskluderende pronominer som 'jeg', 'vi', 'du', 'man' etc. og ikke mindst forestillingen om at sprog rummer nogle særlige og afgrænsede kernefunktioner, nemlig noget ideationelt, noget relationelt og noget tekstuelt. Fra førstnævnte henter han sin genstand for analyse: diskurserne. På det mest overordnede plan er diskurser normer som afgrænser vore måder at tale og tænke om noget på. Det er den slags diskurser Foucault primært beskæftigede sig med. Han undersøgte bl.a. hvordan man igennem nyere (men typisk ikke den nyeste!) tid har forholdt sig til grupperinger som mentalt syge, hvordan man har behandlet kriminelle, hvordan man har forholdt sig til seksualitet etc. På et mere konkret plan bruges ordet diskurs ofte om bestemte måder at tale om bestemte fænomener på. Det kunne fx være bestemte måder at omtale nye borgere i et land på. Det er den slags diskurser Fairclough beskæftiger sig med. Gennem kritisk diskursanalyse kan man så søge at påvise hvordan sproget indlejrer magtmekanismer som gør at folk – somme tider uden at være klar over det – indordner sig hinanden.

Afsluttende

Sprogpsykologi udgør et frirum med højt til loftet. Forhåbentlig har denne artikel vist at der er masser af begravet guld at grave op blandt fortidens mange spændende teorier og studier. Denne artikel har især gjort ophold i Amerika i slutningen af det 19. Århundrede, i Rusland i 1920'erne og 1930'erne, og så tilbage igen til Amerika i 1950'erne og 1960'erne. Her vil man kunne finde rødder, i hvert fald hvis man definerer det sprogpsykologiske felt som jeg har gjort det i denne artikel. Man vil også finde at disse rødder har muliggjort at anskue sprog, tænkning og social handling på nye og mere dynamiske måder end tidligere. De nævnte teorier har især gjort op med forestillingen om de uafhængige strukturer. I stedet er der blevet lagt større vægt på betydningen af kulturelle praksisformer og især på betydningen af menneskelig agens. Med en udgangsbøn kunne jeg tænke mig at plædere for at fortsætte fremadrettetheden. Lad ikke guldgraveri i fortidens skatkammer ske i et bagstræberisk ærinde. Lad os alle sammen i stedet bestræbe os på at føre sprogpsykologien godt ind i fremtiden ved at lave gode nye undersøgelser og lade disse forholde sig til andre gode nye undersøgelser.

Henvisninger

Austin, J.L. (1997). Ord der virker. København: Gyldendal.

Bakhtin, M.M. (1986). Speech Genres and Other Late Essays. USA: University of Texas Press.

Chomsky, N. (1959). A Review of B. F. Skinner's Verbal Behavior. I: Jakobovits & Murray S. Miron (eds.): Readings in the Psychology of Language, Prentice-Hall, 1967, pp. 142-143

Fairclough, N. (1992). Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.

Foppa K. & **Markova** I. (1991), Asymmetries of dialogue. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

Garfinkel, H. (1967). Studies in Ethnomethodology. Cambridge: Polity Press.

Goffman, E. (1983). The Interaction order: American Sociological Association, 1982 Presidential Address. American Sociological Review, 48, No. 1, 1-17.

James, W. (1950[1890]). The Principles of Psychology. Volume One. New York: Dover Publications, Inc.

Linell, P. (1998). Approaching Dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Møller Andersen, N. (2002). I en verden af fremmede ord. Bachtin som sprogbrugsteoretiker. Viborg: Akademisk.

Sprogpsykologisk arkæologi...

Parsons, T. (1970). The Social System. London: Routledge & Kegan Paul Ltd

Perregaard, B. (2002). Forskning og undervisning i skriftsprog. Viborg: Adademisk.

Pomerantz, A. (1984). Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. I: J. M. Atkinson, & J. Heritage (Eds.): Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis (pp. 57-101). Cambridge: Cambridge University Press.

Rommetveit, R. (1999). Om dialogisme og vitskapleg disiplinert diskurs- og samtaleanalyse. Norsk Lingvistisk Tidsskrift, 17(1).

Sacks, H., Schegloff, E. A. & **Jefferson**, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. Language, 50(4), 696-735.

Schegloff, E. A. (1992). Repair After Next Turn: The Last Structurally Provided Defense of Intersubjectivity in Conversation. American Journal of Sociology, 97(5), 1295-1345.

Schegloff, Emanuel A., Jefferson, G. & Sacks, H. (1977). The Preference for Self-Correction in the Organization of Repair in Conversation. Language, 53(2), 361-382.

Svenstrup Munk, Linda (2008). Sprogpsykologi. Linda Svenstrup Munk, Karen Risager & Niels Erik Wille: Den Sproglige verden. Sprogsociologi. Sprogpsykologi. Sprogfilosofi (pp. 28-65). Århus C: Systime.

Volosinöv, V.N. (1973). Marxism and the Philosophy of Language. New York and London: Seminar Press.

Vygotsky, L.S. (1982). Om barnets psykiske udvikling. København: Arnold Busck.

Wertsch, J. V. (1991). Voices of the Mind. A Sociocultural Approach to Mediated Action. Cambridge: Harvard University Press.

TEMA

Sprogpsykologiens tre dominerende positioner

Randi Skovbjerg Sørensen
BA i lingvistik; cand.mag. i sprogpsykologi

Som vores netop færdiguddannede medstuderende, har forfatteren bidraget med et omskrivning af teori-afsnittet fra sit speciale. Artiklen tager afsæt i en diskussion af tre prominente teoretiske udgangspunkters overlap og forskelligheder. Sprogpsykologis Jesper Hermanns syn på forståelser, Roy Harris' integrationisme og især Per Linells dialogisme.

Med "Sprogpsykologiens historie" som tema mener jeg en diskussion af de vigtigste sprogpsykologiske positioner er på sin plads. For mig er der tre positioner der karakteriserer sprogpsykologi som fag ved Københavns Universitet: Hermanns idéer om sprogpsykologi, integrationismen og dialogismen. Førstnævnte er den eneste der er skrevet med sprogpsykologi for øje; de to sidstnævnte har givet inspiration til mange sprogpsykologer og er anerkendte teorier inden for faget.

Integrationismen og dialogismen diskuteres også andetsteds i dette nummer af Spindet; i min artikel[1] vil jeg sammenligne hvordan de tre nævnte positioner forholder sig til tre nøglebegreber inden for sprogpsykologi, nemlig: forståelser, betydninger og kontekster. Til sidst vil jeg diskutere forskelle og ligheder på de tre positioners tilgange til begreberne.

De tre sprogsyn adskiller sig på væsentlige punkter, men fælles for dem er at de modsætter sig hvad jeg vil kalde det monologiske sprogsyn hvor man ser sprog som et system der eksisterer uafhængigt af sprogbrugerne, og som bl.a. var udgangspunktet for strukturalisterne og generativisterne. For at tydeliggøre væsentlige pointer i de positioner der er med til at definere sprogpsykologi, vil jeg til tider sammenholde dem med strukturalisten Saussures (1968) sprogsyn. Både Hermanns position, integrationismen og dialogismen modsætter sig det monologiske synspunkt og mener således at kommunikation går forud for sproget.

Hermann som sprogpsykolog

Hermann må siges at være sprogpsykologiens fader. Han etablerede sprogpsykologi som fag på Københavns Universitet og har undervist og forsket inden for undersøgelsesområdet og derved været med til at præge og udvikle interessefeltet. Derfor udgør Hermann en vigtig position inden for sprogpsykologi. Men fordi han har udviklet sig med faget, er det også en udfordring at præsentere Hermann som en fast position. I min redegørelse begrænser jeg mig derfor til Hermann (1997; 2008a; 2008b) og Hermann & Larsen (1974) da disse beskæftiger sig særligt med sprogpsykologiske positioner og forståelser. Desuden er gennemgangen

1 Artiklen er baseret på teorikapitlet i mit speciale: "Når afsenderen mener ét, og modtageren forstår noget andet. Betragtninger om hvorfor det er relevant at undersøge ordforståelse på internettet, og hvordan det kan gribes sprogpsykologisk an, med undersøgelsen "Svære Ord 2010" som eksempel." Afleveret ved Institut for Nordisk Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet, juli 2010.

Sprogpsykologiens tre dominerende...

baseret på noter fra Hermanns undervisning[2]. Ydermere vil jeg referere til fire teoretikere som tydeligvis har inspireret Hermann (1997; 2008a; 2008b): James (1950), Naur (2005), Jespersen (Hermann 2008b) og Bukdahl (1980).

Jeg vil lægge ud med den inspiration Hermann (2008b) finder i James (1950):

> "Tankestrømme i vore sind bevirker at vi hver især altid og nødvendigvis får noget andet ud af det vi hører eller læser, end dem vi taler med eller som har skrevet det. Vi skaber os hver sin udgave af det der bliver sagt. Selv om vi taler om det samme, er det om hver vores individuelle version af det."
> (Hermann 2008b:3)

Hermann (2008b) er stærkt influeret af James' (1950, kap. IX) teori om tankestrømme (*the stream of thought*) når han siger vi forstår forskelligt. James (1950:226) hæfter sig ved at tanker altid findes i en bevidsthed, og at en bevidsthed aldrig har direkte adgang til andre menneskers bevidstheder. Fordi individer tænker forskelligt, er forståelser altid personlige, og ligesom tankestrømme eksisterer de ikke uafhængigt af en bevidsthed.

Selvom James (1950) nedfældede sine tanker for over hundrede år siden, er hans værk *Principles of Psychology* hyppigt brugt i eftertiden og stadig anerkendt. Og til trods for at hans metode var introspektion – som af mange bliver kritiseret for at være uvidenskabelig – har mange af hans observationer af tankestrømme haft indflydelse på senere forskning (jf. Hermann 2008b:6ff). James (1950) er særligt interessant for sprogpsykologien fordi han beskriver vores tankestrømme, associationer og følelser som har stor indflydelse på vores interaktion.

James (1950:257) fandt ved hjælp af introspektion at man kan have mange tankeprocesser i gang på samme tid, men intensiteten af de enkelte elementer tiltager og aftager på forskellige tidspunkter. Vi vælger elementer i vores tankestrøm ud og ignorerer tanker og associationer der ikke forekommer relevante[3]. Tankestrømmen ændrer sig hele tiden, og tankerne påvirkes af tidligere og samtidige tanker (ibid. p. 242).

James (1950:269-270) observerede desuden at det ikke gør nogen forskel hvad tankestoffet er gjort af[4], eller hvordan vi præcist associerer, for man kan sagtens nå frem til samme konklusion. At man når frem til samme konklusion, betyder ikke at man er kommet derhen via den samme tankestrøm – tværtimod er denne jo netop personlig. Tilmed er konklusionen det vigtigste ved tankerækken fordi det er det vi husker bagefter. Eftersom forståelser opnås gennem tankestrømme, er forståelsesprocesser aldrig de samme – end ikke hos det samme individ.

Hermann & Larsen (1974) fastslår at det ikke giver mening at skrive side op og side ned om forståelser per se – forståelser er altid nogens! Derfor står det i pluralis. Dette bekræftes af hermeneutikeren Bukdahl (1980) idet han antager at forståelse er subjektiv; ergo må der altid være tale om flere forståelser fordi hvert individ har sin personlige forståelse. Bukdahl (ibid.) understreger endvidere at hermeneutikken benægter at der skulle være noget som forudsætningsløse, objektive forståelser.

Hermann er desuden inspireret af Naur. Naur (2005:157) forklarer hvordan det hænger sammen at vi har individuelle forståelser, men samtidig formår at forstå hinanden:

> "Det der gør et bestemt sæt af tegn nyttige under samvær i et bestemt samfund er at en del af den betydning der i samfundsmedlemmernes tankestrømme ved association knyttes til hvert tegn stemmer sammen. Her er det vigtigt at betone 'en del af' i denne forklaring. Da det handler om tankeobjekter i de enkelte personers tankestrøm kan betydningernes samstemmighed kun være delvis."
> (Naur 2005:157)

I forhold til sprogets oprindelse og eksistens påpeger Hermann (2008a:94) at det kan være misvisende at bruge termen sprog fordi vi da kan blive forledt til at tro at det er et selvstændigt system. Men der må nødvendigvis være et "jeg" eller "du" for uden det ville der ikke være ord. For at sprog kan fungere intersubjektivt mellem forskellige individer, må

2 Dvs. kurserne 'Sprogpsykologiens genstandsområde' afholdt i efteråret 2007 samt 'Kommunikation i teori og praksis' afholdt i foråret 2008.

3 James (1950:258) taler om *fringes* som er det der binder tankerne sammen; *fringes* er det der hele tiden ligger uden om det vi har i fokus i tankestrømmen, og som potentielt kan blive det næste, eller som lige har været del af vores fokus.

4 Som Hermann (2008b:2) forklarer, består tankestoffet ikke kun af ord; tværtimod citerer han P. M. Møller for at sige: "Husk, at vi ej tænker i ord blot".

der være noget disse individer deler (jf. citatet af Naur ovenfor) selvom der er forskel på hvordan individerne forstår de forskellige ord. Hermann (2008b) bruger desuden begrebet "vaner" om sprogbrug til at forklare at vores forståelser kan nærme sig hinanden trods vores individuelle forståelser.

Hermann (2008b) er inspireret af Otto Jespersen når han argumenterer for at sprog er et sæt af vaner frem for et system som eksempelvis Saussure (1968) mener. Jespersen (Hermann 2008b:4) mener: "[A]t sprog altid betegner vaner; og hvis sproget er et system, så er det et system af vaner."

> "Det er vanerne vi bruger hver gang vi siger noget, og hver gang vi forstår noget på den baggrund, livet har udstyret os med."
> (Hermann 2008b:1)

Således er det vaner og kontekster der skaber vores forståelser. Personer der befinder sig i situationer, går forud for sproget. Hermann (2008b:10) tilføjer desuden at vaner altid er nogens – ligesom James (1950:226) pointerer at tanker altid tilhører nogens bevidsthed, eksisterer sprogvaner også kun afhængigt af personer.

Endvidere understreger Hermann (1997) at forståelser og betydninger forudsætter hinanden og dermed er meningsløse uden hinanden:

> "Der skal være nogen der forstår en betydning – men når nogen forstår noget, må vi også altid kunne pege på hvad det er for en betydning der bliver forstået af dem!"
> (Hermann 1997:127)

Ifølge Hermann (ibid.) kan vi således kun tale om forståelser med henvisning til hvilke betydninger de er forståelser af. Således ser Hermann (ibid.) forståelser som subjektive og betydninger som intersubjektive.

Hermanns tilgang til forståelser, betydninger og kontekster som det præsenteres i de nævnte tekster, samt inspireret af James, Jespersen, Naur og Bukdahl, er hermed:

- Forståelser er individuelle, fordi vores tankestrømme er det, men det betyder ikke at vi ikke kan ende med samme konklusion som andre godt hjulpet af vores vaner.
- Betydning er uløseligt bundet sammen med forståelser: Ingen forståelse – ingen betydning, og omvendt.
- Hermann siger ikke meget om kontekster; i undervisningen har han i det hele taget gjort det klart at han helst undlader at bruge begrebet med den begrundelse at det er et udvandet begreb der for de fleste efterhånden betyder så godt som alt.

Integrationisme

Harris (1996; 1998) er dominerende inden for integrationismen som også har sprogpsykologiske tilhængere. Integrationismens pointer må siges at være den diametrale modsætning til det monologiske sprogsyn hvorfor jeg i det følgende tydeliggør nogle integrationistiske pointer ved at referere til Saussure (1968). Integrationismen har ikke stort fokus på forståelser hvilket jeg vil vise med henvisning til en master class med integrationisten Pablé[5]. Den integrationistiske grundtanke er at tegn (*signs*), kontekst og betydning er integreret hvilket gør det til en udfordring at skelne mellem disse. Jeg vil dog alligevel forsøge at udlede pointer om både forståelser, betydning og kontekst til sidst i afsnittet.

Først et citat der viser at integrationismen – modsat det monologiske sprogsyn – mener kommunikation går forud for sproget:

> "For the integrationist there is no sign without the context, and contexts are not given in advance. Signs, in short, are not waiting to be 'used': they are created in and by the act of communication. […] signs presuppose communication: they are its products, not its prerequisites."
> (Harris 1996:7)

Harris (1996) mener således at tegn skabes i selve kommunikationen; tegn findes ikke forud for kommunikation som noget vi kender før vi indgår i kommunikation. Fordi hverken tegn eller kontekster er givet på forhånd, kan mennesket ifølge Harris (1996:16-17) altid opfinde nye måder at kommunikere på. Således er der mange forskellige måder at kommunikere på. Kommunikations-former er dog aldrig skabt uafhængigt af de allerede eksisterende: De er skabt på baggrund af og samtidig integreret i andre måder at kommunikere på. Harris (1996:13) mener endvidere at mennesket ikke kunne være til uden kommunikation: "*Homo sapiens is homo communicator*" (forfatterens

5 Omtalte master class fandt sted 28. maj 2010 på Københavns Universitet.

Sprogpsykologiens tre dominerende...

kursivering).

Følgelig definerer Harris (1996:63) kommunikation meget bredt. Kommunikation består af en åbning og en opfølgning; mindst én af disse to skal være bevidst. Således mener integrationisterne der er tale om kommunikation hvis man kigger op i himlen, konstaterer at skyerne er mørke, og derfor vælger at tage en paraply med på spadsereturen. I dette eksempel har skyerne kommunikeret til den der kigger op i skyerne, at det måske begynder at regne hvorfor en paraply kunne blive nyttig.

Harris (1998:44) kritiserer den monologiske tilgang til sprog for at undersøge sprog uden blik for sprogbrug. Han ser det som naturligt at sprog og sprogbrug må være integrerede i hinanden og dermed uløseligt forbundet:

> "The term 'integrational' is intended to allude to the fact that in real life, as we all know, experience is not neatly compartmentalized into the linguistic and the non-linguistic. The two are integrated. Words are not separate from situations: they are part of the situations, both socially and psychologically. Furthermore, without that essential integration, we could neither learn a language, nor function efficiently as language-users."
> (Harris 1998:44)

Sproget er kontekstafhængigt. Sproglige størrelser kan ikke eksistere uafhængigt af sprogbrugeren og sprogbrugen. Harris (1998) tager dermed afstand fra det syn at vi skulle have en særlig kommunikativ kompetence foruden en lingvistisk kompetence som skulle gøre os i stand til at vide hvordan vi skal bruge sproget i forskellige situationer: Dette forudsætter at det kommunikative ligger uden for sproget, og dermed at sprog og sprogbrug kan ses som to uafhængige størrelser. Men kommunikation kom før sproget. Harris' argument for dette syn er at hvis ikke det forholdt sig sådan, ville sproget skulle have eksisteret inden nogen brugte det til at kommunikere med, og hvordan ville man i så fald kunne forklare sprogs opståen?

Interessant er det at Saussure (1968:37) – en erklæret strukturalist som levede i en tid hvor man ikke satte spørgsmålstegn ved at sproget fandtes som et uafhængigt system – faktisk medgiver at sprog (*la langue*) og sprogbrug (*la parole*) påvirker hinanden, og at sprogbrug, historisk set, eksisterede før sproget:

> "[C]es deux objets sont étroitement liés et se supposent l'un l'autre : la langue est nécessaire pour que la parole soit intelligible et produise tous ses effets ; mais celle-ci est nécessaire pour que la langue s'établisse ; historiquement, le fait de parole précède toujours."
> (Saussure 1968:37)

Men Saussure (ibid. pp. 38-39) benægter at sproget og sprogbrug kan undersøges samtidig; og han mener at sproget alene er lingvistikkens undersøgelsesfelt. Saussure (1968:31) skriver endvidere at sproget kan undersøges uafhængigt af sprogbrugen; eksempelvis er der jo folk der undersøger sprog som ikke længere eksisterer. Til trods for sine indrømmelser, som må siges at gå imod det der blev taget for givet i hans samtid, mener Saussure (1968) altså at sproget kan undersøges uden at tage højde for hvordan det bruges. Modsat Harris og integrationismens overbevisninger mener Saussure altså at sproget kan undersøges som et selvstændigt system.

Harris (1996:15) mener at sprogforskere før i tiden – eksempelvis Saussure – har været så optaget af at afdække underliggende strukturer i det der tilsyneladende forekommer som en afgrænset, systematisk størrelse, at man ikke har set det der for Harris synes at ligge lige for: At kommunikation er forudsat integration.

Harris (1996; 1998) skriver ikke meget om forståelser. Pablé (masterclass 28/05/10) fastholdt dog at det er vigtigt inden for integrationismen, men var meget tvivlende over for hvor meget man kan sige om forståelser i en akademisk sammenhæng fordi forståelser er private, og vi aldrig vil kunne få indblik i hvad der sker inde i hovedet på folk.

Idéen bag integrationismen er netop at alting er integreret – dermed hænger forståelser, betydning og kontekst også uløseligt sammen hvorfor der er et stort overlap mellem de tre i den følgende opsummering:

- Harris (1996; 1998) siger ikke meget om forståelser i sin redegørelse for integrationismen, men ud fra Harris (1996; 1998) og Pablé (masterclass 28/05/10) udleder jeg at integrationisterne må mene at forståelser beror på

konteksterne der skabes, samt de tegn og betydninger der skabes i den, og dertil de interagerende parters tidligere erfaringer med kommunikation.
- Betydning skabes – ligesom tegn – i selve kommunikationen.
- Hverken kontekst eller tegn er givet på forhånd – de skabes i sammenhængen. Således eksisterer tegn aldrig uden for en kontekst.

Dialogisme

I min redegørelse for dialogisme læner jeg mig primært op ad Linell (1998) og til dels også Bakhtin[6] (Scheuer 2005) og Rommetveit (1974). Jeg refererer desuden til en pointe som Olson (1970) fremsatte forud for dialogismens tid, for at vise at der også var teorier før den dialogiske tradition blev etableret, som havde pointer der er i tråd med dialogismens. Saussure (1968) bruger jeg også her til at eksplicitere dialogismens synspunkter.

Jeg vil lægge ud med et citat der er centralt i forhold til dialogismens tanker om forståelser, betydninger og kontekster:

> "Dialogism claims that the explanation of shared and mutual understanding must be grounded in analysis of the situated discursive and interpretive activities themselves, rather than simply by recourse to (the assumed existence of) a common code. Dialogism would of course not abolish a notion of a common language, but it would insist that linguistic meanings are open potentials, rather than fixed coded meanings […]
> Yet, we must not adopt an extreme position of 'radical interactionism': although communicative meaning is always situated, it is *not totally constructed in situ*. It is possible to create situated understanding of, in and through discourse only because actors use linguistic meanings as resources for ('cues to') interpretation in contexts."
> (Linell 1998:113. Forfatterens kursivering.)

Ud fra Linells (1998) dialogiske synspunkt skal fælles og gensidige forståelser altså forklares ved hjælp af kontekster. Derudover mener han at forståelser faciliteres idet man kan trække på lingvistiske betydninger som ressourcer i forhold til at fortolke noget i en given sammenhæng. Han afviser altså ikke at forskellige grupper af mennesker har et fælles sprog, men mener man må tale om åbne betydningspotentialer frem for faste betydninger. Betydninger skabes[7] således i konteksterne i den forstand at det er konteksterne der udvælger eller realiserer hvilket af betydningspotentialerne der menes i sammenhængen.

Linell (1998) kritiserer den monologiske kommunikationsmodel for at undervurdere hvor stor en rolle modtageren spiller i en interaktion. Han mener at der altid er et "du" til stede – modtageren kan være fiktiv eller fysisk til stede (ibid. p. 35), men der er altid en forestilling om en modtager. Linell (ibid.) mener at både afsender og modtager er aktive i *sense-making* processen. Rommetveit (1974:112) har samme pointe og uddyber at afsenderen netop må kommunikere på modtagerens præmisser og modtageren på afsenderens præmisser.

Også Bakhtin (Scheuer 2005:40) lægger stor vægt på at modtageren spiller en afgørende rolle i en interaktion: Den talende er ikke forfatter eller ejer af det han siger. Modtageren lytter ikke bare for at afkode semantikken i afsenderens ytring, men forbereder samtidig sit næste skridt (dét Bakhtin (ibid.) kalder 'aktiv forståelse'). Dermed har både afsender og modtager mulighed for at lægge betydning i det sagte – selvom det kun er afsenderen der formulerer ordene, sker betydningsdannelsen i samspil med modtageren (ibid. p. 42). Dialogisterne (Scheuer 2005:38) mener at betydning opstår i samtaleprocessen som et resultat af afsender og modtagers "sam-handlinger" og altså ikke kun den ene parts verbale eller nonverbale bidrag.

I dialogismen (Scheuer 2005:38) lægger man vægt på hvordan to interagerende parter påvirker hinandens sproglige handlinger: Dialogister mener at en tur altid foregriber den næste

6 Bakhtin var litteraturteoretiker og hans mål var af litterær karakter hvilket hans teorier og terminologi også bærer præg af. Når jeg alligevel bruger ham, er det fordi han har været til stor inspiration for mange dialogister – Linell, Marková og Rommetveit for at nævne nogle få – og i det hele taget er en hyppigt citeret dialogist. I det følgende har jeg brugt Scheuers (2005) tolkning af Bakhtin sat ind i en dialogisk ramme og brugt på den måde andre dialogister gør, og som det også er mit formål at gøre her.

7 Jeg oversætter Linells (1998) brug af ordet *construct* med "skabe"; jeg synes egentlig begge ord kan misforstås, men som jeg videre forklarer, forstår jeg Linell på den måde at konteksterne "skaber" betydninger ved at udvælge dem på baggrund af kontekster og betydningspotentialer og altså ikke ved at "skabe betydninger på ny" som integrationisterne. I sidste afsnit af artiklen uddyber jeg forskellene på teorierne.

Sprogpsykologiens tre dominerende...

turs betydning fordi den skaber den efterfølgende turs kontekster; samtidig afgør en tur betydningen af den forudgående tur idet den etablerer nye kontekster for denne. En turs betydning defineres dermed af de efterfølgende turs fortolkninger af turen samt af de kontekster turen aktualiserer, mere end det er turen i sig selv og dens indholdselementer der skaber betydningen.

Dialogisterne (Scheuer 2005:36) mener at sprog altid optræder i en sammenhæng og får sin betydning deraf. Dialogister mener som beskrevet ovenfor at betydningen skabes i kontekster-ne idet de sproglige størrelser har betydningspotentialer som realiseres af kontekster-ne.

"[D]ialogism amounts to proposing that the utterance and its contexts are mutually complementary and form an integrated whole; one part cannot be defined as prior to or independent of the other. There are intrinsic relations between discourse, understanding and contexts, which mutually constitute, select and elaborate each other."
(Linell 1998:114-115)

Olson (1970) pointerede allerede før dialogismens tid at forholdet mellem sproglige størrelser og kontekster-ne ikke påvirker hinanden ensidigt, men gensidigt: Det er ikke blot betydningen af den sproglige størrelse der bestemmes af kontekster-ne, den sproglige størrelse afhænger også af de givne kontekster idet vi vælger at benævne noget afhængigt af de alternativer der findes i de konkrete kontekster. Dermed argumenterer Olson (ibid.) også for at kontekster-ne er afgørende for betydningen af den enkelte sproglige størrelse, og at sproglige størrelser ikke kan forstås uden for kontekster-ne.

Linell (1998:128) pointerer desuden at man ikke kan tale om "kontekst" i singularis – der er altid flere kontekster. Han mener man kan tale om kontekstuelle ressourcer (*contextual resources*) som kan blive relevante kontekster[8] hvis de bliver inddraget i dialogen i en eller anden grad. Således pointerer Linell (1998:137) at det er samtalepartnerne der skaber kontekster-ne i sammenhængen – kontekster-ne er ikke givet på forhånd. Da ingen sproglige størrelser, tanker eller hensigter først eksisterer uafhængigt af kontekster-ne for derefter at blive *contextualized*, mener dialogister (jf. Linell 1998:141) at der altid er tale om *recontextualization*. Endvidere bidrager den konstante omdefinering af kontekster-ne til at skabe mening (*sense-making*). Som Linell (1998:155) uddyber, er det i sig selv en tolkning af kontekster og begivenheder når nogle ressourcer gøres til fokus og dermed skaber et nyt udgangspunkt.

I dialogismen ses sproget altså som et potentiale der er til rådighed for mennesket, men som samtidig kun eksisterer i kraft af at det bliver brugt og konstant forhandles, tilpasses og omdefineres. Det er en praksis sprogbrugere har til fælles, og som vi skaber gensidige forståelser ved hjælp af:

"Dialogism […] treats linguistic structures as interactionally generated, traded down, renegotiated and redefined. However, language is part of culture, into which we are constantly being socialized; it is "already there" when we, as actors, enter the continuity of praxis."
(Linell 1998:125)

Dette står i kontrast til monologister som Saussure (1968:38)[9] der mener sproget er noget der findes i det enkelte menneske og tilmed er det samme i alle individer:

"La langue existe dans la collectivité sous la forme d'une somme d'empreintes déposées dans chaque cerveau, à peu près comme un dictionnaire dont tous les exemplaires, identiques, seraient répartis entre les individus […]"
(Saussure 1968:38)

Sproget er noget det enkelte individ tilegner sig; det er hverken noget det enkelte menneske har indflydelse på eller forholder sig personligt til:

"La langue n'est pas une fonction du sujet parlant, elle est le produit que l'individu enregistre passivement […]"
(Saussure 1968:30)

8 Linell (1998:144) taler også om *co-text* når nogle ressourcer i konteksten bliver relevante for interaktionen.

9 I forhold til at sammenligne Linell og Saussure må det bemærkes at de har forskellige formål med deres teorier: Saussure ønskede at beskrive sproget som et system, Linell ønsker at beskrive interaktion. Med disse erklærede forskellige intentioner er det naturligvis hensigtsmæssigt at de har forskellige tilgange som faciliterer deres formål. Dette medvirker til at forklare deres forskellige syn på sprog og interaktion: Saussure ser sproget som forudsætning for kommunikation; Linell mener omvendt at sproget forudsætter kommunikation.

Således har den enkeltes baggrund, situationen hvori sproget bruges, osv. ikke indflydelse på betydningen af ordene som dialogisterne antager. Ifølge monologisterne har ordene en fast betydning; de eksisterer uden for sprogbrugen og kan betragtes og undersøges uden blik for brugen af det.

Linell (1998:278) indrømmer at monologisme og dialogisme er forskellige *frameworks* som kan bruges til forskellige formål. Dog argumenterer han for at dialogisme må ses som den mest basale teori om kognition, kommunikation og sprog, og at de monologiske praksisser er kontekst-specifikke og dekontekstualiserede varianter. Altså ser Linell dialogismen som overordnet i forhold til den veletablerede monologisme:

> "[M]onologism is an analytic framework which can be deconstructed and reconstructed as embedded with a more general epistemology of dialogism."
> (Linell 1998:286)

Dialogismen har hermed følgende tilgang til forståelser, betydning og kontekster:

Forståelser sker i samspillet mellem de interagerende parter.

Betydning afhænger af kontekserne dog har sproglige størrelser betydningspotentialer som de interagerende parter kan trække på i kommunikationen for at facilitere gensidige forståelser.

I enhver sammenhæng findes kontekstuelle ressourcer som danner kontekserne hvis de bliver relevante for interaktionen.

De tre positioner har flere ligheder, men også væsentlige forskelle. De tre positioner tager alle udgangspunkt i at kommunikation går forud for sprog ligesom de alle som nævnt tager afstand fra det monologiske sprogsyn. I det følgende vil jeg sammenligne de tre positioner i de forhold hvor jeg mener der er væsentlige forskelle og ligheder.

Både integrationisterne (jf. Harris 1996:7) og dialogisterne (jf. Scheuer 2005:36) mener at kontekster ikke er givet på forhånd, men skabes. Linell (1998:128) forklarer at kontekserne skabes løbende i interaktionen ved at forskellige kontekstuelle ressourcer inddrages og udgør kontekserne for interaktionen. Som det fremgår af citatet af Linell (1998:113; øverst i dialogisme-afsnittet), er det dog dialogisternes overbevisning at betydninger skabes i kontekserne med hjælp fra de interagerende parters kendskab til sproglige størrelsers betydningspotentialer. Harris (1996:7) mener derimod at intet er givet på forhånd hvorved betydninger skabes alene på baggrund af de kontekster de interagerende parter skaber i fællesskab. Dog uddybede Pablé (masterclass 28/05/10) at man i enhver kommunikationssituation må integrere sine tidligere erfaringer med kommunikation for at forstå kommunikationen. Dialogisterne og integrationisterne er dermed enige om at kontekserne afgør betydningen, men dialogisterne mener der er begrænsninger for hvad kontekserne kan skabe af betydning grundet betydningspotentialerne. Pablé (masterclass 28/05/10) afviste at tale om betydningspotentialer idet han mener det fastholder at tegn (*signs*) skulle have faste betydninger hvilket er i modstrid med den integrationistiske tanke. Pablé mener at termen 'betydningspotentiale' fratager tegn deres *indeterminacy*.

Sammenligner man integrationismen og Hermanns position er Pablé (ibid.) enig i Hermanns tilslutning til Jespersens udsagn: "Ordene eksisterer ikke i og for sig uden for Mennesket" (citeret i Hermann 2005:36). Pablé understreger også at forståelser er personlige ligesom Hermann (1997). Men hvor Hermann (bl.a. 1997) lægger stor vægt på forståelser, mener Pablé ikke der er meget akademisk at tale om i forhold til forståelser da man aldrig kan få indblik i den integrationsproces der sker inde i den enkelte, hvorfor man ikke på akademisk niveau kan sige noget om forståelser.

Harris (1998) er desuden enig med en anden af Hermanns inspirationskilder: James (1950:266) – og derfor antageligt også Hermann (2008b) idet han tilslutter sig James' teori om tankestrømme – som antager at vores erindring ikke er delt i verbal og nonverbal. Men jeg mener at integrationismen nødvendigvis må være uenig i Hermanns (2008b) begreb om 'sprogvaner' af to grunde: For det første mener integrationisterne at tegn – og følgelig forståelserne af disse – skabes i situationen (jf. Harris 1996:7), dermed kan betydninger ikke være intersubjektive som Hermann (1997:127) og Rathje (2004:96) mener. For det andet er 'sprogvaner' noget man bygger op af de erfaringer man har med sproget, mens den integrationistiske idé er at man integrerer de erfaringer man har, men uden at man opbyg-

Sprogpsykologiens tre dominerende...

ger et mere systematisk forhold til brugen af tegn sådan som 'vane'-begrebet antyder.

I forhold til at sammenligne Hermanns position og dialogismen er det navnlig en refleksion over ligheden mellem begreberne jeg finder interessant. Hermann (2008b) taler om 'sprogvaner', mens Linell (1998:113) bruger begrebet 'betydningspotentialer'. For mig at se er der et stort overlap mellem de to begreber: Hermann (2008b:1) beskriver sprogvaner som vaner vi tilegner os, og som ligesom alle vore andre vaner er psykologiske; de knytter sig til den person der har dem. Vores vaner opstår således på baggrund af den måde vi vænner os til selv at bruge sproget, og som vi erfarer andre bruger det. På samme måde må vores kendskab til det dialogismen kalder betydningspotentialer, opstå på baggrund af vores erfaringer med sproget. Jeg er ikke i tvivl om at der ligger forskellige refleksioner bag Hermann og Jespersens 'sprogvaner' og dialogismens 'betydningspotentialer', men selvom de bruger forskellige terminologier, mener jeg der er meget stor lighed: Det er vores erfaringer med sproget der opbygger, tilpasser og udvikler vores sprogvaner eller vores kendskab til ords betydningspotentialer igennem hele livet.

Litteratur:

Bukdahl, J. K. 1980: "Forudsætninger for forståelse: forudforståelse" i: *Hvad går vi ud fra?* Eds.: Hansen, P. & Poulsen, A. København: Gyldendal.

Harris, R. 1996: *Signs, Language and Communication*. Routledge.

Harris, R. 1998: "Making Sense of Communicative Competence" i: *Integrational Linguistics: A First Reader*. Eds.: Harris, R. & Wolf, G. Kidlington: Pergamon.

Hermann, J. & Larsen, S. F. 1974: ""Forståelse" som sprogpsykologisk begreb". Københavns Universitet: SAML 1, 1974.

Hermann, J. 1997: "Dialogiske forståelser og deres grundlag" i: *6. møde om Udforskningen af Dansk Sprog* til minde om Peter Skautrup 1896-1996. Eds.: Widell, P. & Kunøe, M. Århus: Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet.

Hermann, J. 2005: "Tankestrømme under lægens konsultation" i: *På sporet af sprogpsykologi*. Eds.: Hermann, J. Nielsen, C. B. & Siiner, M. Frydenlund.

Hermann, J. 2008a: "The 'language' problem" i: *Language and Communication, vol. 28 (2008)* på www.sciencedirect.com (linket den 24. oktober 2010)

Hermann, J. 2008b: "Vores indtryks udtryk – et metodesyn på vores "*sprog*"vaner" i: *Metodologiske indblik og udsyn; festskrift til Benny Karpatschof*. Eds.: Christensen, A. B. et al. Forlag for Psykologisk Forskningsmetode.

James, W. 1950: *The Principles of Psychology. Vol. 1*. Dover Publications. Publiceret første gang i 1890 af Macmillan & Co. Ltd.

Linell, P. 1998: *Approaching Dialogue*. John Benjamin Publishing Company Amsterdam/Philadelphia.

Naur, P. 2005: "Tegnvaner og sprog" i: *På sporet af sprogpsykologi*. Eds.: Hermann, J., Nielsen C. B. & Siiner, M. København: Frydenlund.

Olson, D. R. 1970: "Language and Thought: Aspects of a Cognitive Theory of Semantics" i: *Psychological Review, vol. 77, No. 4*. American Psychological Association Publications.

Rathje, M. 2004: "Misforståelser og ikkeforståelser i tre generationer" i: *Sprogpsykologi – udvalgte kerneemner*. Eds.: Rathje, M. & Svenstrup, L. Museum Tusculanums Forlag.

Rommetveit, R. 1974: *On Message Structure*. John Wiley & Sons.

Saussure, F. 1968: *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot.

Scheuer, J. 2005: *Indgange til samtaler*. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Desuden:

Master class med Adrian Pablé (integrationist) ved Københavns Universitet, 28. maj 2010.

Noter fra Hermanns undervisning i kurserne 'Sprogpsykologiens genstandsområde' afholdt i efteråret 2007 samt 'Kommunikation i teori og praksis' afholdt i foråret 2008.

TEMA

Hvordan forholder integrationismen sig til den virkelige verden

Adrian Pablé
Assistent Professor ved University of Hong Kong; Ph.d.

oversat af:
Bent Holshagen Hemmingsen
BA i japansk; stud.mag. i sprogpsykologi

Forfatteren har skænket Spindet en tekst, som er et studie i hverdagssituationernes integrationer og integrationelle virkemidler. Artiklen blev oprindeligt præsenteret i en tidligere form som paper ved en konference i Genova i sommeren 2010.

Grundlæggeren af den integrationistiske skole, Roy Harris, definerer det, han kalder 'referencemyten', med følgende ord:

> "Referencemyten er en uadskillelig del af den gængse sprogmyte i den vestlige tradition. Den spiller en vigtig central rolle i alle surrogationelle versioner af sprogmyten, der søger at forklare sproglige tegn som om de 'gælder som' ikke-sproglige entiteter af forskellige typer. Reference er ligeledes fremstillet som en opretholdt relation mellem et verbalt tegn (f.eks. navnet Aristoteles) og en referent (f.eks. personen med dette navn) […] Ifølge surrogationalister, er gavnen ved sådanne relationer, at vi er i stand til at tale om personer og genstande i verden, som vi opfatter den, inklusiv os selv…"
> (Harris 2009a:47)

Integrationisten ser dog den surrogationelle opfattelse af reference, hvor navne 'gælder som' deres referent som misforstået. I denne artikel vil jeg gerne præsentere mine overvejelser hvad angår det, som integrationisten kalder, at 'kende' et socio-geografisk rum; i særdeleshed rummets kulturelle objekter ('landemærkerne'). Det er i sandhed fristend, at påstå, som surrogationisterne før, at hvis jeg har forstået relationen mellem en ting i den virkelige verden og et sprogligt mærkat, at jeg så også 'kender' en tings (eller en persons) navn (hvad Harris [2005:13-4] kalder 'reocentrisme'), eller – som nogle ville foretrække at konkludere – relationen mellem mærkatet og min idé (eller mentalt koncept) af disse ting i den ikke-sproglige verden (hvad Harris [ibid.] kalder 'psykocentrisme'). Disse to syn er knyttet til realismen, der postulerer, at verden er givet uafhængigt af os, de tænkende individer, og at sprog er det redskab vi benytter til at tale, enten korrekt eller ukorrekt, om den materielle verden (eller vores internalisering af den). Fra dette synspunkt er navne kontekstuafhængige. Relationen, lad os sige, mellem navnet Hong Kong og byen som det 'gælder som' er ikke påvirket af hvem, der taler med hvem i hvilken kontekst. Enten 'kender' man relationen, eller også gør man det ikke. Man vil måske ikke være i stand til at etablere en reference i konkrete (kommunikations) situationer, men dette vil i sidste ende gælde som en 'performance'-fejl, og har intet at gøre med den onomastiske 'kompetens' som sådan. Integrationisten betragter ikke viden således. Derudover vil integrationisten afvise reocentrismens og psykocentrismens semiologiske sidestykke,

Hvordan forholder integrationismen...

dvs. strukturalismen, som en forfejlet måde at anskue den måde hvorpå vi, som sociale væsner, oplever verden på. Faktisk betragter integrationisten ikke sprog som 'koder', som de talende indenfor samme 'dialekt' deler, og som på en eller anden måde determinerer vores opfattelse af og viden om verden. Baseret på observationer af rigtige interaktioner mellem menneske, vil jeg gerne konstatere, at navnebrug ikke kan forstås som et spørgsmål om dialektal 'kodning', hvis succes afhænger af hvor vidt de talendes koder er gensidigt tilsvarende eller ej.

For mig, er en ofte forbigået grundlæggende pointe den, at vi måske har en tendens til at forbinder tendensen til at forbinde et kendskab til det socio-geografiske rum lidt for meget med en sproglig viden, imens vi glemmer, at en stor del af vores erfaringer ikke er 'sproglige', men snarere 'førsproglige'. Måske derfor er de noget helt andet, end at være i stand til at placere det korrekte sproglige mærkat på den rigtige referent. Integrationisten ville mene, at det at kende noget principielt altid er en kreativ og kontekstualiseret handling (Harris 2009b), altså resultatet af et individ, der integrerer tidligere erfaring med umiddelbare oplevelser, og integrerer disse mentale aktiviteter ind i hvad end situationenåkræver af vedkommende. Fra dette perspektiv kommer individer derfor ikke udstyret med et indre mentalt landskab, som er givet før og uafhængigt af de pågældende tegn-handlinger – med denne abstrakte viden, der bliver 'synlig' (og tilgængelig for objektiv undersøgelse), som noget der enten passer eller ikke passer med det rigtige landskab. Ej heller er virkelighed for en integrationist betragtet som relativt til gruppetilhør. Faktisk, har integrationisten forbehold overfor at betragte individer som typer af mennesker (eller repræsentanter for sociale grupper, og forbehold overfor enhver type bekendtgørelsr om at sådanne abstraktioner skulle eksistere i verden.

Det er dog ikke sådan, at lægfolk nødvendigvis opfatter vi-

Integrationisten ville mene, at det at kende noget principielt altid er en kreativ og kontekstualiseret handling

den som en integrerende proces. Faktis, lader det nærmere til at være tilfældet, at lægfolk tænker som reocentrikere, dvs. at de tror, at der findes en given verden 'derude', hvis ting kan identificeres vha. deres proprier, og at kommunikationsmæssige sammenbrud skal forklares ud fra utilstrækkelig (eller forkert) viden hos taleren. Ifølge lægmandstænkning, giver sprog os, potentielt set, alt som vi behøver for at være i stand til at tale om – og kommunikere i – den rigtige verden. Lægfol, kan derimod også nogle gange tænke som relativister, så som når de er klar over, at en og samme referent har forskellige navne indenfor et sprogsamfund. Virkelighed er for dem stadig en, men der er forskellige måder at referere til den på (nogle mere korrekte, og andre mindre korrekte, som jeg har erfaret, at folk har det med at påpege, hvis adspurgt).

Lægorienterethed

Roy Harris' appel til en 'lægorienterethed' og en 'lægorienteret lingvistik' lader sig derfor hvile på de to følgende (uforenelige?) præmisser: 1. Ved at observere hvad der sker, når folk søger at finde mening i de 'navne', der bruges i kommunikation, vil integrationisten se bevis på at 'sensemaking' processen må være integrerende, og ikke kode-baseret, eller surrogationel ('nomenklaturistisk'). 2. Samtidig, anerkender integrationisten derimod, at lægsprogbrugeren tager udgangspunkt i en surrogationel model af verden, som er parret med en form for protostrukturalisme (da de tror, at forskellige grupper af sprogbrugere benytter forskellige mærkater til at beskrive den virkelige verden). Som lægsprogbruger er integrationisten ikke fritaget fra dette. Derfor, står det klar for mig, at der optræder en uløselig spænding mellem integrationistens professionelle diskurs, der har at gøre med 'hvad som faktisk hænder' i interaktionssituationerne, i modsætning til hvad folk tror 'der foregår' (integrationisten inklusiv). Jeg vil ikke forsøg, at forløse denne spænding, eller forsøge at finde en tilfredsstillende forklaring på problemet i denne sammenhæng.

I det efterfølgende vil jeg gerne diskutere personligt oplevede møder, imens jeg demonstrerer via et integrationelt perspektiv, at konkrete personer etablerer referencer baseret på egennavne i konkrete kommunikationssituationer. Jeg vil begynde med en episode, der involverede en kine-

sisk taxachauffør, og vil derefter fortsætte med kortfatte, at reflektere over nogle udvekslinger med mennesker, som jeg mødte i hovedstaden af den italiensktalende del af Schweiz Bellinzonas gader, vedrørende byens tre middelalder borge.

Integrerede egenforståelser

Mange taxachauffører i Hong Kong besidder kun et spinkelt kendskab til engelsk, hvilket betyder, at de ofte ikke forstår de engelske navne på gader, bygninger osv. Derfor udglatter det problemerne betydeligt, hvis man har kendskab til de kantonesiske navne (men dette er dog ingen garanti for at misforståelser ikke vil finde sted). Jeg spurgte engang en taxachauffør om han ville køre mig til den lokale katolske grundskole, hvilket også huser en lille international børnehave-afdeling, hvor man udelukkende taler engelsk. Denne skoles engelske navn er Rosary Hill. Jeg fortæller chaufføren navnet på gaden, hvor Rosary Hill School ligger, Stubbs Road, dog uden at kunne huske husnummeret. Chaufføren synes dog at have forstået anvisningerne uden nogle problemer, og begynder at køre. Men chaufføren kører mig hen til en skole ved navn Bradbury School, der drives af English Schools Foundation (en gennemgående engelsktalende Hong Kong-skole, som er velset blandt vesterlændinge).

Jeg genkender omgivelserne, da jeg før har været på Rosary Hill, og instruerer chaufføren frem til vejen, der fører hen til Rosary Hill School. Det viser sig, at Bradbury School befinder sig på 43c Stubbs Road, hvorimod Rosary Hill befinder sig på 41b Stubbs Road. Chaufføren kender imidlertid kun til Rosary Hills kinesiske navn (hvilket jeg ved, fordi jeg spurgte ham om det lokale navn på skolen, da vi ankom, men som jeg allerede har glemt).

Hvorfor kørte chaufføren mig til Bradbury? Måske fordi han hørte 'Bradbury', da jeg sagde 'Rosary', eller fordi han reanalyserede Rosary til eller i hvert fald potentielt set til at være Bradbury? Der er stort set ingen vesterlændinge på Rosary Hill, måske med min søn og datter som de eneste elever med to vestlige forældre. Vestlige børn går oftest på enten en international skole eller en af de institutioner drevet af English Schools Foundation, hvor der kun bliver undervist i kinesisk (hvis der overhovedet bliver undervist i kinesisk) som et fremmedsprog.

Hvad ville den reocentriske realist få ud af denne episode? Han/hun ville bestemt mene, at interagenternes respektive overbevisning (eller viden) var i samklang med virkeligheden. Min overbevisning handlede om Rosary Hill School, og chaufførens handlede om Bradbury School. Vi var ikke i stand til at 'synkronisere' vores viden på baggrund af forskelligartede sproglige baggrunde. Men hvis denne type viden er ubrugelig i konkrete kommunikationsmøder, er det en ringe trøst, at hævde, at begge interagenter begreb virkeligheden, og at hvis jeg blot havde kendt det kinesiske navn på Rosary Hill School, så ville forvirringen ikke have opstået.

Jeg mener dog ikke at problemet har med sprog (som et substantiv, der kan tælles) at gøre. Faktisk er jeg blevet fortalt, at selv de vesterlændinge, som gør sig glimrende på flydende kantonesisk, ikke altid kan gøre sig forståelige overfor de lokale, til trods for, at deres udtale formentlig er perfekt. En mulig forklaring af dette kunne være, at de lokale simpelthen ikke forventer, at en vesterlænding henvender sig til dem på kantonesisk, såvel som at de formentlig heller ikke forventer, at et vestligt barn går i en lokal skole, især hvis der befinder sig en skole, hvor der tales engelsk på samme gade. Så derfor ville chaufføren muligvis stadig have haft kørt mig til Bradbury School først, selv om at han havde været bekendt med Rosary Hills engelske navn (og endda havde hørt mig sige Rosary Hill uden at nævne husnummeret).

Ikke et kommunikationssammenbrud

Blot fordi jeg har gennemgået en episode, der havde med en slags kommunikationssammenbrud, at gøre, burde det ikke lede os til at tænke, at 'virkeligheden' og erfaring i 'normale' cases enten stemmer overens eller ej. Jeg foreslår snarere, at Hong Kong-episoden faktisk bare er et ekstremt tilfælde af hvad, der hele tiden forekommer, når vi benytter navne i kommunikation. Hvis man tager dette udgangspunkt, er den omtalte episode ikke nødvendigvis et kommunikationssammenbrud. Det understreger i stedet, at vi alle opdeler virkeligheden i overensstemmelse med vores subjektive kendskab til virkeligheden i konkrete (ofte uforudsigelige) kontekster. Derfor ville det være forkert, at opfatte episoden, som en der involverer typer af mennesker, dvs. mig selv som en repræsentant for ikke-kantonesisk talen-

de vesterlændinge i Hong Kong. I modsætning til chaufføren, der repræsenterer en bestemt socio-professionel gruppe.

Jeg forestiller mig, at 'personlighed' spiller en væsentlig rolle i kommunikation, inklusiv i tværkulturelle møder, som den, der er beskrevet ovenfor. Faktisk, har nogle Hong Kong-taxachauffører det mere afslappet med vesterlændinge og udviser dertil overraskende sprogkunnen, som da min familie og jeg

så heldig, at opleve en chauffør, der før han satte os af, tiltalte os på et særdeles godt tysk, fordi han genkendte vores samtale på schweizisk-tysk som 'tysk'.

Skeptikeren ville her kunne beskylde mig for blot at 'overfortolke' det som faktisk fandt sted i (kommunikations-) episoden, og afsløre mig, som én, der foretrækker spekulation, frem for forsigtig granskning af båndoptagede og transkriberede samtaler. Tværtimod behøver 'faktaene', i den udstrækning, som de her er blevet diskuteret, ikke at blive optaget. F.eks. ved jeg (og jeg tror ikke at min hukommelse svigter mig her), at jeg fortalte chaufføren, atlkøre mig til Rosary Hill School. Derudove, er jeg ikke i tvivl om, at jeg var velvidende om hvilken skole jeg her henviste til, da jeg fortalte chaufføren, at jeg skulle til 'Rosary Hill'. Jeg er også sikker i min sag om at chaufføren først tog mig til Bradbury School i stedet. Disse er 'faktaene', og enhver vesterlænding i Hong Kong ville kunne forestille sig en lignende situation. Der er intet behov for at dykke ned i nogens hoved (eller sind), for at kunne sige, at en gensidig forståelse først blev opnået, da chaufføren og jeg endelig forstod hvilket skole jeg ønskede, at han skulle køre mig hen til (dvs. efter at han havde kørt mig hen til den forkerte skole). Men vi må ikke begå den fej, at konkludere, at chaufførens endelige 'forståelse' var af en surrogationel art. Forståelse er altid en integrationel proces, men det faktum har vi (lægsprogbrugere) det med at overse. Derfor formodede jeg, at chaufføren 'forstod' mig lang tid før at vi havde nået Stubbs Road (fordi han rent faktisk kørte ned af de veje, som jeg forventede at han ville køre ned af for at nå frem til Rosary Hill), og han havde sandsynligvis også troet, at han havde 'forstået' mig (og det havde han god grund til, da han ikke oplevede protester fra min side over hans valg af rute). Hvad chaufføren troede, at jeg sagde, og præcis hvordan dette relaterer sig til det, at han kører mig til den anden skole, er et spørgsmål om personlig fortolkning (hvilket ligger udenfor videnskabelig undersøgelse) – måske hørte chaufføren Bradbury (ikke Rosary), eller måske hørte han rent faktisk Rosary, men tænkte, at jeg måtte mene Bradbury. Jeg tilbyder blot mit perspektiv hvad dette angår, og jeg mener at det er en sandsynlig forklaring. Hvad dette nødvendigvis betyder, er at taxachaufføren også kan have tænkt over episoden (og sandsynligvis diskuteret den med sine kollegaer), og i så fald fundet frem til sin egen udlægning af 'hvorfor han troede, at jeg ville køres til Bradbury School'. Denne udlægning er på ingen måde min (en lingvists udlægning) underlegen; men den er, derimod, en udlægning af en person med en anden baggrund (profession, kultur, erfaringer osv.). Som Roy Harris (1998:20) konstaterede: "Alle er en lingvist", og – jeg fristes til at tilføje – og en psykolog.

Bellinzonas borge

Jeg vender mig nu til kort at drøfte nogle kommunikationssituationer, der har med de tre middelalderborge i Bellinzona, at gøre. Der lader ikke til at være noget overbevisende belæg for at tro, at viden om borgenes navne i Bellinzona, såvel som brug af bestemte navne til en referent (over en anden), skulle være bestemt af sociolektale koder. Faktisk, har jeg på baggrund af en række gadeinterviews foretaget med tilfældigt udvalgt informanter (i situationer hvor jeg foregav, at være en ikke-lokal, der har en aftale om at mødes med en lokal ven ved et ukendt sted, benævnt X), været i stand til at vise, at det at 'vide' hvilken referant egennavn X henviser til afhænger af situationen (eller konteksten), hvori en kommunikationssituation finder sted. En sådan kommunikationssituation inkluderer et uendeligt antal af afgørende faktorer (så som lokaliteten, klokken, informantens motivation hvad angå, at dele information, hvordan han/hun opfatter situationen og sin samtalepartner, personens biografi i relation til borgene og navnene osv.). onomastisk vide, går derfor ikke forud for kommunikationssituationen, hvilket er hvad man ville forvente, hvis navnebrug i Bellinzona var kode-baseret (Pablé 2009; 2010).

I de sene 1990'ere undersøgte jeg borgenes navnevariation og fandt – eller det troede jeg – sammenhæng mellem typer af sprogbrugere og viden (og/eller brug) om borgenes navne (Pablé 2000). Informationen blev indhentet fra informanterne hver især via spørgeskema. Et af fundene var, at de unge mennesker i Bellinzona simpelthen lod til at kalde borgene Primo, Secondo, Terzo (uden at nævne ordet 'borg'), som en del af en intra-gruppe jargon. Hver af Bellinzona-borgene befinder sig på forskellige topografiske niveauer, og derfor bliver de benævnt med or-

Hvordan forholder integrationismen...

dinaltal (fra den lavest placerede til den højeste henholdsvis). Da jeg forhørte mig med nogle af byens ældre i sen-1990'erne vedrørende disse uortodokse borgnavne, afviste de dem generelt, og påstod, at de var uigennemskuelige. I en række interviews, som jeg foretog mellem 2008 og 2010, kunne nogle af de ældre informanter, som jeg stoppede på gaden, dog derimod forstå navnede Primo og Secondo (og benytte dem til at benævne den 'første borg' og den 'anden borg' henholdsvis), men kun når de blev givet supplerende information (eller når de befandt sig et sted, hvor en af borgene var synlige), hvorimod mange af de unge informanter, der ikke blev tildelt supplerende information ikke engang betragtede 'il primo' som et muligt navn på en af borgene. Derfor, hvis navnekendskab virkelig var et spørgsmål om kode baseret på alder, som jeg oprindeligt havde postuleret, ville resultatet af disse nylige studier have været diametralt modsatte.

I andre tilfælde, når nogle informanter blev konfronteret med navnet Primo, foreslog de, at min ven formentlig havde ment (eller sagt) Prisma, hvilket er navnet på en populær restaurant i byens centrum. Ved to forskellige lejligheder fortalte jeg mine informanter, at jeg skulle mødes med en ven ved en borg, men kunne ikke huske hvilken en (dvs. at jeg ikke gav informanterne et navn på en borg fra starten af). I løbet af interaktionen lod jeg som om at jeg pludselige huskede, at min ven havde nævnt navnet på en helgen, 'San + navn' (som de tre borge rent historisk faktisk havde; hovedsagelig San Michele, San Martino og Santa Barbara). Informanterne foreslog begge, at min ven kunne have sagt Sasso Corbaro ('Ravn Sten'), hvilket er det officielle navn på den øverst placerede borg, og at jeg måtte have hørt San Corbaro ('Skt. Ravn'). Hvad disse episoder viser, er at individer kontekstualiserer sproglig information, og får den til at 'passe', der hvor det er muligt, med virkelighede, som de kender den, og baseret på deres egne individuelle erfaringsmæssige biografier. At betragte virkeligheden som beskuer-uafhængig og given forud for faktiske kommunikative udvekslinger om virkeligheden, giver kun mening, hvis der tages et surrogationelt sprogsyn: hvorimo, vi så snart vi forlader udgangspunktet for det idealiserede paradigme-case, der antager en en-til-en korrelation mellem ting og deres egenavne (som vi bliver tvunget til at gøre i tilfældet med de tre Bellinzona-borge), bliver surrogationisten nødt til at forsvare sin position, baseret på en **strukturel udlægning** af ikke-sproglig viden. Det sidstnævnte holder dog ikke hvad den lover, navnlig at empiriske beviser på at homogene (under-) grupperinger af folk og sociolektiske koder faktisk eksisterer.

En integrationel epistemologisk udlægning giver indsigt i, hvordan vi benytter vores egne subjektive erfaringer i en socialt kompleks og diskurs-dreven verden. Derimod, tror jeg ikke at strukturalismen og reocentrisk realisme kan yde den menneskelige naturs kompleksitet nogen retfærdighed, og derved de integrerende væsner vi er. Vi integrerer verden – og verbal kommunikation i en indlejret del af den, men sprog er ikke en forudsætning for at få mening ud af verden. Den nærværende artikel er ligeledes en bøn om at tage lægforestillinger vedrørende virkelighed seriøst, også når – og særligt når – lægtalende anvender de bestemte modeller, som integrationister anser for at være misforstået semiologi.

Henvisninger:

Harris, Roy (1998). Introduction to Integrational Linguistics. Oxford: Pergamon Press, 1998.

Harris, Roy (2005). The Semantics of Science. London/New York: Continuum Press, 2005.

Harris, Roy (2009a). Integrationist Notes and Papers 2006-2008. Gamlingay: Bright Pen, 2009.

Harris, Roy (2009b). After Epistemology. Gamlingay: Bright Pen, 2009.

Pablé, Adrian (2000). I Nomi di Luogo di Bellinzona: Aspetti Sociolinguistici e di Costume Onomastico nella Cittá dei Castelli. Repetorio Toponomastico Ticinese. Bellinzona: JAM Editore, 2000.

Pablé, Adrian (2009). "The 'dialect myth' and socio-onomastics. The names of the castles of Bellinzona in an integrational perspective". Language & Communication 29(2): 152-165.

Pablé, Adrian (2010). "Language, knowledge and reality: The integrationist on name variation". Language & Communication 30(2): 109-122.

DEBAT

Kommentar til Naurs kommentar og dens omgivelser

Nikolaj Meinert
BA i filosofi (tilvalg i sprogpsykologi);
stud.mag. i filosofi

Debatindlægget er skrevet som en kommentar til en begivenhed, som fandt sted ved Sprogpsykologis 40-års Jubilæum d. 27. maj 2010. Indholdet af kommentaren reflekterer bl.a. diskussioner, som har fundet sted mellem forfatteren og redaktøren vedrørende begivenheden.

Udgangspunktet for denne kommentar er Peter Naurs kommentar til Adrian Pablés bidrag ved faget sprogpsykologis jubilæumsarrangement d. 27. maj 2010. Hele kommentaren samt en kort beskrivelse af situationen udgør første del af artiklen. Derefter følger en behandling af indholdet af Naurs kommentar. Endelig følger en kritik af Naurs position som "hovedinspirationskilde" til faget sprogpsykologi.

Naurs kommentar

Situation: Professor Adrian Pable har givet sit bidrag med titlen "Integrational reflections on a 'science' of consciousness: How relevant to *Psychology of Language*?". Søren Beck Nielsen indleder spørgetiden og får at vide, at Naur gerne vil sige noget og, at det ikke er et spørgsmål, men en kommentar. Naur går ned på podiet, får mikrofonen og siger følgende:

"I regret, I find your presentation entirely misguided. This is clear already from your title. **(1)** It refers to a 'science'. There is no such thing. What there are, are *fields of study and description*. **(2)** It then refers to 'consciousness'. This word denotes nothing clearly. The field of study and description which is relevant in this context is *mental life*. Mental life has been described in superb comprehensiveness and clarity in William James´s *Principles of Psychology* from 1890. As one aspect of mental life James describes what he calls the *stream of thought* or the *stream of consciousness*. He also presents perfect clarifications of such themes of your presentations as *reality*.

(3) In your title you also have 'language'. Again, there is no such thing. As clear from James´s descriptions, what there are, are *habits*: habits of perception of certain sounds and certain visual patterns, and habits of certain muscular activities producing speech sounds. Habits are matters of the individual person, you have yours, I have mine.

(4) Finally your title has 'Integrational reflections'. This clearly identifies an ideology that you adopt. To this I wish to say that ideologies are poison to study and description. For a century the study of mental life has been poisoned by, first behaviorism, then cognitivism, landing the field in the ditch.

To this I add that if we forget about the ideologies and just take James´s

Kommentar til Naurs kommentar...

description, the path is clear to a solution to what you mention: 'to explain *types of conscious experience neurobiologically'*. This I have succeeded in doing, see my book *The neural embodiment of mental life by the synapse state theory,* 2008."[1]

Kommentar til kommentaren.

1. Pointe: Der er ingen videnskab, men derimod emner for undersøgelse og beskrivelse.

Jeg går ikke ud fra, at Naurs pointe er så banal, som den lyder, når han påstår, at videnskab ikke er en "ting", men en praksis. Hvis det var pointen, havde der ikke været noget i vejen for at have et navn for denne praksis (altså 'videnskab'). Han siger klart, at der ikke er videnskab, men emner for undersøgelse og beskrivelse dvs. han *ophæver forskellene* på undersøgelse og beskrivelse af emner globalt.

Hvis der ikke er en forskel på visse former for emner indenfor undersøgelse og beskrivelse og andre, så følger det, at min beskrivelse af en tur til bageren eller R.L. Stevensons beskrivelse af Skattøen har samme status som beskrivelser af subnukleare partikler foretaget af fysikere fra CERN. Hvis der derimod er en forskel på de beskrivelser og studier af emner, så er der god grund til en sproglig afgrænsning.

Hvis der er en forskel på to sager og denne forskel er vigtig for den praktiske sammenhæng, så gør vi forskel sprogligt. At teoretikere er uenige om, hvor den præcise afgrænsning mellem videnskab og ikke-videnskab, er, er ikke en begrundelse for at opløse begrebet. Vi behøver blot, at kunne identificere instanser af begge for at denne skelnen er nyttig. Pointen synes at hvile på den misforståelse at det, der gælder for det elementære i en sag også gælder for helheden; Altså at min beskrivelse af en tur til bageren elementært svarer til en elementær beskrivelse af et enkelt forsøg i en accelerator fra CERN, og man i princippet kunne gøre min beskrivelse til en del af en større praksis: "Undersøgelser og beskrivelser af ture til bageren". Det er en banal kompositionsfejlslutning, som svarer til at man påstår at bilen ikke kan køre, fordi de enkelte dele den består af ikke hver især af sig selv kan køre.

2. Pointe: Ordet 'bevidsthed' betegner ikke noget klart. Det relevante emne i forbindelse med de undersøgelser og beskrivelser, der er tale om, er 'mentalt liv´.

Denne påstand er simpelt hen forkert. I almindelig daglig tale bruger vi vendinger som "Hun er bevidst om..." og "Hun er ved bevidsthed". Hvis de samme vendinger ikke måtte indeholde 'bevidst' eller 'bevidsthed', men 'mentalt life' og stadig skulle betegne de samme fænomener, ville en simpel substitution være mere meningsløs - ja, jeg ville ikke vide, hvordan jeg skulle snakke om de samme fænomener, hvis jeg ikke måtte bruge 'bevidsthed', men kun 'tankeliv' eller 'mentalt liv'. Dette antyder, at 'bevidsthed' er mere klart end 'mentalt liv' i daglig brug. I videnskab bruger man også 'bevidsthed', fordi det klart afgrænser emnet for beskrivelse fra underbevidste, subliminale og subpersonelle (neurale) processer. At henvise til James i denne sammenhæng er simpel namedropping, og i stedet for at forklare, *hvordan* der er forskel på 'bevidsthed' og 'mentalt liv' henviser Naur til James, og lader spørgsmålet stå uafklaret. At James selv bruger ordet i behandlingen af 'bevidsthedsstrømmen' (som er nogenlunde synonymt med det vi i daglig tale kalder 'bevidsthed') gør denne pointe endnu mere uforståelig. Hvis Naur finder ordet 'bevidsthed' uklart pga. 'tankeobjekternes kontingente op-dukken i bevidsthedsstrømmen' og derfor ikke mener man kan tale om en enhed, kan han overveje hvorledes denne kontingens opfattes som dele af *samme* strøm, hvis der ikke er tale om en enhed (nemlig at disse 'objekter' er objekter for en og samme bevidsthed, hvilket James også var klar over).

3. Pointe: Der er ikke sprog. Derimod er der vaner, som er forskellige fra person til person.

På sprogpsykologi er denne opfattelse prominent, og det er måske værd at bruge lidt plads på at vise på hvilken måde opfattelsen er rigtig og på hvilken måde den er forkert. Hvad er en vane? En vane er en struktur som gentages i et liv uden at være underlagt nødvendighed[2]. At spise er ikke en vane, men hvad vi spiser (og nogle gange hvor meget) kan være underlagt vaner. Nogle vaner er bundet til bestemte situationer

1 Naurs kursivering. Min nummerering. Fra privat korrespondance

2 At James udstrækker brugen af ordet 'vaner' til også at gælde lovmæssige forhold i naturen er ikke vigtigt for denne argumentation. Jeg går ud fra et lidt 'blødt' vanebegreb men argumentationen kan også bruges ved et' hårdere' vanebegreb.

DEBAT

("Hun piller ved sit hår, når hun bliver nervøs") mens andre er generelle og ikke bundet til nogen bestemte situationer ("Hun kan godt lide at pille ved sit hår"). Normalt når vi bruger ordet 'vane', er det om begivenheder, hvor vanestrukturen enten selv eller den direkte konsekvens heraf er målet med den. At have for vane at stå op kl. 7 betyder at man ofte står op kl. 7. At spise sushi ofte resulterer smagsoplevelser af en bestemt slags (som man kan lide).

Hvis vi ser på fodbold som analogt til sprog, så har den enkelte fodboldspiller trænet forskellige spark, driblinger, tæmninger og hovedstød mange gange til træning. Indersiden, vristsparket osv. er hvis vi følger Naur blevet *vaner.*

Der er dog forskel på vaner som de overfor nævnte, hvor den elementære struktur (den enkelte handling f.eks.) tjener et formål alene, og mere komplekse former for menneskelig aktivitet. Hvis vi ser på en menneskelig aktivitet som f.eks.: 'at spille fodbold' og følger Naur i at al menneskelig aktivitet blot er vaner, så kan de enkelte handlinger i fodbold (indersidesparket, vristsparket osv.) ses som vaner, hvis vi holder fast ved at vaner er en struktur eller handling der gentages i et liv. Problemet for teorien opstår når vi skal forklare hvad meningen er med at spille fodbold. En fodboldkamp er andet og mere end en sum af gentagne strukturer (driblinger, spark, tæmninger m.v.) hvis vi kun ser dem som dekontekstualiserede strukturer overser vi noget vigtigt, nemlig at helheden har en mening: At spille fodbold er noget man kan gøre mere eller mindre godt. 'Vanerne' skal udføres på det rigtige tidspunkt i forhold til regler, tidspunkt, taktik, stilling og boldens og modstandernes placering (konteksten!). Som hændelse kan en fodboldkamp ikke ses som en vane, da spillernes handlingsstruktur er unik fra kamp til kamp. Målet med en fodboldkamp (at vinde) er ikke bare at applicere vaner, men at gøre det på en bestemt måde. At spille fodbold er noget man kan gøre mere eller mindre godt. Det er med andre ord en kapacitet. Det vi i daglig tale kalder 'vaner', er ikke noget vi normalt vil karakterisere som noget vi gør mere eller mindre godt, snarere som noget vi gør automatisk.

I forhold til målet er handlingstrukturen unik, når vi snakker om kapaciteter. Den enkelte "vane" forekommer meningsløs hvis den ikke ses som en del af en helhed eller sagt på en anden måde der er et formål med aktiviteten der går ud over den elementære struktur og strukturen kun kan tillægges en mening for så vidt den er en del af denne helhed.

Vendingen "højt til loftet" blev flittigt brugt.... og med rette; Sprogpsykologi er faget, hvor den studerende kan få prøvet sig selv af uden at blive tynget af akademisk dogmatik.

Det er rigtigt at sproglige dannelser set isoleret kan ses som opretholdt af vaner, set i forhold til at elementære udtryk[3] er (*pace* Sassure) arbitrære og deres brug er derfor ikke underlagt "objektiv" eller biologisk *nødvendighed*[4] og de må derfor karakteriseres som vaner. Men lige som fodbold er *brug af sprog* en kapacitet. F.eks. hvis vi i midten af byen bliver spurgt hvor Rundetårn ligger, og svarer: "Gå hundrede meter i dén retning [peger] og drej til højre af Købmagergade, og så ligger det ca. 150 meter nede ad gaden på højre hånd". Det er ikke vanerne (ordene) alene der giver denne min forklaring mening. Den enkelte vane/det enkelte ord udretter ikke noget på egen hånd, men det er *helheden*, der gør at instruktionen virker. At vi kan producere sådanne helheder beror på vores evner som sprogbrugere og vores forståelse af konteksten. Strukturen af disse

3 Jeg tager udgangspunkt i elementære udtryk som jeg antager, er den mest nærliggende forståelse af udsagnet 'sprog er vaner'. Argumentationen kunne principielt tage udgangspunkt i dyr som perceptionsvaner eller synapseforbindelsesstyrker som James (fortolket) også antog var habituelle.

4 Undtaget simple ansigtsudtryk.

DIKU Datalogisk Institut
Københavns Universitet
Universitetsparken 1
DK 2100 København Ø
Danmark
Fax no. (+45) 35 32 14 01

2010 May 27
Peter Naur
Begoniavej 20
DK 2820 Gentofte
Danmark
tel. (+45) 39 65 84 62
No e-mail address

Comment to talk by Adrian Pablé, Hongkong University, Dpt. of English:

Integrational reflections on a 'science' of consciousness: How relevant to Psychology of Language?

I regret, I find your presentation entirely misguided. This is clear already from your title. It refers to a 'science'. There is no such thing. What there are, are *fields of study and description*. It then refers to 'consciousness'. This word denotes nothing clearly. The field of study and description which is relevant in this context is *mental life*. Mental life has been described in superb comprehensiveness and clarity in William James's *Principles of Psychology* from 1890. As one aspect of mental life James describes what he calls the *stream of thought* or the *stream of consciousness*. He also presents perfect clarifications of such themes of your presentation as *reality*.

In your title you also have 'language'. Again, there is no such thing. As clear from James's description, what there are, are *habits*: habits of perception of certain sounds and certain visual patterns, and habits of certain muscular activities producing speech sounds. Habits are matters of the individual person, you have yours, I have mine.

Finally your title has 'Integrational reflections'. This clearly identifies an ideology that you adopt. To this I wish to say that ideologies are poisons to study and description. For a century the study of mental life has been poisoned by, first behaviorism, then cognitivism, landing the field in the ditch.

To this I add that if we forget about the ideologies and just take James's description, the path is clear to a solution of what you mention: 'to explain *types of conscious experience neurobiologically*'. This I have succeeded in doing, see my book *The neural embodiment of mental life by the synapse-state theory*, 2008.

Peter Naur

helheder er i mange tilfælde *unikke,* og kan derfor ikke være vaner[5].

Fysikeren siger, at alt består af partikler, og det kan man ikke afvise. Men siger han, at der ikke findes kaffekopper, blomster, stjernetåger, digte og kærlighed, da alt *i virkeligheden* er partikler begår han en kompositionsfejlslutning (at hvad der gælder for delene også gælder for helheden) på samme måde som påstanden om at der ikke findes sprog, men kun vaner[6].

Ironisk nok figurerer 'Psychology of Language' i Pablés titel fordi det er navnet på faget. Han er blevet bedt om at fortælle, hvordan hans egen forskning er relevant for faget Sprogpsykologi, så Naurs kommentar henvender sig lige så meget til dem/den, som har navngivet faget som til Pablé. Anden del af Naurs pointe er, at vores vaner (dvs. vores sprog) er "noget som gælder for den enkelte person", at sprog så at sige er individuelt.

Det er nok heller ikke er sandsynligt, at der findes to personer, som bruger sprog på den helt samme måde. Men at gøre det individuelle til væsenskarakter for sprog er noget værre våseri[7]. Sprogbrug er bl.a. netop brug af *intersubjektive normer* for elementære udtryk. Det kan godt være, at der ikke er total isomorfi mellem f.eks. min udtale af ordene 'tillykke med jubilæet' og din, men vi tilstræber, at det vi siger, bliver forstået af andre, og derfor forsøger vi at *ramme* indenfor normen. At disse normer ikke er absolutte, og at de varierer afhængig af hvilken kontekst vi befinder os i, gør dem ikke individuelle. Det er ret banalt: For at blive forstået må vi udtrykke noget *andre* forstår. Ved at gøre det individuelle til væsenskarakter for sprog, stiller Naur tingene på hovedet og han begår samtidigt en dobbelt performativ inkonsistents. I) Hvorfor fortælle andre hvilke ord de må bruge, hvis de ord vi bruger er individuelle? (og således hævet over enhver kritik da der ikke findes normer) II) Hvorfor er hans kommentar på engelsk?

4. Pointe: Ordene 'Integrational reflections' tyder på at Pablé bekender sig til en ideologi, og ideologier er gift for studier og beskrivelse (altså videnskab).

Dette er en meget modig kommentar. Pablés paper handlede hovedsageligt om, hvorfor forskellige regelstrukturer kommer til kort når vi studerer sprog, og at vi må være bevidste om at regelstrukturer er abstraktioner og qua abstraktioner kan de aldrig "dække" sprogsituationer fuldt ud. Det vil sige: Integrationismen docerer netop *ikke* en bestemt regelsuppe, men gør blot opmærksom på, at studier af sprog indebærer en perspektivtagen, som ikke er universel adekvat. Det er meget, meget svært at se dette som en ideologi. Naur nævner behaviorisme og kognitivisme som de store syndere indenfor psykologien i det 20. årh. Men er der nogen grund til at straffe integrationismen for disse to retningers synder?[8] Da Naur ikke kommer med nogen begrundelse for at integrationisme skulle være en ideologi, er det svært at kommentere på. Derimod virker Naur i situationen selv som en ideolog. Hans ideologi kan vi kalde Jamesianisme.

Det hedder ikke 'kværulant'... det hedder "ordkløver"!

Uanset om man mener Naur har ret i en eller flere af sine pointer, så er der en overordnet grund til at kritisere det han gør: At Naur har forstået Pablés titel. Hvis han ikke havde forstået den havde han ikke kunnet "tilbyde" alternative udtryk. At kritisere en titel man har forstået for uforståelighed, er sofisteri af værste skuffe.

Men hvis man foretrækker Naurs titel så værs´go:

"My reflections on Study and description of mental life:

5 Naurs gud James var tænksom nok til at vide at forklaringsmodellen 'alt er blot vaner' ikke kunne gøre rede for menneskelivet f.eks. fremkomsten af nye vaner og tilpasning til nye situationer. Han brugte ordet *plasticitet* (som næsten er en ordret teoretisk 'gummiparagraf') til at forklare organismens adaption til nye situationer (*Principles of Psychology* s.104 ff.). Naur er klar over dette og netop derfor forekommer hans våseri uforståeligt på mere end et plan.

6 At sprog også "kan" nogle ting som andre kapaciteter og vaner slet ikke formår (f.eks. transcendens af det givne og negation) burde også være tydeligt for enhver.

7 Naur har patent på "forvrøvlet" og har sikkert en helt individuel ide om hvad det betyder, så jeg bruger 'våseri' for ikke at træde på nogen ligtorne.

8 At henvise til behaviorisme og kognitivisme som 'gift' er et argumentatorisk greb på en billig baggrund. At begge retningers teoribygninger har vist sig ikke at holde som fuldstændige beskrivelser af mennesker er rigtigt, men mange resultater af den forskning der blev udført under disse 'etiketter' bruges stadig (fordi de er brugbare) indenfor f.eks. indlærings- ,udviklings- og neuropsykologi. Om Naurs manglende konsekvens over for eget vås se: '-isme' Antifilosofisk Leksikon s.41 f.

Kommentar til Naurs kommentar...

How relevant to Psychology of Individual habits?[9]"

Tak for kaffe!

Det der 'kontekst'-noget

Det er ikke først og fremmest faglig interesse, som er motivationen bag denne lille kommentar. At Naur ikke kan finde bestemte ord i sin egen "individuelle" ordbog[10] er bare lidt komisk. At han kritiserer et helt paper på baggrund af titlens ordlyd med uargumenterede påstande om, hvilke ord man må bruge samt lidt namedropping er blot usagligt. At det virker, som om han har forberedt kommentaren hjemmefra uden chance for at tage stilling til indholdet af foredraget, er ikke overraskende når man kender hans normale "grundlag" for at udtale sig om emner inden for psykologi (og det der ligner). Det er mest af alt situationen, som våseriet foregår i, der giver anledning til kommentaren. Her er et par elementer:

Inden Adrian Pablé gik på, var der ved Jesper Hermann en gennemgang af fagets historie, samt en opremsning af hovedinspirationskilderne til sprogpsykologi. Naur nævntes blandt disse. Umiddelbart inden Naur leverede sin kommentar, blev der igen gjort opmærksom på hans status og oven i hatten overladtes podiet til ham. Det var udelukkende disse forhold der gjorde at hans kommentar fik vægt. Havde det været en studerende, der på samme måde havde kritiseret Pablé for *titlen* på forelæsningen, havde folk nok smilet lidt ad vedkommende.

I situationen kommer Naur imidlertid til at virke som repræsentant for faget og universitetet, hvilket er uheldigt, både fordi det han siger, er noget vås, men også pga. måden han siger det på:

9 Her har jeg (næsten) modstået fristelsen til at tolke Naurs ord konsekvent. Hvis vi køber hans tese om at mennesket bare er et bundt vaner som der ikke er nogen grund til at gøre sproglig forskel på, skulle titlen være: My habits on habits of habits. How relevant to habits of individual habits? Men det nivellerende i hans "pointer" skulle være tydeligt uden denne karikatur.

10 Hvis sådan et dyr findes

Der var, som Naur selv sagde, ikke tale om et spørgsmål, men en kommentar: For at være helt præcis, var det en *irettesættelse* i fuld offentlighed.

Normalt udmønter en uenighed ved konferencer i en dialog om sagen. Da Naur netop ikke stiller et spørgsmål, viser han at han ikke har nogen interesse i Pablés mening eller nogen form for konstruktiv dialog. Selv hvis der havde været substans i det han sagde, havde det været klædeligt for Naur, hvis han i det mindste kunne opføre sig høfligt, så han ikke efterlader det indtryk, at hans eneste ærinde er selvpromovering. Det blev ikke bedre af at nogle folk i salen gav bifald til Naur efter kommentaren. Pablé kan ikke have følt sig velkommen. Irettesættelsen må forekomme ham uforståelig i lyset af, at han lige havde rost sprogpsykologi i København for fagets holdning til studier af sprog.

Jeg håber nogen af fagets vip´ere havde anstændighed nok til at undskylde og forklare sagens sammenhæng for *gæsten* efterfølgende.

Naur: En sprogpsykolog?

Under jubilæumsarrangementet blev det flere gange nævnt, at der ikke kan gives et regelsæt eller noget bestemt korpus af lærdom, som definerer faget klart. Vendingen "højt til loftet" blev flittigt brugt.... og med rette; Sprogpsykologi er faget, hvor den studerende kan få prøvet sig selv af uden at blive tynget af akademisk dogmatik. Så vidt jeg er ved, findes der kun et vaskeægte sprogpsykologisk *credo*, og det kan formuleres nogenlunde således: "På sprogpsykologi undersøger vi sprogbrug indlejret i situationer. Sprog eksisterer ikke uafhængigt af mennesker eller de situationer hvor det bliver brugt". Hvis det bare er i omegnen af, hvad der er kærnen i sprogpsykologi, kan det undre at Peter Naur står som en af inspirationskilderne, bl.a. i lyset af den her behandlede kommentar. Ud over hans (fejlagtige) påstand om at der ikke er sprog, antager han, at det enkelte ord har en forklaringsværdi, der er uafhængig af den kontekst, det er indlejret i. 'Mentalt liv' eller 'tankeliv' har givetvis større forklaringsværdi end "bevidsthed", men kun hvis vi befinder os i en kontekst hvor vi diskuterer William James. I almindelig daglig tale og i videnskab bruges ordet "bevidsthed" og det forstås i den givne kontekst, mens Naurs alternativ i sammenligning forekommer obskurt. Når Naur tilsyneladende plæderer for at ord har en (objektiv?[11]) forklaringsværdi uafhængigt af den kontekst det optræder i, synes det at stride mod alt hvad sprogpsykologi står for (og det strider for øvrigt også mod James holdning).

Man undres og fristes til at spørge hvorfor Naur nævnes som en af hovedinspiratorerne til sprogpsykologi. Hvilket *originalt* bidrag har han ydet til sprogpsykologi? Han er en anerkendt forsker og givetvis genial på sit felt. Han har modtaget Turingprisen og var en af hovedkræfterne ved oprettelsen af Datalogisk Institut. Men det der har relevans for sprogpsykologi, er hans bøger om sprog, videnskabelighed og psykologi.

I undervisningen bruges især *Antifilosofisk Leksiko*n. Brugen har berettigelse som en art propædeutik til James, da den i let form angiver nogle af hans pointer, som absolut er værd at tænke over. Desværre er den præget af mange misforståelser og fejlslutninger, som er forfatterens egne[12]. Hovedparten af hans pointer er af samme karakter, som dem i hans kommentar til Pablé. Selvom Naur er meget begavet, kompenserer det ikke for, at han ikke sætter sig ordenligt ind i de problemer han foregiver at (op-)løse. Kendetegnende for hans skriverier er, at han betragter opslagsværker som hovedkilder, på baggrund af hvilke en lødig behandling af teorier kan finde sted[13]. Med afsæt i disse leksikonartikler og meget sparsom læsning af primære kilder, forkaster Naur hele værker af samtidig med, at han harcelerer over, at folk ikke sætter sig ordentligt ind i James. At leksikonartikler er vejledende kompromisser og ikke kan erstatte de teorier de handler om, er åbenbart ikke faldet Naur ind... Jeg går ikke ud fra han mener, at en leksikonartikel kunne erstatte *Principles of Psychology*.

Ud over det spinkle kildegrundlag er hele konceptet bag en bog som *Antifilosofisk Leksikon* uhyre tvivlsomt: I bogen stipuleres en bestemt type teorier

11 Altså en objektivitet som skal findes i James' værker.

12 Man kunne skrive et "Anti- antifilosofisk leksikon" hvis man havde tid og syntes det var vigtigt.

13 F.eks. at bruges Den Store Danske Encyklopædi som hovedkilde i en behandling af emnet Psykologi (dvs. de fleste toneangivende retninger og brugte begreber inden for faget)... en sådan praksis hører hjemme i folkeskolen.

Kommentar til Naurs kommentar...

som *filosofi*. Væsenskendetegnet for filosofi og filosoffer er, at de talemåder og begreber de bruger er forvrøvlede. Naurs bevis er at begreberne/teorierne A, B, C... etc. som man finder i filosofiske værker er noget vrøvl. Et analogt argument: Naur våser i sin kommentar til Pablé: Ergo er alt hvad Naur siger noget vås[14].

At betragte filosofi som en *holdning* og 'filosoffen' som en person med bestemte holdninger og motiver, er det samme som at betragte politik som en bestemt holdning, og give samtlige politikere skylden for holocaust. Filosofien er et fag der arbejder med problemer af mange forskellige typer. Da målet med filosofi er at kaste lys over problemer hvor løsningerne ikke ligger lige for, er der netop ikke enighed om løsningerne... ergo: nogle af filosofferne tager fejl (chok!).

At vise, at der findes fejl og inkonsistents i nogle filosofiske løsningsmodeller, er ikke nogen stor akademisk præstation (især ikke når man tager i betragtning, at faget har eksisteret i ca. 3000 år). Men konkluderes der på det grundlag, at alle filosoffer og al filosofi er forvrøvlet, er det en fejl. Dvs. selvom vi antog, at Naurs løsninger i bogen var rigtige, er bogen som projekt fejlslagent.

Hvis bogens erklærede mål alene havde været at formidle nogle af William James tanker, ville indholdet måske understøtte dette (men det ville stadig være James i en lightversion med alt hvad det indebærer)[15].

Det er primært *Antifilosofisk Leksikon* som anvendes i undervisningen på sprogpsykologi: Derfor går jeg ud fra, at det er i den Naurs bidrag til sprogpsykologi findes. Som det fremgår har jeg meget svært ved at se, på hvilken måde det er et *originalt* bidrag til sprogpsykologi og vender derfor tilbage til min undren over, hvorfor Naur nævnes som en af hovedinspirationskilderne til faget, især når man tager i betragtning at han afviser at bruge ordet 'sprog' overhovedet.

Hvis målet med sprogpsykologi er at studere sprog i interaktion, og der dermed tages afstand fra en forudgiven teori, virker Naur overordentlig fejlplaceret idet han netop (ukritisk) forfægter en bestemt teoribygning og docerer en bestemt terminologi.

Man dristes til at drage den konklusion, at Naurs tilknytning til sprogpsykologi først og fremmest skyldes et godt personligt forhold til fagets stifter, Jesper Hermann, som han deler sin fascination af James med. Eller muligvis kan man bruge hans status som videnskabelig notabilitet (med tilhørende videnskabeligt bling) politisk, som reklame for faget. Begge disse begrundelser er fra min side ren spekulation, fremkommet på baggrund af manglende tydelige alternativer.

Det er dog indlysende at jeg finder at begge grunde er utilstrækkelige, da det først og fremmest må være *originale* studier eller metoder, der berettiger at Naur ses som en inspirationskilde.

Litteratur:

James, William: *The Principles of Psychology Vol I*, Dover Publications 1950 (1890)

Naur, Peter: *Antifilosofisk Leksikon*, naur.com publishing 1999.

Naur, Peter: *Comment to talk by Adrian Pablé, Hongkong Univerisity, Dpt. Of English* (privat korrespondance 2010)

Naur, Peter: *Psykologi i videnskabelig rekonstruktion*, naur.com publishing 2002

14 Begge er fejlslutninger.

15 Inden for filosofi betragtes William James som filosof, da mange af hans beskrivelser direkte adresserer klassiske filosofiske problemer. Men ifølge Naur er han ikke filosof... filosofferne er jo dem der vrøvler!

TEMA

Åben Matryoshka! en økologisk tilgang til det dialogiske selv.

Lene Louise Lauridsen
BA i lingvistik; stud.mag. i sprogpsykologi
&
Bent Holshagen Hemmingsen
BA i japansk; stud.mag. i sprogpsykologi

Forfatterne præsenterer et 'økologisk videnskabssyn' i studier af 'selvet' med tre overordnede sigter: 1. At gøre op med paradigmatisk nærsynethed. 2. At fokusere på inter- og intradialogiske effekter, snarere end formodede monologiske isolerede effekter. 3. Og, at det økologiske syn kan fremme et mere humant patientbillede.

Vi vil i denne artikel redegøre for et tværvidenskabeligt og –akademisk syn på en teori om selvet, dvs. det vi kalder en økologisk tilgang. Dette gør vi, fordi vi mener, at der skjuler sig dialogiske spil i selvet, som ikke blotlægges, når man går isoleret til værks, paradigmatisk set. For at illustrere dette vil vi benytte os af eksempler primært hentet fra neuropsykologiske cases og observationer af demens-lidende med henblik på at vise, at en økologisk tilgang vil kunne åbne muligheder for en større myndiggørelse af disses selver.

Vi lader os især inspirere af to forskellige tankeretninger: Hubert Hermans' dialogiske selv, som er et psykoterapeutisk/ kulturpsykologisk teoretisk syn, der tager udgangspunkt i, at selvet er en konstant dialog af forskelligartede positioner. Dertil er vi også betaget af V. S. Ramachandrans syvdeling af selvets karakteristika, hvilket vi benytter til at udarte et grundlag for at tale om et fænomenologisk selv, der er et produkt af dialogiske processer på kryds af det, vi kalder den paradigmatiske skala.

At tænke tværvidenskabeligt over en paradigmatisk skala

Selvet beskrevet med ord som bevidsthed, agens, årvågenhed, erindring, personlighed, identitet m.m. er indenfor forskellige af psykologiens og sociologiens skoler blevet forsøgt indkapslet i paradigmatiske forud antagelser. Sådanne inkluderer bl.a. behaviorismens syn på selvet som en biologisk organisme, hvor dets adfærd er bestemt af en historie af belønnet og afstraffet forsøg på at kapere omverden (Skinner 1974). Et sådan syn underkender væsentligheden af bevidstheden og eliminerer individets frie vilje. Kognitivismen er f.eks. indenfor hukommelsesforskningen meget lidt beskæftiget med at definere selvet, men travlere beskæftiget med at finde kognitive moduler, som måtte have med oplevelsen af selvet at gøre (f.eks. Tulving 2001; Tulving 2002). Hønen eller ægget diskussionen her rejser følgende spørgsmål: er det selvet, der er et ankerpunkt for erindringen eller omvendt? Den kognitive neurovidenskab har især været et spørgsmål om at tage problemerne imellem materialisme og funktionalisme op til debat, og et forsøg på at sammensmede det kognitive med det neurobiologiske, og herved kunne danne hypoteser

Åben Matryoshka...

om hvad som 'tænkes der', når der 'trykkes her' (Gazzaniga et al 2002). Begrebet 'kvalia', som ofte benyttes til at benævne den subjektive oplevelse, bliver enten præsenteret som en for den objektivt orienterede videnskab æterisk og ubegribelig størrelse, eller reduceret til sanseindtryk. Ved at gøre det sidste kan man nemmere agere at forudsige, hvilken subjektiv oplevelse optræder i det enkelte individ, når et specifikt sanseindtryk introduceres. Disse teoretiske udgangspunkter kalder vi for 'interoparadigmatiske', fordi de postulerer viden om effekter, der foregår inde i individet.

De, som vi kalder de 'eksteroparadigmatiske' teoretiske retninger har at gøre med individets dannelse af selvet i interaktion med andre individer, narrativer eller kultur- og samfundsstrukturer. Ligesom de interoparadigmatiske retninger beskæftiger de eksteroparadigmatiske sig heller ikke raffineret med den subjektive oplevelse af selvet, men snarere selvet som en konceptuel størrelse. Dette vil sige, at selvet udgør en rolle, handlemønster, personlighed eller identitet, hvilket i nogle sammenhænge undersøges, som individets selvopfattelse, i andre tilfælde som individets selv-udtryk, eller endda som det aftryk individet efterlader i sine omgivelser. Socialpsykologien og dele af sociologien har især været engageret i samspillet mellem individet og andre individer i dannelsen af selvet (f.eks. Asplund 1983; Asplund 1987; Gilovich et al 2006; Halbwachs 1950; Halbwachs 1992; Goffman 1959; Mead 1934; Simmel 1908). Her opstår selvet som et resultat af de interaktioner med andre mennesker, som det indgår i. Eksempelvis beskriver sociologen Maurice Halbwachs omfattende, hvor-ledes sider af selvet dukker op til erindringens overflade, når individet møder specifikke andre individer fra dets fortid. Et andet teoretisk perspektiv er narrativpsykologien, der ser individet som dannet via en narrativisering af individet selv og verden omkring det (f.eks. Bruner 1990; Bruner 1991; Berntsen & Rubin 2004; Fivush 2010). Narrativiseringen er individets forsøg på at danne mening ud af de oplevelser, som det møder, og med et behov for kongruens, konstruerer individet en sammenhængende virkelighed, som det selv indgår uproblematisk i. Sidst er der de diskursanalytiske retninger, som undersøger, hvorledes individet dannes, styrkes eller svækkes af diskurser, der er prominente i individets verden (Jørgensen & Philips 1999; Heede 2002; Wetherell et al 2001; Gergen 1991). Især er det magtforholdene mellem individer og især imellem individer og etablerede diskurser, som undersøges her. De eksteroparadigmatiske retninger er dog ikke følsomme overfor de interoparadigmatiske problematikker, og de synes ikke at kende til dissociationsstudier, som fremviser data med kortlægning af selv-funktioner, der selektivt lukkes ned ved læsioner eller andre skader på hjernevævet.

Men vi vil dog gerne holde fast i at selvet bedst forstås indefra, netop fordi vi mener at nøglen til at begribe den subjektive oplevelse af selvet beror på en forståelse af de forskellige kvalia, som selv-oplevelsen består i.

Indenfor sundhedsvæsnet vil der typisk herske flere modstridende holdninger til en patients selv: Den medicinske/psykiatriske, der sammenbinder det biologiske med en sundhedsdiskurs, og vurderer individets selv ud fra en diagnosticering af individet. Den psykologiske, der søger at afdække, hvorledes individet oplever sit selv i konteksten af sygdom. Og en overordnet sundhedsdiskurs, som dikterer hvilken måde, patienten kan indgå i samfundet på.

Vi tager med denne artikel et økologisk udgangspunkt og hævder hermed, at ingen akademiske paradigmer præsterer

at indkapsle selvet teoretisk, fordi selvet som et økologisk studieobjekt strækker sig udover de enkelte paradigmatiske niveauer. Der opstår visse definitoriske problemer, så snart man forsøger at sammenligne de forskellige forskningsfelters studieobjekter, og derfor må man selvfølgelig anerkende inkongruente præmisser for sammenstillinger. I den ene ende af skalaen studerer man neurologiske præmisser, som udgør livsbetingelsen for den menneskelige organismes stadig fremfærd, og i den anden ende sociologiske sammenhæng. Vi kalder dette den paradigmatiske skala, som vi tegner således:

kontekstuelle effekter. I en hvis forstand er de to modpoler (de intero- og eksteroparadigmatiske poler) udtryk for en glidende overgang mellem modernistiske videnskabsidealer til postmodernistiske akademiske perspektiver (Gergen 1991), forstået således, at førstnævnte stræber imod objektivt videnskabelige beskrivelser, og at sidstnævnte i højere grad er påvirket af dekonstruktivistiske idealer. Jo længere vi bevæger os hen ad skalaen imod de eksteroparadigmatiske domæner, jo flere ko-effekter indgår der derfor i selve de effekter, som studeres, og derfor bliver specifikke beskrivelser anset

Vi er dog i denne artikel primært interesseret i det fænomenologiske niveau af selvet, da vi først og fremmest interesserer os for, hvordan selvet opleves af individet. Vi mener, at denne subjektive oplevelse er et produkt af det samspil af dialogiske processer, som foregår henover den paradigmatiske skala. Det understreges, at vi benytter begrebet 'fænomenologisk' for at henvise til det, som har med den holistiske subjektive oplevelse at gøre; den oplevelsesverden, som møder bevidstheden. Vi tager ikke højde for diskussioner af og om begrebets omfang indenfor filosofiske traditioner, men benytter det-te, som en paradigmatisk

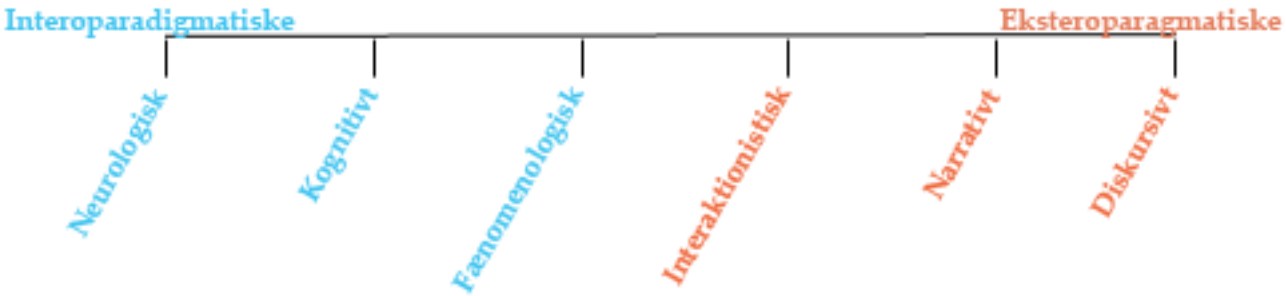

Den paradigmatiske skala

En måde hvorpå betegnelsen 'skala' gør sig gældende, er at fremturen fra det neurologiske niveau op imod det diskursive, som vi definerer den, er et forløb fra de specifikke domæner til de generelle. Det skal forstås således, at en af præmisserne for det neurologiske domænes virke, er at dets effekter er underlagt specifikke 'love', strukturer eller tendenser. Derimod er de eksteroparadigmatiske domæner i betydelig højere grad mere generelle, og i langt mindre grad underlagt specifikke 'love', strukturer eller tendenser, da de i højere grad er underlagt

som mere suspekte (ibid.) Den seks-deling af pradigmatiske niveauer, som vi har valgt er underlagt vores forståelse af 'selvet' som et studieobjekt, hvorimod andre perspektiver ville se f.eks. 'det kemiske', 'det biologiske' eller 'det økonomiske', som hensigtsmæssige domæner, at inkludere (nogle ville måske definere det 'neurologiske' domæne bredt, og inkludere biologiske og kemiske effekter, ligesom at andre måske ville inkludere økonomiske, kulturelle og politiske effekter i det 'diskursive' domæne).

områdeafgrænsning for at opridse skellene imellem de teoretiske domæner og genstandsfelter.

Dertil benytter vi også begrebet 'kvalia' for at henvise til helheden af bevidsthedsoplevelsen i al dens 'form og farve' (Ramachandran 1998:229-45). Kvalia bliver ofte reduceret til 'produktet af sansning', men vi tager det udgangspunkt, at umiddelbare sanseindtryk sanset her og nu ikke holder en privilegeret plads i bevidstheden, eller i tankestrømmen (James 1890), over f.eks. erindring. Kvalia betyder

Åben Matryoshka...

indenfor denne artikels rammer altså bevidsthedens indhold, irreducérbart i kvantitative termer.

Vi anerkender, at en opdeling mellem biologiske/neurologiske og fænomenologiske effekter kan minde om Descartes' krops-sind dualitet, men finder ikke dette problematisk, da vi først og fremmest er interesseret i de dialogiske samspil mellem de paradigmatiske niveauer snarere end et forsøg på at beskrive de individuelle domæners isolerede effekter. Vi placerer dog et springpunkt i den tanke, at krop og sind fungerer ud fra egne strukturelle præmisser i selvets økologi, og mener derfor, at man ikke kan generalisere det ene domænes principper på kryds af niveauer. Det mener vi dog heller ikke, er væsensforskelligt fra de andre domæner, herunder: det kognitive (neuropsykologisk funktionelle), det interaktionelle, det narrative eller det diskursive niveau, hvilke vi mener, alle hver især fungerer efter egne strukturelle principper. Men for at gentage, så mener vi dog ikke, det er frugtbart at undersøge domænerne isoleret, da man så underkender de dialoger på kryds af domæner, som giver effekt i de forskellige domæner. Mao. vores fokus i denne artikel er på de intra- og interparadigmatiske dialoger i stedet for intraparadimagtiske strukturer.

Kvaliteten i kvalia

Selvet som en subjektiv oplevelse kan roligt kaldes en problematisk størrelse, fordi dets funktion og udtryk er i konstant forandring. Nogle gange er den udtrykt i en holdning, somme tider i en følelse, andre gange i ejerskab, ofte i et sanseindtryk, til tider i smerte, og tit som en erindring. Men ingen af disse eller de andre udtryk, vi i forskellige sammenhæng forbinder med selvet, er konstante, forstået på følgende to måder: de er altid i udvikling og udtrykker sig aldrig helt ens, og de glider altid ind og ud af bevidstheden flydende, fra implicit til eksplicit og omvendt. Måske kender læseren den velbekendthed, at når man lukker øjnene, så lægger man det mere mærke til andre sanseindtryk. Dette vil vi gerne generalisere og ophæve til et princip for selv-bevidstheden, at selvet er en debat mellem positioner, funktioner og indtryk, som alle forsøger at komme til orde, styrket af deres livsnødvendighed. Vi betragter derfor idéen om et unitært selv, som en fejlslutning, og en misvisende størrelse for den psykologiske granskning, hvorimod det i folkemunde og i den generelle selvforståelse kan fungere som en hensigtsmæssig 'metafor', forstået således at der i et unitært selv forstås, at selvet er én størrelse, har ét umiddelbart formål, og har én historie.

[Vi] hævder hermed, at ingen akademiske paradigmer præsterer at indkapsle selvet teoretisk, fordi selvet som et økologisk studieobjekt strækker sig udover de enkelte paradigmatiske niveauer.

Eksempelvis har vi alle én krop, som vi sanser via ekstero-, intero- og proprioception (førstnævnte er, hvad vi gængs kender som de fem sanser, og de to sidstnævnte kategorier har med mere eller mindre eksplicitte vurderinger af indre eller kinetiske og positionelle tilstande at gøre), dvs. vi oplever en kognitiv repræsentation af en sammenhængende krop, som reagerer på vores vilje, og rapporterer tilbage om dens tilstand og møde med verden. Derudover bliver vi også konstant mødt med følelser og emotioner, som giver vores møde med verden og omgang med indre fornemmelser og tanker en slags emotionel klang, tone eller farve, og således lader os forholde os til disse. Vi oplever altså det, at vi forholder os emotionelt, og således positionerer os i forhold til verden som genstand for vores subjektive oplevelse. Denne subjektive oplevelse har både i sine interaktive og agentiske øjeblikke, såvel som i sine passive og årvågne øjeblikke træk af at være et decideret perspektiv. Man må formode, at dette har ledt mennesker igennem tiden til at betragte bevidstheden som et såkaldt 'Kartesiansk Teater', og med denne uheldige metafor på plads, så finder det næste logiske spring naturligvis sted i form af det naturlige spørgsmål: hvem er det, som sidder og kigger på hjernens hjemmebiograf, altså hvem er det, som ser det, vores øjne ser?

Denne form for tænkning kaldes også Homonkulus-myten; myten om den lille mand i hjernen. En anden mulig bidrager til den unitære selvforståelse af selvet er den animistiske opfattelse af det levende væsen, som værende besat af en animerende sjæl (enten som en viljekraft udtrykt igennem kroppen, eller som lagerplads for personlighed og erindringer), der har levet videre i religiøse narrativer, så som de kristne. Vi vil forsøge helt at afmontere disse udgangspunkter fra sprogpsykologers forståelse af selvet bl.a. ved helt at afvise selvet, som en samlet enhed, da vi mener, at det forplumrer vores forståelse af mennesket psykologiske virke, som vi vil illustrere vha. eksempler og cases både fra kliniske sammenhæng og anekdoter.

Selvet er ofte forsøgt tolket udefra, og hvor sociologiske og socialpsykologiske traditioner har søgt at give selvet et interaktionelt ophav, så har neuropsykologien og kognitivismen søgt at placere det i hjernevævet. Derfor har førstnævnte retninger også identificeret sammenbrud i selvudtrykket i en social kontekst, og forsøgt at formulere kriterier for et velfungerende selv, herunder: bevidsthed, rationalitet, agens, morale, og social kompetence. Omvendt har sidstnævnte traditioner snarere fokuseret på funktionelle sammenbrud, og hvordan de i den ene ende kan fokuseres i lokaliseringen af læsioner i hjernen, og i den anden ende afgrænse det deraf følgende funktionelle deficit. Men vi vil dog gerne holde fast i, at selvet bedst forstås indefra, netop fordi vi mener, at nøglen til at begribe den subjektive oplevelse af selvet beror på en forståelse af de forskellige kvalia, som selv-oplevelsen består i.

En økologisk tilgang til det dialogiske selv

I det vi kalder den 'økologiske tilgang' til teorien om det 'dialogiske selv', er det væsentligt at tage højde for det, vi betragter som paradigmatiske domæner i tilgange til teorier om selvet. I vores tilgang niveauopdeler vi disse domæner således: neurologisk, kognitivt, fænomenologisk, interaktionelt, narrativt og diskursivt, og de betegner en næsten glidende overgang fra det biologiske plan til det makrosociologiske plan. Hvorom en gennemgang af alle disse tilgange og yderligere underopdelinger af teoretiske skoler og tilgange ville blive et monstrøst omfattende projekt at begive sig ud i indenfor rammerne af denne artikel, så mener vi, at en minimal stillingtagen til den dialektik, som beskæftiger sig med spændingsfelterne mellem niveauerne, er mindste krav, hvis man vil tage et økologisk udgangspunkt.

Det økologiske udgangspunkt består derfor i at tage højde for hvilke perspektivering af det pågældende studieobjekt, som befinder sig hvor på den paradigmatiske skala, for bedre at kunne afgøre hvilken art beskrivelser, som man mødes i litteraturen. Et økologisk udgangspunkt vil dertil sige, at man ikke alene identificerer domænernes forskelligartetheder, men i højere grad forsøger at anspore hvilke dialoger, som selve domænets virkelighedsbillede forudsætter. På hvilken baggrund kan man gå ud fra at f.eks. den kognitive præmis fungerer? Er der en primær ensrettet (monologisk) strømning fra det biologiske/ neurologiske domæner og ud imod de eksteroparadigmatiske domæner, og hvor kan man finde tegn på den omvendte retning eller dialog. F.eks. kan man arbejde ud fra problemstillingen om hvor vidt fænomenologiske effekter, så som forståelse og agens, blot er epifænomenal eftersmag af kognitive (og ultimativt neurologiske, biologiske, kemiske, fysikkens) effekter, eller om der er et effektniveau,hvor effektstrømmen går den anden vej. Mao. så agiterer vores udlægning af en økologisk tilgang, at det væsentlige ikke er at definere paradigmatiske rammer, hvori vidensstrukturer kan opbygges, men at identificere hvorledes, at enkelte effekter giver sig til udtryk bredt defineret, og hvordan disse effekter indgår i den økologi, som selvet som studieobjekt udgør.

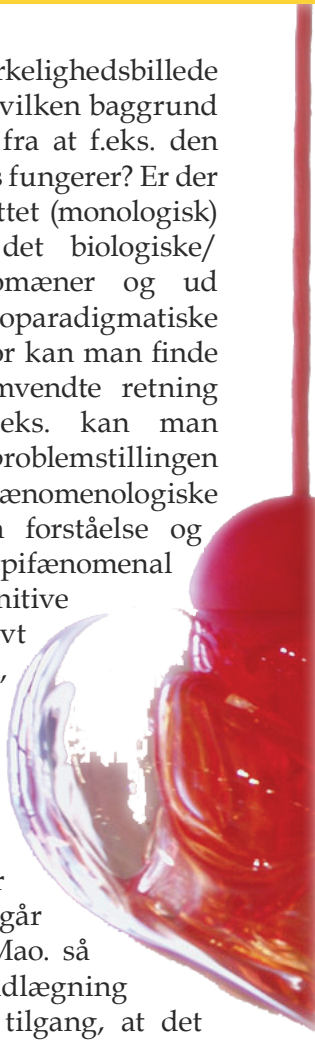

Vi vil komme ind på elementer, som befinder sig på kryds af niveauerne, så som f.eks. retrograd eller anterograd amnesi, som lokaliseres forskelligt i hjernevævet, resulterer i divergente kognitive deficit, opleves subjektivt uens, indgår forskelligartet i interaktion, hæmmer narrativersing på ulige faconer, og placerer selvet grundforskelligt i forhold til samfundsdiskurser så som

Åben Matryoshka...

sundhed og myndighed. Men vi ville ikke lade diskussioner af sådanne dialektiske forhold dominere artiklen. I stedet vil vi fremhæve, hvornår og hvorledes selvet umyndiggøres, og om det er en umyndiggørelse, som stemmer overens med individets opfattelse af de komplikationer, denne måtte have i dannelsen og vedligeholdelsen af sit selv - det Umberto Maturana betegner dets 'autopoiese' (Emmeche 1991).

Indenfor den skole af dialogisme, som beskæftiger sig med begrebet 'det dialogiske selv', er især Hubert Hermans en prominent skikkelse. Han har gjort en karriere ud af at orientere især narrativ-psykologien, kulturpsyko-logien og psyko-terapien imod et dialogisk og flerstemmigt selv, snarere end et unitært og centreret selv. Han trækker især på William James' 'jeg' vs. 'mig' adskillelse, der adskiller den erfarende instans fra det empiriske selv i selv-oplevelsen. 'Jeg'et er defineret ved dets kontinuitet, særgenhed og volition (Hermans 2004b:17). Derimod er 'mig'et alle de empiriske elementer, som kan beskrives som tilhørende selvet, og han fremhæver, at James selv var klar over, at der er en glidende overgang mellem 'mig' og 'min/mit', og således kan James' distinktion opstilles som en adskillelse mellem det erfarende selv og et konceptuelt selv (ibid). Det foreslås også, at man kan betragte 'jeg'et som autoren, 'mig'et som protagonisten, og 'min/mit' som antagonisten (ibid.:18), hvilket appellerer til en narrativ tilgang til selvet. Vi vil dog, ikke blot tage udgangspunkt i en narrativ konceptualisering af selvet, men forsøge at vise hvordan selvet er dialogisk på andre niveauer. Mere herom i afsnittet 'Ramachandrans syv karakteristika af selvet'.

Centralt i James' distinktion er den rivalisering og konflikt, som befinder sig i de forskellige 'mig'er, altså i de forskellige roller, konceptualiseringer, selv-forståelser, positioner eller identiteter, som vi besidder (James 1890:309-10), og Hermans læser heraf en 'diskontinuitet', som er basis for den fragmentering af selvet, der er central i teorien om det dialogiske selv (2001:246). Det viljebetonede og handledygtige 'jeg' er den forenende instans, der garanterer identitetens kontinuitet (ibid.:247). Hermans trækker også på Mikhails Bakhtins polyfoni-begreb, og hvor han forstår James' distinktion som konstituerende for en kontinuitet, så er diskontinuiteten central i Bakhtins udlægning. Bevidstheden er hos Bakhtin polyfonisk, og i henhold til de narrative begreber, så findes der i hans forståelse, multiple 'forfattere' i menneskets bevidsthed. Vi fortæller og forstår altså ikke os selv igennem én 'stemme', men adskillige, som hver især er betonet af deres narrative position (ibid. 2004b:18-9).

James' 'mig'er eller Bakhtins positioner kan både forstås som identitetstræk eller roller, men det essentielle i disse er, at de er struktureret af tros-, adfærds-, vane-, forståelses-, moralsk-, socialt eller anden type system. Det er netop i deres systemiske attributter, at de står kontradiktoriske eller antagonistiske overfor hinanden. James illustrerer dette via eksemplet, at man som politiker kan betragte en kollega som en allieret, men ud fra éns moralske principper kan den selv samme person fremstå som et ganske afskyeligt menneske (1890:295). Det er også nemt at forestille sig den indre konflikt udspille sig i skilsmissebørn, som må høre på bagtalen fra den ene eller den anden forælder, da rollen som barn her må formodes splittet eller yderligere splittet mellem en mors barn og fars barn position. Det væsentlige er ikke så meget, at vi indtager forskellige positioner, men snarere at de forskellige positioner indtager os, og konsekvenserne heraf. Man kan uden helt at forgabe sig i spekulation antage, at disse positioner påvirker den måde, vi oplever verden på, og relevant for denne artikel, hvordan vi oplever og husker vores selver. System-justification teori peger på, at vi oplever os selv som en kongruerende del af en større sammenhæng, selv når det ikke er i vores bedste interesse at gøre det (Jost & Banaji 1994). Sociale forventninger til livsforløb har vist sig at organisere og betone den måde, vi oplever og husker os selv på (Berntsen & Rubin 2004). Og det lader til, at 'i en nøddeskal-sammenfatninger forsimpler vores erindringer (Rudoy et al 2009), hvilket er et stærkt tegn på, at vores narrativiseringsmetoder i høj grad bestemmer den måde, vi husker begivenheder og viden, men også vores opfattelse af os selv. Hvis du ikke gransker i din handling eller væren, så vil du

formentlig ikke erindre den så nuanceret og alsidigt.

Men en udførlig granskning af egne handlinger er nok snarere undtagelsen frem for reglen generelt, og da det jo først er, når noget virkelig stikker ud, at vi sætter spørgsmålstegn ved os selv, så må man formode, at vi oftest bare tager den udlægning af os selv, som er ligefor, for givet. Disse få citerede artikler giver blot et spinkelt udpluk af nogle områder, som kan belyse, hvordan systemiske attributter spiller ind på selv-opfattelse, subjektiv oplevelse og erindring, men der er betydeligt mere at sige herom, end hvad denne artikel har til intention at skulle udforske. Men disse eksempler illustrerer dialogen mellem de på den ene side narrative og diskursive niveauer og på den anden side det fænomenologiske niveau. Vi kan hermed konstatere, at der forekommer både en selv-dannelse og et magtspil, som er teoretisk interessant fra udgangspunkter i forskellige af de paradigmatiske niveauer.

Det fænomenologiske selv via V. S. Ramachandran

I The Phantoms of the Brain beskriver V. S. Ramachandran sin egen opfattelse af selvet som noget, der forener sanseindtryk og erindringer, som foretager valg og dikterer handling, og som fremstår som et sammenhængende individ i sin fremfærd igennem tid og rum (1998:246). Han beskriver syv overordnede karakteristika ved selvet, som vi i tråd med Ramachandrans eget ordvalg benævner som forskellige selver. Det vil dog være en særdeles stor misforståelse at tro, at vi (eller Ramachandran for den sags skyld) med dette ordvalg betragter hver af disse kategorier som selver. Snarere skal de betragtes, ikke blot som karakteristika, da vi søger at revidere Ramachandrans udlægning af disse, men som funktionelle instanser og processer i hjernen, som på kryds af hinanden bidrager dialogisk til det, vi opfatter som et selv. Altså et 'fænomenologisk selv'; selvet som vi oplever det. Selvet skal altså betragtes som en hensigtsmæssig illusion, der giver os en fornemmelse af et sammenhængende livsforløb med kongruent adfærd og identitet, i tråd med James' distinktion og det dialogiske selv; altså den førnævnte hensigtsmæssige metafor.

Ramachandrans syv karakteristika af selvet:

Det kropslige selv:

De første karaktertræk ved selvet er, at det er forankret i en enkelt krop (ibid.:247). Det er oplevelsen af alle sanselige oplevelser af kroppen. Det er det dynamiske kropsbillede, vi har, som er placeret i tid og rum, og som er et dialogisk samspil mellem sanser og muskler.

Det kropslige selv er eksplicit, hvilket vil sige, at det optræder som en del af bevidsthedsstrømmen. Neurologen Antonio Damasio har foreslået, at der til grund for vores kropsbillede findes et såkaldt 'protoselv'; et implicit kropsbillede, som hjernens primære processer benytter til at orientere kroppen i forhold til interne og eksterne forhold (1999:153-4). Protoselvet er ifølge Damasio ikke et bevidstgjort koncept, og i det hele taget at betragte det som et 'selv' eller en tolkende instans ville være misvisende, da det snarere er en samlende betegnelse for konstant opdaterede koordinater i samspillet mellem det centrale nervesystem (hjernen) og det perifere nervesystem (indlejret i kroppen) (ibid.:154). Damasio betragter det bevidstgjorte kropsbillede som en re-repræsentation af protoselvets koordinater, altså en konceptualisering af disse. Vi mener derfor, at det er hensigtsmæssigt ikke at betragte Ramachandrans kropslige selv, som en funktionel separat enhed af selvet, men snarere det dialogiske samspil mellem protoselvet og samlebetegnelsen det konceptuelle selv, der er en krystallisering af selvets forskellige dialogiske niveauer, og som vi vil beskrive i afsnittet om 'det konceptuelle selv'.

Ramachandran selv præsenterer adskillige cases i sin bog Phantoms of the Brain, der eksemplificerer sammenbrud i dialogen mellem protoselvet og andre niveauer af selvet. Som eksempel fremstiller han hypotesen om, at fantomsmerter i amputerede lemmer kan skyldes en monologisering af signaludvekslingen mellem muskel- og sansenervebaner, og at uoverensstemmelser mellem det konceptualiserede kropsbillede, dvs. det bevidstliggjorte selvbillede, som forstærkes via f.eks. synssansen kan spille en rolle i protoselvets selvsving, der skaber tilstanden fantomsmerte (ibid.:44-6). Det forklares således, at en handling hos et individ, som har fået amputeret den ene arm sættes

Åben Matryoshka...

i gang, f.eks. knyt næven. Dette er ikke eksplicit, men en impuls som finder sted på protoselv niveau, men da synssansen rapporterer om, at handling ikke udføres, så gentager protoselvet impulsen, og sekvensen går i ring, indtil individet føler smerte og en fornemmelse af ufrivilligt at knytte sin 'fantomhånd' til smertepunktet.

En tredje neurolog, Oliver Sacks, har i sin bog The Man Who Mistook His Wife for a Hat skrevet om flere cases, hvor dele af protoselvet lider deficit, f.eks. hos hans case 'Christina', der mister sin proprioception (muskel- og ledsanser), hvilket hun beskrev som en tilstand af at være løsrevet fra sin krop, og ude af stand til at føle den (1985:49-58). Hun måtte derefter lære at benytte sin synssans for at vinde bare lidt kontrol over hendes krop, men hun genvandt aldrig dialogen med hendes krop. Sacks fortæller også om 'Mr. MacGregor', der mistede sin balanceevne, og som resultat gik som et menneskeligt Skæve Tårn i Pisa (ibid.:75-80). En tilstand han var særdeles ubevidst om og skeptisk overfor, indtil han blev vist videooptagelser af ham selv. Tilstanden blev delvist løst ved at indbygge et lille vaterpas i hans brillestel, hvilket han med tiden vænnede sig til og holdt op med at tænke over.

Det passionerede selv:

Ramachandran skriver, at uden emotioner ville vi ikke være i stand til at begribe implikationerne af de ting, vi oplever, og han sætter spørgsmålstegn ved, i hvilken forstand vi ville være i stand til at være bevidste om disse oplevelser (1998:247). Emotioner er medieret af det limbiske system og amygdalaen i hjernen, og de udgør et grundlæggende element af det vurderingssystem, som betoner de oplevelser, som sætter det oplevende selv i forhold til elementerne i dets oplevelser. Med andre ord, så ville verden fremstå som en grå masse, hvis ikke der var en vurderende instans i hjernen, som indgød en fornemmelse af indlevelse i vores oplevelse. Igennem dette emotionelle system dannes der en bro imellem de primærprocesser, som på den ene side vurderer mennesket som en biologisk organisme og som et psykologisk individ og dets omverden, og på den anden side giver sig til kende via denne pallette af flydende indtryk, der ikke er ord eller koncepter i sig selv, men klangtoner i bevidstheden.

Ifølge James skelner vi generel husken fra autobiografisk eller oplevet erindring vha. den fornemmelse af 'varme' og 'intimitet', som vi oplever, når vi genkalder disse (1890:239, 327, 650). Denne 'glød' af bekendthed opstår i samspillet mellem vores hukommelse og vores primærvurderinger, og bekendthed er måske i virkeligheden grundlæggende det, at vi har en indre emotionel holdning til det, vi føler os bekendt med. Den artikulerede historie bag bekendtheden er sekundær. Den primære emotionelle vurdering beskrives også som 'flygt eller kæmp'-responsen (Oatley et al 2006:120), fordi den vurderer, om et indtryk er farligt eller overkommeligt. Dette er selvfølgelig en ekstrem forsimpling af, hvordan man forestiller sig, at vores emotioner hjælper os med at give verden mening, men det er det udgangspunkt, som formodes at være fundamentalt for menneskets omdannelse af verden til mening. Men der må eksistere mange modstridende parter i meningsdannelsens dialog, for som det fremstår af bl.a. 'system-justification'-teorien (Jost & Banaji 1994), så vil der finde situationer sted, hvor et individ vil handle imod egen umiddelbar interesse, såvel som egen langsigtet interesse, pga. en triumferende

rationaliseringsproces, der underkender den emotionelle vurdering, måske endda til det punkt, hvor fare og dårligdom ikke genkendes som sådan. Omvendt viser forskning, at vi småjusterer os frem til generaliseringer, dvs. meningsdannelser via trial-and-error metoden (Bechara et al 1997), og at disse generaliseringer implicit påvirker den måde, vi helt umiddelbart reagerer på verden (Stanley et al 2008).

Damasio har studeret den klassisk case 'Phineas Gage' og et nyere lignende tilfælde 'Elliot', begge med læsioner på forbindelsen mellem områder i den præfrontale hjernelap, der menes at tage sig af rationalisering og mere komplekse vurderinger, og det primære emotionelle vurderingssystem i det limbiske system (1994). Begge individer er blevet omfattende beskrevet, som personer uden moralsk kompas, uden evnen til at foretage de mindste beslutninger, og i et eller andet omfang uden social kompetence. I Elliots tilfælde kunne han bruge væsentlige summer af tid på at veje rationelle argumenter for og imod et tvivlsmål, simpelthen fordi han ikke længere besad det, som vi i daglig tale ofte beskriver som 'mavefornemmelse'. Dette er et eksempel på, hvordan det såkaldt passionerede selv motiverer det, som vi i næste sektion kalder det 'udøvende selv'. Vores fri vilje, vores agens, vores evne til at foretage valg, og derved bestemme vores fremfærd i verden tyder på at være underlagt sådanne primære emotionelle vurderinger.

Ramachandran fortæller dertil om 'Arthur', der efter en ulykke havde mistet evnen til at forbinde bekendthed med ansigter og andre visuelle indtryk (1998:158-73). Han kunne ikke genkende sin familie, sågar sig selv, og betragtede dem som udspekulerede efterligninger, når han så dem. De fremkaldte ikke længere nogen varme eller intimitet, nogen som helst bekendthedsfornemmelse, andet end at han genkendte deres udseende. Da disse mennesker ikke længere fremkaldte bekendthedsfornemmelsen, så kunne de næppe være hans familie, men anderledes stod det til, når han hørte deres stemmer over telefonen. Ifølge Ramachandran er denne emotionelle bekendthedsfornemmelse et slags ankerpunkt for erindringer, og når det ikke længere eksisterer, så mister vores erindringer af mennesker (ting og andet) omkring os deres kontinuitet, sådan så vi ikke længere kan 'opdatere' vores billede af disse mennesker (ibid.:172). Men vores selv er ligeså udsat. Når vi ikke kan forankre vores oplevelse af os selv i et eller få konceptuelle selver, så bliver vi yderligere fragmenterede, og vi kan ikke forene vores fortid med vores nutid.

Det udøvende selv:

Uafhængigt af om vores handlen, vores såkaldte 'frie vilje' er en indbildning eller en romantisering, så er vores fornemmelse af at foretage valg og beslutninger, og den måde de udmønter sig i tanke og handling besjælet med den glødende følelse af, at de er foretaget af et bevidst selv. Reducerer man tænkning før handling til den ultimative kognitivistiske computerterminologi, så kan man med en kølig distance kalde det for 'processering', 'databehandling' eller 'kalkulation'. Det er måske også en udemærket metafor, men det er dog i kalkulationens øjeblik, at vi har fornemmelsen af at vende og veje mulighederne op imod erfaring og data, som i hver enkel situation er så kvantitativt æterisk, og kvalitativt særegent. Ramachandran påpeger, at deterministiske argumenter er underordnede, hvad angår det 'udøvende selv', fordi den subjektive oplevelse af beslutning er, at den er foretaget af en samlet enhed; et udøvende selv (ibid.:249).

Man vil dertil kunne tilføje en indvending imod en rendyrket determinisme, så som Skinners Behaviorisme, som siger, at bevidsthedsfornemmelsen er et epifænomen, som optræder samtidigt og uafhængigt med den neurale proces, som foretager beslutningen (1974:153, 156-7, 164). Hvis bevidsthedens kvalia-oplevelser blot er indtryk, så er bevidstheden den evige turist, og vi ender med filosoffen Daniel Dennetts nedsættende udtryk, det 'Kartesianske Teater', hvor et passiv individ, en homonkulus, sidder som publikum og oplever verden, stum i handling og indsigelser (Ramachandran 1993). Er man af den overbevisning, så underkender man enhver form for refleksivitet og dialog imellem bevidstheden og de førbevidste processer i hjernen. Uden at trumfe determinismen helt og aldeles ville man i hvert fald kunne skubbe den et skridt væk ved at forestille sig, at kvalia, må være et produkt af underliggende hjerneprocesser, dvs. behandling af sanseinput før visuel kvalia; en emotionel helheds vurdering

Åben Matryoshka...

der indgyder indtrykket med en fornemmelse af godt og skidt og anden betydning. Dertil også den individuelle særforståelse, som er malet af de tidligere oplevelser.

Måske er de førbevidste processer determinerende for de ting, vi oplever, og den måde vi oplever dem på, og måske er de valg, vi foretager, blot et ekko af det, vores hjerner har vurderet. Men betyder det da, at vi som selver ikke er beslutsomme og har fri vilje, eller betyder det i virkeligheden, at vi er forsinket bevidst om disse processer, men at hver bevidste beslutning ikke blot er illusionen af et valg, men kvalia-opsummeringen af en proces. Via bevidstgørelsen af denne beslutning har vi mulighed for at holde den op imod vores erfaringer, alternative rationelle vinkler og vores emotionelle mavefornemmelse, og herved kan vi efterbedømme om den oprindelige handleimpuls, vi følte, var rentabel.

Førnævnte Phineas Gage mistede evnen til at være konsekvent i sine beslutninger, men de af os, som er bekendt med at vælge sin sidste genstand for sent på en hyggelig aften i byen, kender også til fornemmelsen af, at styringen over kroppens føre og tungens behændighed glider ud i distancen. I sådanne tilfælde forekommer der en sløring eller en forstyrrelse af fornemmelsen for vilje og handling, og vores gode intentioner bliver til stavren, klodsethed, ordsalat og sort snak. Indenfor neuropsykologiens felt kender man til patologier, hvor viljen til handling eller særlige handlinger helt underkendes. Ramachandran beskriver tilstanden 'akinetisk mutisme', som adskiller sig fra paralyse, ved at det er 'viljen' til handling og bevægelse, der mangler (1998:249). I sådan et tilfælde ligger patienten i sin seng uden andet end den levende bevidsthed af sine omgivelser.

Det mnemoniske selv:

I hans omtale af det 'mnemoniske selv' skriver Ramachandran, at dette karaktertræk ved selvet er vores fornemmelse af personlig identitet; et sammenhængende individ igennem tid og rum (ibid.:250). Det mnemoniske selvs funktion er at omdanne erindringer til en sammenhængende fortælling. Vi mener ikke, at denne udlægning af selvet adskiller sig væsentligt fra det, som Ramachandran kalder det 'konceptuelle selv', så vi vil kort forklare, hvorfor disse to kategorier sammenknyttes, og derefter følge op i beskrivelsen af sidstnævnte.

Ramachandrans mnemoniske selv minder i høj grad om det, som andre forfattere kalder det 'autobiografiske selv'. Det indeholder en erindringsmæssig, men også en konceptuel historik, som beskriver individet igennem dets oplevelser, ikke som en statisk skikkelse, men et flerdimensionelt individ, der har været igennem udviklinger, og som er et produkt af sine valg og sine omgivelsers omstændigheder. Vi finder det svært og unødvendigt at adskille fra et konceptuelt selv, da vi ikke mener, at der findes et mere historisk korrekt selv i modsætning til en konceptualisering af selvet, som til forskel fremstår som personlighed i sociale sammenhæng. Vi mener, at de er to sider af samme mønt, blot med den forskel, at det mnemoniske selv beskriver kapaciteten til at bibeholde et historisk selv, og et selv, som kan problematiseres i forhold til selv-historiske konflikter. Et konceptuelt selv kan sagtens eksistere uden det mnemoniske selvs funktion er intakt, som bl.a. kan ses i tilfælde, så som den anterograd amnetiske Clive Wearing, der til trods for en manglende evne til at danne nye erindringer, bibeholder et konceptuelt selv, altså en fornemmelse af hvem han er, og hvilke kapaciteter han som menneske besidder (Wearing 2005).

Det forenede selv:

Endnu en kvalitet, som Ramachandran benævner en af selvets syv karaktertræk, er, at selvet fremstår som et forenet, altså et sammenhængende selv (1998:251-2). Vores bevidsthed strømlignes således, at den ikke fremstår fragmenteret og usammenhængende, dette til trods for at vi nu tænker tanker i øst og vest, og at disse tanker ofte sættes i bagsædet til fordel for mere prominente og opmærksomhedsfængende sanseindtryk. Ramachandran skriver, at et træk ved det forenede selv er, at det 'konfabulerer' og 'udfylder huller'.

Oliver Sacks har skrevet om William Thompson, en hukommelseslidende, der konfabulerede i høj grad (1985:114-22). Konfabulation er et andet ord for opdigtning, der helt ude i de patologiske ekstremer fungerer således, at den lidende opdigter en opspundet virkelighed omkring sig, ofte i kompensation for

manglende evne til enten at erindre eller genkende den. Thompson kunne fra det ene øjeblik til det andet tilskrive en identitet til en person, for derefter at opdigte en helt ny. De situationelle indtryk han hæftede sig ved i det eksakte moment, og den samtalekontekst, han befandt sig i, indgød mening og sammenhæng i situationen. Ofte befandt hans erkendelse af omverdenen og hans selvopfattelse midt i en evolverende dialog, så som da han samtalte med Sacks og først opfattede ham som en kunde i sin forhenværende delikatesse-forretning, dernæst en slagter (grundet Sacks' doktorkittel), så en doktor, dernæst en psykolog (pga. Sacks' Sigmund Freud-lignende skæg), og så tilbage til, at han selv måtte befinde sig på et hospital, og måske endda var bims uden at vide det (ibid.:114-5). Thompsons konfabuleringer er et udtryk for den dialog, som det forenede selv indgår i med andre dele af selvet, for at skabe et sammenhængende selv, som efter bedste evne kan fungere med sin omverden. Vi vil komme nærmere ind på konfabulering senere (se Dysnarrativia).

Det velfungerende 'forenede selv' har lidt tilfælles med Humberto Maturanas og Francisco Valeras filosofiske begreb 'autopoiese', der er selvets (organismens/individets) kapacitet til at fuldbyrde og genskabe sig selv (Emmeche 1988:48). Selvet er altid en sammenhængende og aldrig en delt eller splittet størrelse (Emmeche 1991:34). Når der sker brud på de autopoietiske processer i det forenede selv, så opstår der bizarre afarter af selvet, men de er i sig selv det forenede selvs forsøg på at reetablere sig selv, som et sammenhængende og fungerende individ, fordi dets overlevelse afhænger af at opretholde grænsen mellem selv og andet.

Det årvågende selv:

Bevidsthedens mest grundlæggende egenskab er, at den er defineret af kapaciteten, årvågenhed. Årvågenhed skal forstås som fornemmelsen af at være til stede i øjeblikket. At erfare. At opleve. Det er den kvalitet, som er ilde beskrevet med det tidligere nævnte 'Kartesianske Teater', nemlig at der inde i alt virvaret af krop, tanker, følelser, erindringer osv. befinder sig en erfarende instans, der nyder forestillingen. Ramachandran tager her atter fat på den 'akinetiske mutisme', og hvor den lidende er uden et udøvende selv, så besidder denne dog stadig et 'årvågent selv' (1998:252-3). Et selv, som er vågent og opmærksomt, og hvis øjne følger begivenhederne omkring det. Ramachandran giver os et eksempel på, hvad en tidligere lidende af akinetisk mutisme ville kunne berette: "Ingen ord eller tanker dukkede op i mit sind. Jeg ville simpelthen hverken gøre eller tænke noget som helst." (ibid.:253). Ramachandran tilføjer sin spekulation om, hvor vidt en hjerne uden motivation ville være i stand til at gemme erindringer, og i hvilken grad og detalje patienten som den tilhørte ville være i stand til at erindre. Dette bringer en interessant side-overvejelse op, som er mere relevant for nærværende. Kan et teoretisk set neutralt indtryk erindres, eller er alt erindring drevet af vores stillingtagen til det, og derfor ude af stand til at efterlade sig spor i hjernen?

Søvn er også en slags underkendelse af det årvågne selv, men ikke fuldstændigt, da vi dog normalt reagerer på høje lyde, tilstedeværelser af andre, og lignende forstyrrelser i vores nærvær. Var det årvågne selv helt sat ud af spil, så ville vores vækkeurer være komplet ubrugelige. Comatøs tilstand er derimod den superlative tilstand et kompromisseret årvågent selv. Indenfor hospitalsvæsnet måles tilstanden af koma på en skala

Hvis vi rent faktisk
omfang løsrevet fra
historisk virkelighed,
gør os hver især til in
fragmenter af ina

fra 3 til 15, vurderet ud fra tre kategorier: øjne (om patienten reagerer på stimuli med øjnene; 1-4), verbalt (om patienten kan producere lyde verbalt, og om der heri er talekapacitet; 1-5) og motorisk respons (om patienten genkender smertestimuli og kan lokalisere denne; 1-6). Ingen af disse behøver teoretisk set at være et decideret sammenbrud af et årvågent selv, men laveste score (3), hvor vedkommende hverken åbner øjnene, producerer lyde eller bevæger sig, beskrives som en tilstand af 'dyb bevidstløshed', dvs. uden årvågenhed.

Det konceptuelle-sociale selv:

Åben Matryoshka...

I Ramachandrans diskussion af det konceptuelle/sociale selv klargør han, at dette selv drager på de forskellige andre niveauer af selvet i den fortsatte konstruktion af et konceptuelt selv. Men han trækker ikke nogen særlig tyk streg mellem det konceptuelle og det sociale selv, og i det hele taget forekommer denne selv-kategori som en rodekasse for både autobiografiske erindringer, et kropsligt billede, forestillinger og konfabuleringer vedrørende vores personlige træk og identitet, og selvet i en social kontekst. Han

er individer i et eller en forestillet objektiv hvad er det så, som ndivider, snarere end dre fremstillinger?

foretager dog en kort redegørelse for, hvordan selvbedrag og overdrivelse har den rolle at stoppe hullerne i vores konceptuelle selv, og lader os fremstå som sammenhængende selver, både for andre, men også os selv.

Vi tilgiver den lidt sløsede skildring, da diskussionen er hypotetisk og intuitiv, snarere end dybere teoretisk, men vi bliver nødt til at arbejde lidt grundigere med det, som vi vælger at betegne 'dialogen imellem det konceptuelle og det sociale selv'; i høj grad foreneligt med William James' skelnen mellem 'jeg' og 'mig'. Ligesom James' 'mig', også kaldt det empiriske selv, er det konceptuelle selv en objektgjort og krystalliseret udgave af visse personlighedstræk eller typer af adfærd. Det konceptuelle selv er både den opfattelse, som individet har af sig selv, alt fra fysiske træk, sted i rum, udseende, relationer, evner og talenter, besiddelser osv., og da disse alle repræsenterer ofte modstridende eller uharmoniske egenskaber, betragter vi disse som at være kontekst betingede og i dialogisk spil. Hubert Hermans beskriver disse som positioner, og uden at vores konceptuelle selver var sådanne fragmenterede størrelser, ville vi slet ikke kunne rumme den spændevidde af identitet, forventninger og vaner, som synes at være hvermandseje. James illustrerer pointen ved at benytte termerne 'rivalisering' og 'konflikt', og skriver at for at kunne aktualisere én identitet, undertrykkes de andre.

Men det udtrykte konceptuelle selv må betragtes som en skrøne. Vi bærer ikke rundt på potentiel adfærd og udtrykkelse af vores selv. Det konceptuelle selv er det sociale koordinat, som individet søger at spejle sig i eller fjerne sig fra. Situationen kalder på sider af selvet; positioner. Disse positioner er det selvbillede, det 'mig', som James' handlende 'jeg', det sociale selv, skal forholde sig til, og handle ud fra. Det konceptuelle selv er derfor et krystalliseret billede af individets selvopfattelse, men det sociale selvs fremfærd fodrer kontinuerligt individet med nye konceptuelle selver; konceptuelle selv-billeder. Heri består dialogen. Det sociale selv handler på basis af det konceptuelle selv, og det konceptuelle selv opdateres, beriges eller fattiggøres derefter. Man kan se det mnemoniske selv, som en kapacitet i dannelsen af et konceptuelt selv, dersom det konceptuelle selv er et produkt af et historisk selvbillede. Det sagt, så er det dog en særlig kapacitet, IKKE synonym for det konceptuelle selv, da spillet mellem det konceptuelle og det sociale selv er interaktionelt i natur; det placerer fremstillingen af selvet i dialogen. Selvets historik, som det mnemoniske selv betegner, har derimod ikke nogen direkte implikation for det sociale selvs handlen.

Hvorfor denne selv-kategori nødtvungent skal tvedeles, bliver tydeliggjort, hvis vi ser delvis på det, vi kalder selvets dynamiske tempi, og eksempler fra case-studier i demente og amnesi-lidende. Først må vi se på forskellen mellem det sociale og det konceptuelle selvers tempi, som kan beskrives som henholdsvis dynamisk og krystalliserende. Dette betyder, at det sociale selv er en konstant strøm af dialogiske positioner, hvorimod det konceptuelle selv fastfryser i mere eller mindre statiske selvbilleder. Man kan sige, at vi som mennesker hele tiden befinder os i en ny situation, men vores selvopfattelse er konstant tilbagerettet og præserveret. De fleste interaktioner sliber kanterne på vores allerede etablerede selvopfattelser, men med mellemrum opstår der situationer for individet, som enten nedbryder delvist eller helt knuser og erstatter disse selvopfattelser, så vi ser os selv i nyt lys. Vores forestillingsevne og erindring giver os dog også evnen til at reflektere over disse selvopfattelser, og at anticipere

vores reaktioner, hvorpå vi kan ændre adfærd (Hemmingsen 2009:33-4). Denne forskydning mellem det teoretiske og det handlende individ, tillader en dialog på et bevidst niveau, som giver os kontrol over narrativiseringen af selvet. Altså en evne til at formulere hvem vi er som personer.

Hos demente og især hos anterograd amnesiramte ser vi det dialogiske samspil mellem det konceptuelle selv og det sociale selv enten hæmmet eller helt monologiseret. Ikke at kunne opdatere sit selvbillede er et naturligt følge af forskellige typer hukommelseslidelser, og det skaber en ensrettet vej mellem det konceptuelle selv og det sociale selv, således at individet vil mangle evnen til at justere sit selvbillede i overensstemmelse med situationen. En sådan hukommelseslidende er altså fanget i en konstant anakroni, hvor dens selv for evigt er krystallisk og utidssvarende.

Hukommelsen i dialogen

Hvis selvet er den flydende strøm af dialog, som vi har skitseret i forrige afsnit, hvordan opfatter vi så os selv som historisk sammenhængende? Ifølge Elizabeth Loftus bliver vores erindringer konstant omstruktureret af kontekstuelle faktorer i erindringsøjeblikket (1979). Hun påpeger, at vi altid lagrer erindringer ud fra vores yderst påvirkelige subjektive perspektiv, men derudover perspektiveres selve erindringen også, og der hvor erindringen mangler i detaljer, fylder hjernen gladelig ud. Dette er noget, som neurovidenskabsmanden Karim Naders arbejde med de neurokemiske processer vedrørende hukommelse gengiver (2007). Han beskriver erindring ud fra neurologiske processer som underlagt rekonsolidering. Derved forstås, at når vi husker, så genlagres erindringerne påvirket af omstændighederne, de erindres i. Faktisk er hukommelsen så villig til at akkompagnere nuet, at den er i stand til at solidificere falske erindringer, dvs. begivenheder, som ikke har fundet sted, men som vedkommende livligt kan forestille sig at have oplevet (Loftus 1994; Loftus 2003). Loftus er kendt for at have medforfattet rapporten bag en undersøgelse om påvirkeligheden af vidnesbyrd i forbindelse med trafikuheld, men hun står også bag en undersøgelse, som er blevet kaldt 'lost in the mall'-undersøgelsen, hvor hun havde held med at implantere plausible barndomsminder i informanternes erindring. Det særlige ved dette var, at informanterne ofte ikke havde problemer med at berige disse falske erindringer med detaljer rige på indtryk og følelser.

Hvis vi rent faktisk er individer i et eller omfang løsrevet fra en forestillet objektiv historisk virkelighed, hvad er det så, som gør os hver især til individer, snarere end fragmenter af indre fremstillinger? Ét bud på dette kunne være, at der eksisterer nogle strukturer i det samfund, som vi med vores tilstedeværelse er med til at opretholde, som påkræver, at vi anses som individer, og bliver holdt ansvarlige for vores adfærd og fremfærd i. I så fald kan man teoretisk knytte sammenhængskraften i individet til eksteroparadigmatiske interesefelter så som interaktion, narrativitet og diskurs. Men man må formode, at det faktum, at vi har én krop, én bevidsthed, én fornemmelse af vilje i vores motoriske fremfærd og én stemme i vores forestillingsevne gør, at vi også for os selv fremstår som én samlet enhed. Vi har vores undersøgelse af selvet som en dialogisk proces været interesseret i at finde frem til de komplikationer for selv-dannelsen, som kan opstå under neurologiske deficit, og hvilke eksteroparadigmatiske berøringsflader, som et problematiseret selv fejler at indgå i dialog med.

I denne artikel har vi som nævnt valgt at fokusere på samlebetegnelserne demens og amnesi for helt konkret at påpege, at der især i den fortsatte udvikling af det samfund vi befinder os i, og komplicering af tillidsbånd, som det er forventet, at vi som individer indgår i, sker en distancering imellem det sundhedsbillede, vi accepterer, og de mennesker, som lider af neurologisk funktionelle deficit. En distance, som vi mener udvides for hver generation. Først vil vi dog introducere demens som et begreb og beskrive den måde, hvorpå de demente opfattes.

Om demensbegrebet

Ordet demens stammer fra latin og betyder oprindeligt 'fra forstanden'. Ordet henviser således direkte til den degenerative svækkelse af både kognitive funktioner og personlighed, der kendetegner lidelsernes symptombillede (Johannsen 2009). For demens er ikke en sygdom per se, derimod dækker begrebet over en samlet betegnelse for forskellige former for svækkelse af kognitive

Åben Matryoshka...

og intellektuelle funktioner som fx sprog, hukommelse, perception, tænkning, dømmekraft og spatiale funktioner.

Den langt hyppigste form for demens er af Alzheimers-typen og tæller ca. 60% af alle tilfælde. Denne særlige form for demens nævnes første gang i litteraturen i 1910, med udgangspunkt i lægen Alois Alzheimers beskrivelse af sin 51-årige patient Augusta D. Denne Augusta blev i 1901 indlagt med flere invaliderende kognitive forstyrrelser, bl.a. hallucinationer, paranoia og aggressiv adfærd. Efter hendes død i 1906 fandt man under en obduktion af hendes hjerne, flere neurologiske særheder, hvorefter Alzheimers leder - doktor med. Emil Kraepelin - under personlige akademiske ambitioner, udnyttede dette ene sygdomstilfælde til introduktionen af en hel ny form for hjernesygdom under datidens sygdomsbetegnelse 'senil demens'(Torpdahl & Larsen 2007). Denne tidlige introduktion banede vejen for en kognitiv og medicinsk paradigmatisk tilgang til begrebet demens.

Som tidligere nævnt er demens af Alzheimers type en atrofisk lidelse med beskadigelse af både parietal- og temporallappen. Sådanne skader bevirker progredierende tab af varierende kognitive, emotionelle, adfærdsmæssige og sociale funktioner. Netop sådanne funktionstab kan få afgørende sprogpsykologiske og psykosociale konsekvenser, både for den demente og dennes omgivelser.

Om synet på demens

Forskningen på området har længe været fokuseret omkring neuropatologi og kognitiv forfald. Dette forskningsmæssige fokus har trukket tråde til primærplejen, hvor fx forklaringer på adfærd blev affærdiget med en henvisning til vedkommendes neuropatologi (Torpdahl & Larsen 2007).

Der er dog igennem de senere år sket en "revurdering" af mennesker med demens, med forbillede i bl.a. psykologen Tom Kitwoods tanker (Kitwoods 1997). Demensproblematikken kan således ikke længere anskues ud fra en udelukkende medicinsk forståelsesramme, ligesom det vedkendes, at det største behandlingspotentiale findes i det socialpsykologiske miljø med en ændret tilgang til kommunikationen og forståelsen af den dementes færden.

Tidligere mente man, at det demente menneske i tiltagende grad mistede sin fornemmelse for et 'selv' helt frem til det tidspunkt, hvor vedkommende ikke længere kunne siges 'at være til' i psykologisk forstand. Mennesket var så at sige forsvundet ind i demensens tåge.

I de senere år er idéen om det komplette tab af 'selv' dog blevet udfordret af bl.a. Kitwoods, Sabbat & Harré (1992). Arbejdet med fx terapeutisk kommunikation og reminiscens tyder på, at i hvert fald fragmenter af et selv er bevaret langt ind i sygdomsforløbet. Spørgsmålet er så, hvorvidt et socialt selv kan bevares både med hensyn til sygdommens omfattende deficits samt omverdenens syn på og behandling af demente.

Dysnarrativia

I forhold til de syv karakterisikker af selvet og hukommelseslidende er det relevant at se på begrebet dysnarativia, og hvorledes svigtende dialog imellem de forskellige karakteristikker af selvet kan komme til udtryk. Begrebet dysnarrativia er hentet fra Young & Saver (2001) og dækker over svære neurologiske forstyrrelser med vanskeligheder i dannelse og forståelse af narrativer til følge. Dysnarrativia kan ifølge Young & Saver (2001) opdeles i fire divergerende former; stagneret narration, ubunden narration, undernarration samt denarration.

I tilfælde med demens er særligt de to første former for dysnarrativia interessante. Både undernarration og denarration eksemplificerer anderledes, hvorledes selvets dialogiske processer er blevet problematiseret. Undernarrationer er ifølge Young & Saver kendetegnet ved en manglende vurdering af umiddelbare emotioner. En sådan dysnarrativitet peger derfor umiddelbart på en manglende dialog imellem det passionerede selv og konceptuelle dele af bevidsthedsstrømmen, således at evnen til via emotioner at tillægge verden de nuancer, der er betydende for vores indlevelse, forringes betydeligt. Ved undernarration mister individet simpelthen det primære emotionelle vurderingsgrundlag, eller undergår det, man kan kalde en afsemiotisering; en fattiggørelse af omverdenens værdier og nuancer. Denarration

er derimod kendetegnet ved, at individet mister sin handleevne og fremstår derved direkte apatisk. Det årvågne selv er intakt, og individet oplever fornemmelsen af at være vågent og sansende, men kan ikke organisere handling. Mennesker med denne form for dysnarrativia er ude af stand til at generere sammenhængende handlemønstre eller –forløb, da det ikke kan konceptualisere disse.

En tredje form for dysnarrativia ses ved bl.a. Korsakoffs psykose og kommer til udtryk via ubunden narrationer. Denne form for demenslignende psykose kendetegnes ved en væsentlig amnestisk påvirkning af både retrograd og anterograd hukommelse. Det interessante ved Korsakoffs psykose er den lidendes evne til kontinuerligt at udfylde hullerne i hukommelsen gennem konfabulation (Gulmann 2001). En så påfaldende form for konfabulering tyder på en forhindret dialog mellem det, som Ramachandran kalder det sociale selv og det konceptuelle selv. Dvs. at individet mangler kapaciteten til at anticipere verden omkring sig, og derfor ikke kan fremkalde de sider af sit selv, som svarer på de indtryk, som individet oplever. Omvendt kan konfabulering også kompensere for manglende autobiografiske erindringer. Modsat kan et underkendt konceptuelt selv også blive kompenseret for af konfabulering, således at individet forsøger at træde i eksistens ved at selv-danne vha. opdigtede fakta, som for dette individ fremstår som kontekstuelt relevante. Konfabulation fremstår som et eksempel på det, Ramachandran kalder det forenede selv, og i en anden forstand som Maturanas autopoiese. Selvets dialogiske processer søger at slutte sig om sig selv for at gendanne sig selv, som en samlet entitet. I en fremmed verden ville det ubundent narrerende individ enten slippe af sted med sine konfabuleringer eller blive stemplet som lystløgner. Men med tiden, og i dette individs hjemmiljø, bliver det hurtigt tydeligt, at individet er ude af stand til at forankre sit selv eller sin omverden, og er derfor helt ude af stand til at indgå i sociale kontrakter med dets omverden.

Evnen til, på trods af væsentlige kognitive nedbrud, at kunne udfylde hukommelseshuller med meningssammenskrivende konfabulationer viser menneskets umiddelbare tendens til dannelsen af narrativer. En sådan indskrivning af konfabulatorisk indhold i hukommelsen tyder ligeledes på et menneskeligt forsøg på at skabe en form for kongruens i en art konceptualisering af selvet.

I forhold til både anterograd amnesi og tidlige stadier af demens af Alzheimer type, er særligt stagneret narration væsentlige. Begge førnævnte lidelser skaber, på grund af skader i særligt hjernens hippocampus-område, vanskeligheder med dannelsen af nye erindringer, ligesom tilegnelse og indlæring af ny viden svækkes. Sådanne svækkelser kan vanskeliggøre fornemmelsen af et mnemonisk selv og medføre en forringet oplevelse af selvet som bærende af en sammenhængende historik.
På trods af intakte sproglige færdigheder, velfungerende ekskursive funktioner samt intakt opmærksomhedsvidde og visuospatial perception vil adgangen til den autobiografiske hukommelse være påvirket, således at nyere erindringer vil være svært tilgængeligt, hvorimod erindringer fra før skaderne i hippocampus vil kunne genkaldes umiddelbart (Nørrelund 2006).

Sådanne hukommelses-skader vil følgelig fastholde den anterograd amnesi- eller Alzheimerlidende i en art vakuum. I dette vakuum vil det fortløbende dialogiske

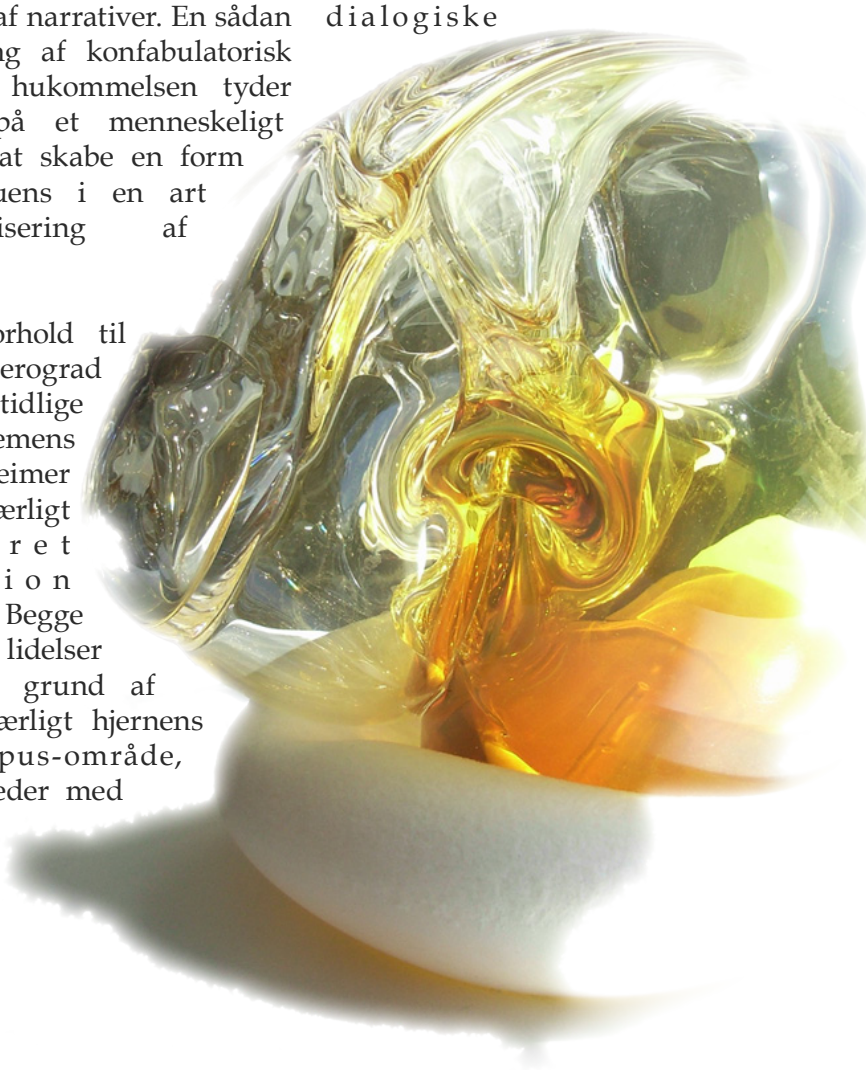

Åben Matryoshka...

samspil mellem det konceptuelle selv og det sociale selv være stærkt hæmmet. Den hukommelsesskadede står som dysnarrativ derfor uden evne til at opdatere og justere sit selvbillede.

Dette bringer os tilbage til det dialogiske forhold mellem det konceptuelle og det sociale selv. Hvis vi godtager konceptuelle selver som krystalliserede billeder af individets selvopfattelse på baggrund af en dialogisk vekselvirkning med det sociale selv, vil den demente og amnesilidende stå tilbage med enten et ufuldstændigt og fragmenteret selv eller et helt og aldeles anakront selv, uden mulighed for at opdatere og udvikle selvet gennem en sådan dialog.

Beskæftigelsesdelir

Et næsten karikeret eksempel på uoverensstemmelsen imellem selvfremstillingen og den omkringværende situation kommer til udtryk via det, man i demensplejen benævner beskæftigelsesdelir. Denne form for delirium ses, når den demente giver sig i kast med umiddelbart uforståelige handlinger med rod i fortiden (Gulmann 2001). For eksempel er der den pensionerede revisor, der stadig 'arbejder' med papirerne foran sig. En sådan situation virker logisk, når man kender baggrunden, men forhistorien vidner om gentagende nederlag og frustrationer for både den demente og plejepersonalet. Den demente havde i forbindelse med måltiderne udvist gentagende aggressiv adfærd, når personalet under oprydning fjernede hans serviet. I andre situationer var det umuligt at fravriste tilfældigt fundne papirere fra manden. I stedet fandt han tilsyneladende ro ved at sidde med papirer eller servietter foran sig og 'arbejde' ved at ordne papirerne igen og igen.

Et andet – og særdeles komplekst – eksempel på beskæftigelsesdelir ses ved en 78-årig tilflytter på en dementafdeling i Århus. Denne mand udførte hver morgen et sæt af komplekse handlemønstre bestående af en omhyggelig nedpakning af en messinglampe i et pudevår, hvorefter manden trods aftagende kræfter og faldtendens skubbede sin kommode hen foran døren. Disse daglige handlinger forekom uforståelige for personalet, og deres spørgsmål og forsøg på afledende hjælp blev i stigende grad mødt af vrede og aggressiv adfærd. Sådan fortsatte morgnerne i en tiltagende hårdknude, hvor stadig mere afledning skulle til, før manden opgav sit forehavende – lige indtil en dag, hvor den demente mand 'hyrede' en af plejerne til at hjælpe med kommoden. Den demente var forhenværende flyttemand og kunne således logisk forklare plejeren, at det tungeste, som i dette tilfælde var kommoden, naturligvis skulle nederst i flyttelæsset. Med en viden om mandens fortid kunne personalet nu indtage en komplementær rolle til 'flyttemanden' og påpege, at han ved spisetid havde fyraften.

Eksemplerne med beskæftigelsesdelir udtrykker en nødvendighed af at fasholde en funktionel adskillelse mellem det sociale og det konceptuelle selv. Den dynamiske udveksling mellem det sociale og det konceptuelle selv svækkes, hvorved den hukommelseslidende fanges i et krystalliseret selv.

Ved at se på beskæftigelsesdelir kan man ligeledes påpege den teoretiske mulighed for at skelne mellem et konceptuelt selv og et proceduralt selv. Det dementielle udtryk kan i visse tilfælde udelukkende tilskrives en form for procedural hukommelse, men også denne form for hukommelse møder en tiltagende nedbrydelse ved demens, hvorved mere komplekse handlinger således vil forsvinde fra den dementes handlingsrepertoire. En tiltagende nedbrydelse af den procedurale hukommelse understøtter samtidig med en fastholdelse af en art mening i adfærden, at den demente udtrykker et – om end fragmenteret – konceptuelt selv.

Denne fastlåsthed i tid kaldes også 'anakronisme', dvs. tidsløshed. Det konceptuelle selv er her fastlåst i en tidsmæssig kontekst, som gør det umuligt for individet, at integrere sig i nuet. Vedkommendes forventninger er derfor i konstant konflikt med kendsgerningerne omkring denne, og den konstante konflikt forhindrer individet i at falde til ro i nuet. Følgende eksempel illustrerer dette:

"På hospitalet kunne han hverken genkende nogen eller noget, og han befandt sig i en næsten endeløs tilstand af vild desorientering. Men når hans kone bragte ham med tilbage til deres hjem, hvilket på mange måder var en slags 'tidskapsel' fra hans præ-amnesi liv, følte han sig omgående hjemme. Han genkendte alt: prikkede

til barometeret, tjekkede termostaten, satte sig i sin gamle yndlingsstol, ligesom han plejede. Han talte om naboer, butikker, den lokale pub, en biograf i nærheden, som tingene havde været i 70'erne. Han blev frustreret og forvirret over de mindste forandringer, som var blevet foretaget i hjemmet. ('Har du skiftet gardiner i dag!' udbrød han engang til sin kone. 'Hvorfor? Så pludseligt? De var grønne i morges.' Men de havde ikke været grønne siden 1978.)" (Sacks 1985:45) [oversættelse af BHH]

En eftersmag af 'varme og intimitet'

I forhold til eksemplerne med demente er det tydeligt, at en form for nedbrud i fornemmelsen for selvet er pågående. Men med en dialogisk og økologisk forståelse af selvet som en samlet størrelse er det dog også vigtigt at fremhæve, hvorledes nogle karakteristika ved selvet fremhæves. Nogle demente har længe bevaret en indsigt i det, James (1890) beskriver som varme og intimitet. Særligt i reminiscens- og sansearbejdet er det tydeligt, at en vis glød af bekendthed bidrager til en grundlæggende betydningsdannelse hos den demente, hvor den umiddelbare emotion er i centrum (Kitwoods 1997).

At emotioner for nogle demente virker identitets-opbyggende ses også ved de umiddelbare reaktioner på non-verbal kommunikation. Emotioner opfattes hurtigt og leder ofte til ro eller adfærdsforstyrrelser, alt efter emotionernes karakter. Et eksempel fra demensrådgivningen er, hvorledes der efter en gruppesamtale blev sagt følgende: Tak for snakken, jeg kan ikke huske hvad vi talte om, men jeg kan mærke at det var en dejlig samtale. Det faktisk sagte var ikke så vigtigt, det var derimod stemningen og den følelsesstemning, vedkommende tog med sig derfra.

Forsøg på fastholdelse af et kropsligt selv

I mange tilfælde ser man demente plejehjemsbeboere udvise tegn på både adfærdsforstyrrelser og psykiatriske symptomer (BPSD). Disse dækker over bl.a. fysisk aggressivitet, omkringvandren og motorisk uro, apati, agnostiske forstyrrelser samt hallucinationer og vrangforestillinger. BPSD indebærer typisk ingen lidelser for den demente selv. Men det er tydeligt, at problemerne er til stor gene og udfordring for både personale og andre beboere (Gulmann 2001, Skausig 2009).

Særligt i det sene demensforløb ses planløs omkringvandring og endnu senere en generel motorisk uro som væsentlige udfordringer i plejen. Særligt den karakteristiske uro, der ofte ses ved meget svært demente, har gennem de sidste år bidraget til flere hypotesedannelser. Én af disse er, at en form for primitiv orienteringsrefleks overtager den kognitive kontrol. En anden – og efter vores mening langt mere plausibel – teori er den, at den motoriske uro er forårsaget af et ønske om mening og identitet. Et selv vil på et sådan sent stadie være yderst fragmenteret. Fornemmelsen af muskelbevægelser og sanseinput fra fx hånden, der kører frem og tilbage over bordet, styrker en næsten tabt identitetsfølelse. Et således forstærket kropsligt selv kan måske i sådanne tilfælde ses som et værn mod personlighedsmæssig desintegration (Gulmann 2001)

En økologisk-dialogisk position i forhold til plejen og forståelsen af hukommelseslidende

Ved at indtage en økologisk-dialogisk position i forhold til selvet bliver begrebet – som en illusorisk, teoretisk størrelse – væsentlig i behandlingen og forståelsen af demente og amnesilidende, idet selvet forbinder og håndgribeliggør de neurologiske, kognitive, interaktionistiske, narrative og diskursive niveauer, som orienterer individet indad- og udadtil. Det meningsfulde dementielle udtryk bliver således et resultat af personspecifikke faktorer såsom livshistorie, personlighed, helbred, neuropatologi og det socialpsykologiske miljø.

Denne artikels po at vi må gøre bå bredere, så de af indgå i samfund omstændigheder, i til undermenne rangsbo

En økologisk tilgang til

Åben Matryoshka...

det dialogiske selv kan således bidrage til en bedre forståelse af mennesket med demens og påpeger samtidig vigtigheden af at give den demente og anterograd amnesilidende mulighed for at fremvise et socialt selv ved at indtage komplementærer roller i interaktionen.

Et menneske med demens tilskriver mening til sine oplevelser og interaktioner med omverdenen. Opgaven for plejere og pårørende bliver at afdække det meningsskabende element i de umiddelbart uforståelige handlinger. Vi må derfor behandle mennesker med hukommelsesskader, som personer med et bevaret – men dog fragmenteret - 'selv', og insistere på at ville forstå udtryk og adfærd som meningsbærende.

pointe er dog blot, åndbredden lidt os, som ikke kan et under ideale ikke nedrangeres esker og anden rgere...

Berøringsflader

I Kenneth J. Gergens The Satured Self beskriver han det moderne samfund, som fortsat intensivering af intimitet og forventninger mennesker imellem (1991). Vi forventes at kunne omstille os til nye forhold, miljøer, teknologier osv. hurtigere og hurtigere, og samtidig kræves der også af os, at vi kan redegøre for og organisere et virvar af mere eller mindre antagoniserede identiteter og handlemønstre. De temporale strukturer, som gennemsyrer vores hverdag og handlemønstre, gennemgår løbende opstramninger, som tillader færre og færre uberegneligheder (Asplund 1983). Denne yderligere fragmentering og bondage af de individuelle sider af vores selv, som vi også er blevet bemyndiget et postmodernistisk ordforåd til at beskrive os selv med (ibid.), giver samtidig mulighed for selv at digte og omdigte historien om, hvem vi er og, hvordan vi indgår i verden (Bruner 2002). I et sådan samfund belønnes de bedste autobiografister, og de ringeste fortællere bliver fastlåst i deres mindreværdige evne til at selvfremstille (Jensen 2007; Fivush 2010). Nogen vil argumentere for, at form nu er vigtigere end substans (Stjernfelt 2009), hvilket i høj grad er et spørgsmål om, at kvantitative, snarere end kvalitative menneskeegenskaber fremhæves (Wolf 2010).

Fornemmelsen for at besidde agens, eller handleevne, og at dette er en potent egenskab, der tillader individet at beslutte og ændre sin færden i verden, reflekterer tilbage på individets selvbillede (Bandura 2006; White 2004). Albert Bandura kalder dette for 'efficacy', dvs. hvor virkningsfuld eller hvor meget gennemslagskraft individets handlinger har. Mao. om individet er i stand til at bane sin egen vej i de enkelte handlinger. Bandura skriver andetsteds om kollektiv effikatet, og at individets effikatet ikke nødvendigvis underminerer den kollektive effikatet (2000), som f.eks. i Danmark udtrykkes igennem offentlige institutioner. I et land som Danmark er individets indgåen i samfundet betinget af at kunne opfylde nogle konventionaliserede krav, og i kraft af at vi har nogle relativt konventionaliserede betingelser for at kunne indgå i samfundet som en sund og pligtfuld borger, vil man kunne argumentere for, at kravene til det raske individ er særligt specifikke.

Vi har været inde på, at dysnarrativia er et samlebegreb for 4 forskellige typer af narrativitets deficit, og det der er interessant, er ikke kun de tilfælde af lidende, der lider af narrative mangler, men også hvorledes at de fremhæver forventede egenskaber i raske individer. Det forventes, at vi er i stand til at producere sammenhængende fortællinger om vores liv og selver. Det forventes også, at vi kan restringere denne fortælling, og at vi kan holde den relevant i forhold til og sammenhængende med vores omverden. Vi skal også kunne differentiere mellem de indtryk, vi oplever, så vi kan vurdere deres betydning. Og vi skal være i stand til at planlægge fremadsigtet mht. vores handlinger. I en vis forstand minder disse fire krav til individet om Paul Grices 'Cooperative Principle', som dikterer, at en besked bør være (i vilkårlig rækkefølge): kortfattet, gennemskuelig, relevant og sandfærdig (Bruner 1990:48-9). Bruner fortæller os, at når vi ikke opfylder kravene i dette princip, så er der et behov for at redegøre

for sammenhængende, hvilket vil sige narrativisering. Dysnarrativia berør altså det fundamentale i det almene menneskes forsøg på at forstå verden omkring sig, og derfor må vi erkende, at på trods af at samfundet udvikler sig med rivende hast, er der god grund til at tro på, at vi heller ikke vil være i stand til at indrette et samfund således, at selv de mest dysnarrativt udsatte af os, problemfrit vil kunne finde en plads her.

Som nævnt tidligere i artiklen er selvet og dets autobiografiske historik mere flydende, end vi ofte tror. Faktisk mener hukommelsesforskeren Daniel Schacter, at en af hukommelsens væsentligste funktioner er evnen til at glemme (2001). At kunne glemme er en selektiv proces, der tillader individet at beholde de vigtige indtryk og glemme de overflødige. At kunne give slip på gamle indtryk og revidere éns viden er en af de absolut nødvendigste kapaciteter at besidde, hvis man skal indgå i nuet, og her bliver det altså en fordel, at selvet er i en konstant dialog med indre og ydre miljøer, så individet er bedst muligt afrundet i forhold til omgivelserne. Den bedste forståelse af et sådan syn på selvet er derfor et økologisk udgangspunkt, som ikke blot ser sig tilfreds med at isolere et niveau af selvets fortsatte dannelse og ignorere de dialogiske udvekslinger, som krydser de paradigmatiske niveauer. Hvis vi derimod er opmærksomme på disse dialogiske processer i selv-dannelsen henover den paradigmatiske skala, er vi også bedre udstyret til at identificere selvet i dem, vis selv er problematiseret enten af neurologiske deficit, eller af psykologiske komplikationer. Det økologiske syn på det dialogiske selv er derfor et forsøg på at myndiggøre det problematiserede selv, hvilket er et mål, som det deler med den anvendte integrationisme (Nielsen in press).

"Jeg er mange", skrev Jesper Hoffmeyer sidste år i sin klumme i Weekendavisen, og det er et syn, vi deler (2009). Men vi anerkender også, at jeg'et som en aktør i en social sammenhæng er påkrævet at være en forening af handling og væren både i tid og rum, og i besiddelse af vilje (fri eller ej). Derfor lægges der forventninger til og bånd på individet, sådan så det kan indgå i et strømlinet samfund. Denne artikels pointe er dog blot, at vi må gøre båndbredden lidt bredere, så de af os, som ikke kan indgå i samfundet under ideale omstændigheder, ikke nedrangeres til undermennesker og anden rangsborgere, da vi med mere raffinerede analysemetoder kan finde frem til deres glemte selver og give dem lidt værdighed og formål på trods af deres omstændigheder.

Henvisninger:

Asplund, Johan (1983). Tid, rum, kollektiv och individ. Stockholm: LiberFörlag, 1983.

Asplund, Johan (1987). Det sociala livets elementära former. Göteborg: Bokförlaget Korpen, 1992.

Bandura, Albert (2000). "Exercise of Human Agency Through Collective Efficacy". Current Directions in Psychological Science, Volume 9, Number 3, June 2000.

Bandura, Albert (2006). "Toward a Psychology of Human Agency". Perspectives on Psychological Science (2006), Volume 1 – Number 2.

Bechera, Antoine, Hanna Damasio, Daniel Tranel & Antonio R. Damasio (1997). "Deciding Advantageously Before Knowing the Advantageous Strategy". Science, Vol. 275, 28 February 1997.

Berntsen, Dorthe & David C. Rubin (2004). "Cultural life scripts structure recall from autobiographical memory". Memory & Cognition, 2004, 32 (3), 427-442.

Bruner, Jerome (1990). Acts of Meaning. Cambridge: Harvard University Press, 1990.
Bruner, Jerome (1991). "The Narrative Construction of Reality". Critical Inquiry 18 (Autumn 1991).

Bruner, Jerome (2002). Making Stories. Cambridge: Harvard University Press, 2002.

Damasio, Antonio (1999). The Feeling of What Happens – Body and Emotion in the Making of Consciousness. Orlando: Harcourt Books, 2000.

Fivush, Robyn (2010). "Speaking silence: The social construction of silence in autobiographical and cultural narratives". Memory, 2010, 18 (2), 88-98.

Emmeche, Claus (1988). Informationen i naturen – fra

Åben Matryoshka...

gener til organismer. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S, 1988.

Emmeche, Claus (1991). Det levende spil – biologisk form og kunstigt liv. København: Munksgaard, 1991.

Gazzaniga, Michael, Richard B. Ivry & George R. Mangun (2002). Cognitive Neuroscience – The Biology of the Mind. New York: W. W. Norton & Company, 2002. (2nd Edition)

Gergen, Kenneth J. (1991). The Saturated Self – Dilemmas of Identity in Contemporary Life. New York: Basic Books, 2000.

Gilovich, Thomas, Dacher Keltner & Richard E. Nisbett (2006). Social Psychology. New York: W. W. Norton & Company, 2006.

Goffman, Erving (1959). The Presentation of Self in Everyday Life. New York: Anchor Books, 1959.

Gulmann, Nils Christian (2001). Praktisk gerontopsykiatri. København: Hans Ritzels Forlag, 2001.

Halbwachs, Maurice (1950). The Collective Memory. New York: Harper & Row, 1980.

Halbwachs, Maurice (1992). On Collective Memory. Chicago: University of Chicago Press, 1992.

Heede, Dag (2002). Det tomme menneske: Introduktion til Foucault. København: Museum Tusculanums Forlag, 2007.

Hemmingsen, Bent Holshagen (2009). "Spøgelset i den sociale maskine". Spindet (december 2009), 9. årgang, 2. nummer.

Hermans, Hubert J. M. (2001). "The Dialogical Self: Toward a Theory of Personal and Cultural Positioning". Culture Psychology; 2001; 7; 243.

Hermans, Hubert J. M. (2004). "The dialogical self: between exchange and power" i Hubert J. M. Hermans & Giancarlo Dimagggio (red.): The Dialogical Self in Psychotherapy. Hove: Brunner-Routledge, 2004.

Hoffmeyer, Jesper (2009). "Jeg er mange". Weekendavisen, Nr. 53 – 31. december 2009.

James, William (1890). The Principles of Psychology (vol. 1). New York: Dover, 1957.

Jensen, Jørgen I. (2007). Jeg-automaten – Teologisk kritik af et menneskebillede. København: Aros Forlag, 2007.

Johannsen, Peter (2009). Demens i Riss, P. & Gerlach, J. (red.): Ældre og psykisk sygdom – forebyggelse, behandling og omsorg. København: Ældreforum og Psykiatrifondens Forlag, 2009.

Jørgensen, Marianne Winther & Louise **Philips** (1999). Diskursanalyse – som teori og metode. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, 1999.

Jost, John T. & Mahzarin R. **Banaji** (1994). "The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness". British Journal of Social Psychology (1994), 33, 1-27.

Kitwoods, Tom (1997). En revurdering af demens – personen kommer i første række. København: Munksgaard, 2010.

Loftus, Elizabeth F. & Kathine Ketcham (1994). The Myth of Repressed Memories – False Memories and Allegations of Sexual Abuse. New York: St. Martin's Press, 1994.

Loftus, Elizabeth F. (1979). Eyewitness Testimony. Cambridge: Harvard University Press, 1979.

Loftus, Elizabeth F. (2003). "Make-Believe Memories". American Psychologist, November 2003.

Mead, George Herbert (1934). On Social Psychology. Chicago: University of Chicago Press, 1964.

Oatley, Keith, Dacher Keltner & Jennifer M. Jenkins (2006). Understanding Emotions. Oxford: Blackwell, 2008.

Nader, Karim (2007). "A single standard for memory; the case for reconsolidation". Debates in Neuroscience (2007) 1:2-16.

Nielsen, Charlotte Marie Bisgaard (in press). "Towards applied integrationism – Integrating Autism in teaching and coaching sessions".

Nørrelund, Niels (2006). Demens. Særtryk fra Månedsskrift fra praktisk lægegerning nr. 147. Månedskrift for Praktisk Lægegerning.

Ramachandran, V. S. (1993). "Filling in Gaps in Logic: Some Comments on Dennett". Consciousness and Cognition 2, 165-168 (1993).

Ramachandran, V. S. & Sandra Blakeslee (1998). Phantoms in the Brain. London: Harper Perennial, 2005.

Rudoy, John D., Sandra Weintraub & Ken A. Paller (2009). "Recall of remote episodic memories can appear deficient because of a gist-based retrieval orientation". Neuropsychologia. 2009 February ; 47(3): 938–941.

Sabat, Steven R. & Rom **Harré** (1992) "The Construction and Deconstruction of Self in Alzheimer's Disease". Ageing and Society, 12 (1992): 443-61

Sacks, Oliver (1985). The Man Who Mistook His Wife for a Hat. London: Picador, 2007.

Simmel, Georg (1908). "The Stranger" i Donald N. Levine (red.): On Individuality and Social Forms: Selected Writings. Chicago: University of Chicago Press, 1971.

Schacter, Daniel L. (2001). How the Mind Forgets and Remembers – The Seven Sins of Memory. London: Souvenir Press, 2007.

Skausig, Ole Bjørn (2009) "Adfærdsforstyrrelser og paranoide tilstande hos ældre mennesker" i Riis, P. & Gerlach J. (red): Ældre og psykisk sygdom – forebyggelse, behandling og omsorg. København: Ældreforum og Psykiatrifondens Forlag, 2009.

Skinner, Burrhus Frederic (1974). About Behaviorism. London: Jonathan Cape, 1974.

Stanley, Damian, Elizabeth Phelps & Mahzarin Banaji (2008). "The Neural Basis of Implicit Attitudes". Current Directions in Psychological Science (2008), volume 17, number 2, 164-170.

Stjernfelt, Agnete Dorph (2009). "En dum ånd i et sundt legeme". Politiken, 12. maj 2009.

Torpdahl, Per & Lars **Larsen** (2007). "Det demente menneske i psykologisk perspektiv" i Lars Larsen (red.): Gerontopsykologi – det aldrende menneskes psykologi. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2007.

Tulving, Endel (2001). "Origin of autonoesis in episodic memory" i H. L. Roediger III, J. S. Nairne, I. Neath. & A. M. Surprenant (red.): The nature of remembering: Essays in honor of Robert G. Crowder. Washington, D.C., American Psychological Association, 2001.

Tulving, Endel (2002). "Chronesthesia: awareness of subjective time" i D. T. Stuss & R. C. Knight (red.): Principles of frontal lobe functions. New York: Oxford University Press, 2002.

Wearing, Deborah (2005). Forever Today – A memoir of love and amnesia. London: Doubleday, 2005.

Wetherell, Margaret, Stephanie Taylor & Simeon J. Yates (2001). Discourse Theory and Practice – a reader. London: SAGE Publications, 2006.

White, Michael (2004). "At arbejde med mennesker, som lider under konsekvenserne af multiple traumer: Et narrativt perspektiv" i David Denborough (red.): Traumer – Narrativ behandling af traumatiske oplevelser . København: Dansk Psykologisk Forlag, 2008.

Wolf, Gary (2010). "The quantified self". TED Talks. http://www.ted.com/talks/gary_wolf_the_quantified_self.html

Young, Kay & Jeffrey L. **Saver** (2001). "The Neurology of Narrative". SubStance, Issue 94/95 (Volume 30, Number 1&2), 2001, pp. 72-84.

spindel

OFF TOPIC

Samlejet som kommunikationssituation

Lars Chandresh
sprogpsykologi, ph.d.;
spirituel vækstterapeut

Intet sprogligt er mig fremmed
(Roman Jakobson)

Forfatteren ryster al akademisk berøringsangst af sig i denne udforskning af samlejets kommunikative rum og det seksuelle ordforåds psykosociale finuligheder. Artiklen er en del af en serie om ikke-sproglige kommunikationssituationer.

En af de mest pudsige sprogfejl jeg har noteret mig i mit sprogvidenskabelige liv, forekom i en dansk film om live show, altså et offentligt samleje i underholdningsøjemed. At stille et samleje til skue er i øvrigt ikke et moderne fænomen. Det har fundet sted i alle tidlige kulturer i form af et såkaldt "hierogami", dvs. helligt bryllup, nemlig præsten og præstindens offentlige samleje ved forårstid på marken. Men her jo i en ganske anden kommunikationsramme, nemlig som del af frugtbarhedskultens ærbødighed over for naturkræfterne. Dette er udtryk for en samhørighed, mens nutidens live show er udtryk for en distancering overfor vore egne livsprocesser.

I filmen så man en mand og en kvinde i samleje på en lille scene. Undervejs hørte man gentagne gange fra kvinden: Støn, støn! Så vidt jeg husker, var der ingen der grinede eller protesterede, selv om der jo tydeligvis var tale om en oplagt grammatisk brøler. Det kvinden skulle have sagt, var selvfølgelig åh, åh! og ikke støn, som er BENÆVNELSEN på dette at sige åh – OMTALEN AF DET, ikke UDØVELSEN.

Sprogfilosofiske kategorier

Årsagen til sprogfejlen er ikke svær at finde. Ligesom genren kriminalroman har et fortælleteknisk problem med at hidsætte en holdbar psykologisk motivation for heltens livsfarlige aktiviteter - standardløsningen er som bekendt en økonomisk motivation, idet helten optræder som politimand eller privatdetektiv, men sandsynligheden holder ofte ikke stik - således har kunstarten live show et problem mht. personernes biologiske motivation. Den pågældende kvinde forsøgte - her forgæves - at skjule sit manglende engagement. Hun havde næppe begået denne sprogfejl, hvis hun havde kendt en smule til middelalderfilosofi!

Her arbejdede man meget med sproget og opstillede bl.a. et vigtigt skel mellem at NÆVNE, HIDSÆTTE et ord og AT ANVENDE det: Hvis jeg i en artikel om kommunikation og ansvar fx skriver: "Glistrup var tæt på at blive sigtet efter injurielovgivningen, da han udtalte sit berygtede: Fremmedarbejdere formerer sig som rotter," så har jeg ikke dermed ANVENDT eller PÅSTÅET den kursiverede sætning. Jeg har NÆVNT den. Jeg har ikke taget kommunikativt ansvar for sætningens udsagn, men blot peget på sætningen, hvilket er noget ganske andet. Jeg har ikke UDSAGT den, men OMTALT den. Men sproget er subtilt. Man kan fx ikke HØRE forskel på om et ord eller en sætning er nævnt eller anvendt (i skrift kan

Samlejet som...

man, som jeg har gjort ovenfor, med kursivering markere at der er tale om benævnelse). Ja, sproget er underligt nærigt; mærkværdigvis og lidt uhyggeligt forholder det sig sådan – AT IKKE ALLE ORD DER KOMMER UD AF MIN MUND, ER MINE! Sproget markerer simpelthen ikke denne afgørende forskel mellem at ANVENDE og NÆVNE. Som bl.a. illustreret i følgende vittighed:

> Manden der er kørt over for rødt bliver standset af en politimand der stikker ham et stykke papir og siger: "Læs det højt!". "Jeg vil gerne købe en lodseddel i politiets lotteri", oplæser manden. Politimanden bemærker da: "Ja tak, det bliver lige en tier".

Den amerikanske komiker Lenny Bruce udnyttede dette, da han engang blev anklaget for at bruge obskøne ord. Med falsk uskyldighed meddelte han dommeren at han da meget gerne ville holde sig loven efterretteligt, om blot dommeren ville være så elskværdig at nævne ham hvilke ord han skulle undlade at sige! En sproglig snarrådighed, der minder om Jesus overfor farisæerne.

Nu tjener det til kvindens undskyldning – rent sprogvidenskabeligt, i hvert fald – at sproget lige netop på udråbsordenes (interjektionernes) område IKKE slører forskellen. Sædvanligvis er det som nævnt sådan at der ikke kan høres forskel på om et ord NÆVNES eller ANVENDES. Sammenlign Der står en hest og Ordet "hest" har 4 bogstaver.

Men interjektionerne ligger i yderkanten af sproget. De er ganske almindelige ytringsformer for indre tilstande – og ligner jo hinanden på forskellige sprog. De er biologiske: man GØR noget, når man ytrer dem. De er ikke som sprogets andre enheder frigjort fra virkeligheden, dvs kun forbundet per konvention. Ordet av hænger sammen med ubehaget på en helt anden måde end ordet hest hænger sammen med hesten.

Det kvinden skulle have sagt, var selvfølgelig åh, åh! og ikke støn, som er **BENÆVNELSEN** *på dette at sige åh –* **OMTALEN AF DET**, *ikke* **UDØVELSEN.**

Et ord er en lyd, der betegner et fænomen. Således fx lyden [hæsd] der i det danske sprogsamfund opfattes som betegnelsen på dyret hest. Ingen tager fejl af ordet og genstanden, kun få vil forsøge at fodre ordet eller ride på det! Der er klar forskel. Men når lyden betegner en lyd, så kan det blive svært. Lyden støn betegner den betonede udåndingslyd åh, lyden suk betegner den ubetonede udåndingslyd. Ordet støn nævner fænomenet, lyden åh ER den.

Til yderligere forsvar for kvinden/sprogvidenskabelig klargørelse må det dog nævnes at udråbsordene – måske påvirket af deres stærke grafiske markering i Anders And og andre tegneserier – kan overlappe med udråbene, altså ordet støn brugt som udråbet åh. Så kommer jeg farende der, o g- støn, så er idioten ikke hjemme. Ordet støn brugt som åh kan vel nærmest karakteriseres som humoristisk, slangagtigt. Det gælder dog vist nok ikke for suk. Men man siger i hvert fald hverken suk eller støn i en alvorlig situation: Så står jeg der, og – suk, så dør han mellem hænderne på mig.

Kvindens problematik har fået mig til at blive nysgerrig på samlejet som kommunikationstype: Hvilken rolle spiller sproget i denne sprogfattige adfærdsform, og hvilke former for sprog træffer vi her? Og hvad er samlejet for en kommunikationssituation?

Samlejet i alt dets kommunikative saft og kraft

Det kommer næppe som nogen overraskelse for læseren, når jeg her røber at nærværende sprogvidenskabelige redegørelse IKKE er bestillingsarbejde fra Dansk Sprognævn, som jo ellers netop har sprog og sprogfejl som dagligt arbejdsfelt. Ej heller har Modersmål-selskabet indtrængende opfordret mig til at kaste lys over denne videnskabeligt overseete side af sprogets væsen. Tværti-

OFF TOPIC

mod har jeg under mit arbejde med artiklen ofte været i svære tvivl om, hvorvidt den nogensinde ville se dagens lys (hvilket i læsende stund er gjort til skamme).

Selvfølgelig er jeg mig den spænding bevidst, der ligger i den tilsyneladende modsætning mellem emnet og den logiske analyserende behandling af det. Selv humor er der et udbredt tabu mod at forholde sig analyserende til. Piet Hein siger: "Humor kan ikke defineres. Thi de, der kan tænke sig at definere den, kender ikke humor". Et underligt udsagn. Analyser af humorens væsen er meget sjældent morsomme, siger man - som om dét var et argument. En psykologisk analyse af sorg er vel heller ikke sørgelig, en undersøgelse af smitsomme sygdomme er - forhåbentlig - ikke smitsom. Mit ærinde her er heller ikke at frembringe en seksuelt stimulerende tekst, men at lære noget om forholdet mellem sprog og situation ved netop at tage udgangspunkt i en sprogekstrem kommunikationstype.

Jeg vil altså gå til sagen uden at lade mig afskrække af de kulturskabte disharmonier der måtte opstå af min nøgterne approach til et meget unøgternt emne. Jeg vil derfor ikke undervejs ustandseligt løfte hatten høfligt og undskyldende til læseren og komme med medvidende distancerende grimasser i form af udråbstegn, gåseøjne og hvordan man nu ellers skriftligt kan komme med sigende øjenkast til læseren.

Mit emne er altså samlejet. Af praktiske grunde indskrænket til hvad jeg vil kalde standard-samlejet. Dvs. to mennesker der har tid og lyst til projektet og kan give sig hen i oplevelsen uden at skulle overtale den anden osv. Jeg holder mig til samlejet som et UFORSTYRRET SAMARBEJDE og udelukker altså også diverse former for desperado-sex, som fx samlejer på lokum eller med kort tidsfrist eller i neddæmpende omgivelser - som fx et samleje hvor den ene partners ægtefælle ligger snorkende og døddrukken i sengen ved siden af.

Det der sprogligt springer i øjnene ved selve samlejet, er først og fremmest dets store grad af USPROGLIGHED. Det betyder selvfølgelig ikke, at der ikke kan ytres meningsfulde ord undervejs - selv om disse ofte er af en særlig sproglig art - men at samlejet er en socialt institutionaliseret kommunikationstype, der IKKE GRUNDER SIG PÅ SPROGET som nødvendig forudsætning. De fleste kommunikationstyper: bryllup, retssag, ejendomshandel, eksamen, skænderi, nabosnak over hækken osv. - står og falder med sprog. Uden sprog ville de bryde sammen, hvilket netop IKKE gælder samlejet. Ved rejser i et fremmedsprogligt land kan man også foretage mange interaktioner uden sprog - køb af souvenirs, bestilling af mad - men usprogligheden her har klart karakter af bevidst undtagelse der accepteres som afvigelse - klodset eller morsom. Vi kan have det vældigt skægt i en græsk basar, når vi gestikulerer og peger og krops-forklarer, netop fordi vi er fælles om den underliggende præmis - vi burde have sprog her, men det har vi ikke.

Et samleje er ET FOKUSERET SAMVÆR OM EN SÆREGEN, POSITIV BIOLOGISK ENERGI. Formålet er et kropsligt velvære, og dermed er sprogligheden reduceret. For jo mere to mennesker er fælles om en oplevelse, des mindre sprog har de brug for. Til en koncert vil man næppe under en forrygende guitar-solo sige: Nej, hvor han dog spiller godt på sin elektriske guitar i aften! hvad man derimod godt kan sige bagefter. Men under selve oplevelsen går tendensen mod kortere sproglige udtryk: Hold da op hvor er det godt!, "skide fedt!" eller måske blot et sigende skub med albuen i siden på den anden. Grundmekanismen er i hvert fald: JO MERE FÆLLESOPLEVELSE, DES FÆRRE ORD. Så meget desto mere interessant bliver det så at se, hvad det er for en slags sprog der alligevel forekommer under den - endnu stærkere - fællesoplevelse som samlejet er.

En anden side af den nævnte tommelfingerregel er at sproget kan bruges til at etablere et fællesskab. Vi er sædvanligvis mere optaget af indholdet af hvad der bliver sagt, end selve dette at der bliver sagt noget. OK, dette er nok en af de gængse sprogvidenskabelige virkelighedsforvridninger, for det gælder jo fx ikke hvad man kunne kalde UNDERSKUDS-KOMMUNIKANTER. De gamle på alderdomshjemmet er nok mere optaget af at de får besøg end om samtalen drejer sig om at sønnen fortæller om sin nye bil eller datteren om en film hun lige har set.

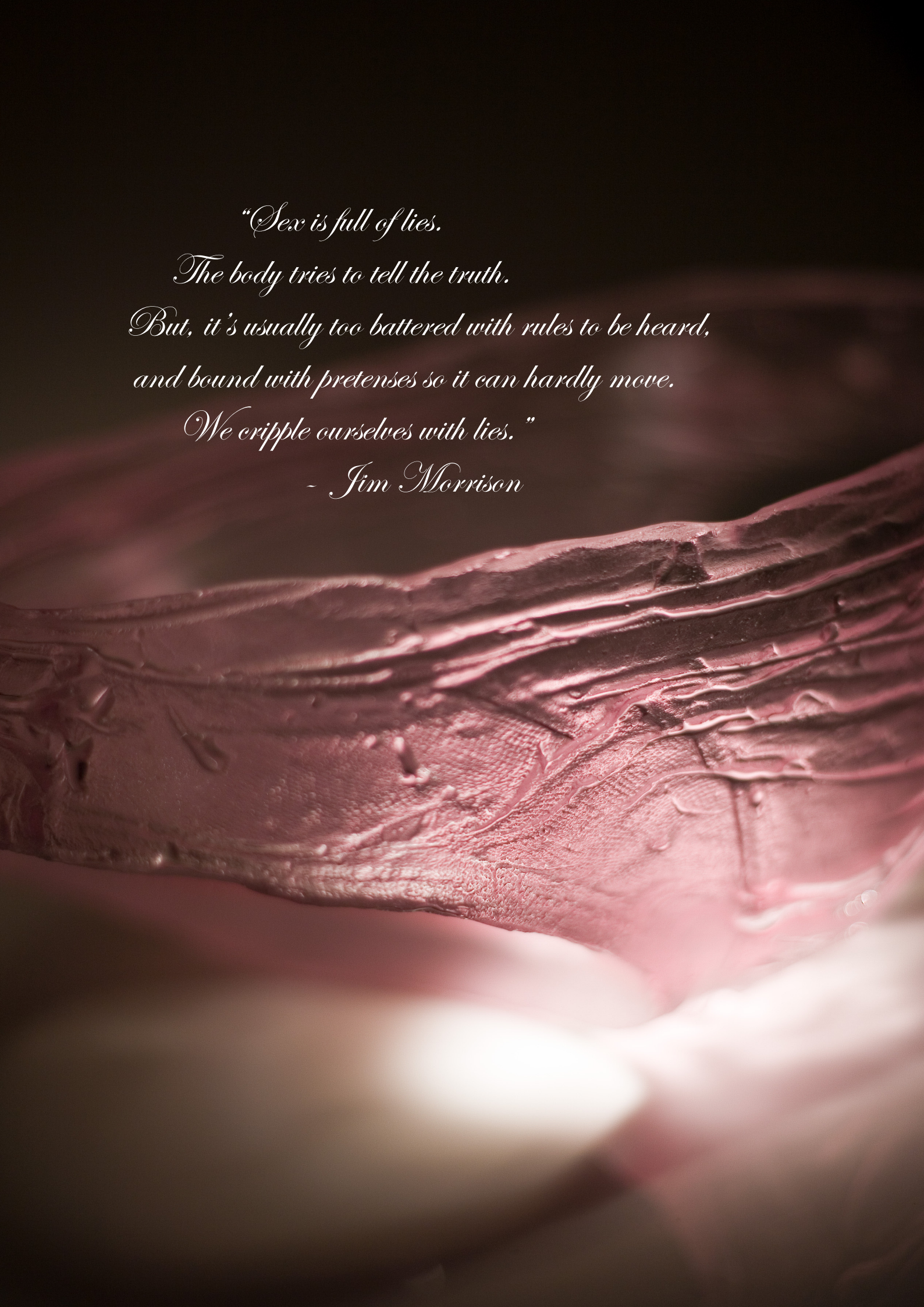
"Sex is full of lies.
The body tries to tell the truth.
But, it's usually too battered with rules to be heard,
and bound with pretenses so it can hardly move.
We cripple ourselves with lies."
- Jim Morrison

Men selv folk, der får sprog nok, kender til at fællesskabsaspektet dukker op i oplevelsen. Det kendes fx fra den seksuelle læggen an: introduktionsfasen, det der i amerikansk psykologi kaldes "courtship game". Dette er uhyre interessant sprogligt i sin balance mellem direkte og indirekte kommunikation. Jævnfør fx Skal vi ikke gå ud og få lidt frisk luft i en given situation. Eller klicheen Vil du med hjem og se mine frimærker? Den er blevet leksikaliseret i sin seksuelle hensigt og kan derfor ikke mere bruges i dette tvetydighedens spil, undtagen som vittighed.

Et måske mere upåagtet sted er i det ægteskabelige skænderi. Selv om skænderiet som indhold sætter spørgsmålstegn ved fællesskabet, så udtrykker det jo i sig selv et fællesskab, en enighed, nemlig om det formålstjenstlige i voldsom-snak: Det er derfor et kraftigt våben i et skænderi at nægte at tale. Og modparten får travlt med at lokke den tiende til dog at sige et eller andet. Man prøver med neutrale emner og ting man ved den anden sætter pris på. Og det er beroligende når sprogbroen igen er etableret.

Der ligger i selve sprogets eksistens et løfte om fællesskab. Det er jo det sproget er til for. Det er det samme Robinson Crusoe udtrykker når han i sin dagbog skriver: "Sproget har at gøre med det befolkede univers. Den erfaring jeg forsøger at forelægge er i modstrid med essensen af de ord jeg bruger".

Samlejet er et så markeret fællesskab at det principielt overflødiggør ordene. Det er i sit væsen usprogligt. Dette udtrykker sig bl.a. i at ord - når de alligevel forekommer – bryder de sædvanlige regler: dumme dreng betyder i denne forståelsesramme nøjagtigt det samme som dejlige dreng. Og allehånde sprogperifere og sprogreducerende mekanismer er tilstede: udeladelser, underforståelser, udråbsord osv.

Men i forlængelse af indledningens historie om live show er det et spørgsmål om disse - åh, ih, ah, osv. - overhovedet kan kaldes sproglige i denne sammenhæng - selvom de selvfølgelig i høj grad bærer på en meddelelse. Snarere er de fysiologisk på linje med rene åndedrætslyde. Under alle omstændigheder er de i yderkanten af hvad vi kan kalde sprog.

Samlejet er en samtale der ikke består af ord, men af kropslige reaktioner. I de fleste kommunikationstyper er kroppen ude af fokus - helt tydeligt i alt skriftsprog. Men selv sætninger som Det har jeg ikke tænkt på, Knud har skrevet et dødgodt digt og tusinder af andre, ændrer ikke betydning om de bliver sagt i en nudistlejr eller af fysisk handicappede eller under hvilke som helst andre kropsomstændigheder. Almindeligvis er kroppen simpelthen ikke med i sprogets verden, selv om den - som alt andet - selvfølgelig kan omtales: Jeg er lige blevet opereret for forhudsforsnævring, Husk nu at tage badebukser på og lign.

Hin-und-zurück

I samlejet - som i dans, boksning og få andre steder - foregår kommunikationen grundlæggende uden ord. Dens elementer er kropslige aktioner og reaktioner som befordrer hinanden: Det at min partner bliver ophidset, ophidser mig, og dette ophidser igen hende. Det er en smuk cirkel, og det er det samarbejdet går ud på: at påvirke og påvirkes. Hin-und-zurück vil jeg kalde denne mekanisme, som er en enestående interaktion. Når jeg fx giver en ven en gave, bliver han glad. Og jeg glædes over hans glæde. Men så kører den heller ikke videre. Min glæde udmønter sig ikke i, at jeg giver ham endnu en gave, der igen glæder ham osv osv.

Men i samlejet virker denne hin-und-zurück-interaktion: et fantastisk psykobiologisk samarbejde. Og hermed er der både fysisk og psykisk samvær, både seksualitet og kærlighed. Altså i hvert fald plads til disse dimensioner. Og dette er jo evolutionens invitation til slægtens videreførelse. Heroverfor har fx gruppesex visse kommunikative mangler. Det er ren sex – og dermed usædvanligt og tiltrækkende. Men der mangler hin-und-zurück, det er uden det fundamentale samspil mellem to: "Hvem er det lige nu der stimulerer mine testikler så dejligt, er det Gerda eller Ina? (for det kan sgu da vel ikke være Hugo!).

Denne kropslige samtale i standardsamlejet - hvor begge parter så at sige taler i munden på hinanden! - har sin egen grammatik, sine faser og forløb. Alt sammen for at opretholde energiniveauet.

For eksempel er et samleje ofte en vekslen mellem kropslig blidhed og kropslig voldsomhed. Feinschmeckere forstår at afbryde på crescendo-toppene og slå over i blidt gear (jeg håber læseren vil bære over med eventuelle skavan-

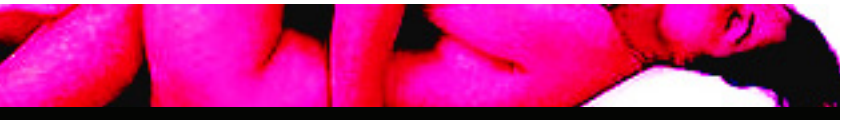

Samlejet som...

ker ved mine terminologiske nydannelser på dette felt, hvor der ikke er nogen alment anerkendt sprogbrug at tage fra). Efter at alle kropsstillinger og kropsåbninger er afprøvet, er det en selvforstærkende ophidselse når partneren fx kæler ganske forsigtigt i nærheden af centralstederne. Partneren kan her med små midler fortætte den voldsomme energi, nogle gange som en art dril. Og det er i sig selv ekstra befordrende at blive ophidset af noget så fysisk minimalt som en forsigtig finger omkring navlen eller en pusten på et bryst.

Noget lignende kendes fra musikken. Efter et voldsomt musikudtryk med samtlige instrumenter kan et forsigtigt klaver på samme måde bære energien videre med små midler - hvor det samme spæde pianospil ville have en helt anden betydning og effekt i begyndelsen af musikstykket.

Det er på baggrund af denne kropslige grammatik samlejets ord må ses og forstås. For når kommunikationstypen dybest set ikke har brug for ord, hvilken funktion har de ord der bliver sagt da - om der altså overhovedet bliver sagt nogen?

Lad os sætte at kvinden på et tidspunkt midt under tumulterne råber: Knep mig! Det er klart, at denne sætning her har en totalt anderledes betydning, end hvis den fx bliver sagt af en utålmodig kvinde, der ved en fest bliver kurtiseret af en noget ubeslutsom mand og derpå resolut tager ham ved hånden, hiver ham ind i et afsides soveværelse, demonstrativt låser døren, og så smider sig på sengen med de selvsamme ord. Her er ordene fuldgyldige. Midtvejs i samlejet er de temmelig overflødige, også selv om vi underforstår et knep mig mere endnu. Hun er ikke i en situation hvor hun regner med at manden vil holde op, hvis hun ikke siger sætningen. Modsat hos den utålmodige kvinde, hvor ordene afgjort tilfører situationen noget nyt. Jeg vil omtale forskellen på den måde at sætningen brugt midt under samlejet fungerer som UDTRYK, mens den hos den utålmodige kvinde bliver brugt som UDSAGN, hvilket er den sædvanlige sproganvendelse.

"Jeg elsker dig.. eller nej!"

Jeg havde engang en - i alle måder i øvrigt - interessant oplevelse af forholdet mellem ord som udsagn og som udtryk. Under et meget vellykket førstegangssamleje udbrød min partner: Jeg elsker dig. Lidt efter sagde hun: Nej, jeg mener det ikke. Jeg forstod at hun havde sagt sætningen som udtryk, men pludselig havde hørt den som udsagn, og derfor følte hun måtte dementere. Det sjoveste var nærmest dementiet, for jeg havde jo nok ikke tænkt mig at hænge hende op på sin udtalelse (Udenfor referat: ja vældig interessant sprogsituation og vældig interessant analyse, men for ikke at fremstå som helt kynisk fagmenneske, må jeg lige sige at den nævnte situation er en af de smukkeste oplevelser jeg har haft på området (ja nu bryder jeg jo det løfte jeg afgav ovenfor om ikke at undskylde osv, men altså – det ER sgu et svært emne at balancere med).

Nuvel. Ord brugt som udtryk er bidrag til den fælles, psykobiologiske energi-eskalation. Et falsk bidrag til denne er i øvrigt det der kaldes at simulere orgasme. At dette er kommunikativt snyd viser netop hvad der er overholdelse af kommunikationsreglerne.

Ord brugt som udtryk har altså fokus på effekten og er derfor ikke bundet til deres "officielle" indhold: Jeg dør, jeg dør! Men grunden til at de har effekt er, at de ikke er sagt i den hensigt at skabe effekt, men er sande udbrud.

Og så til samlejesætningen

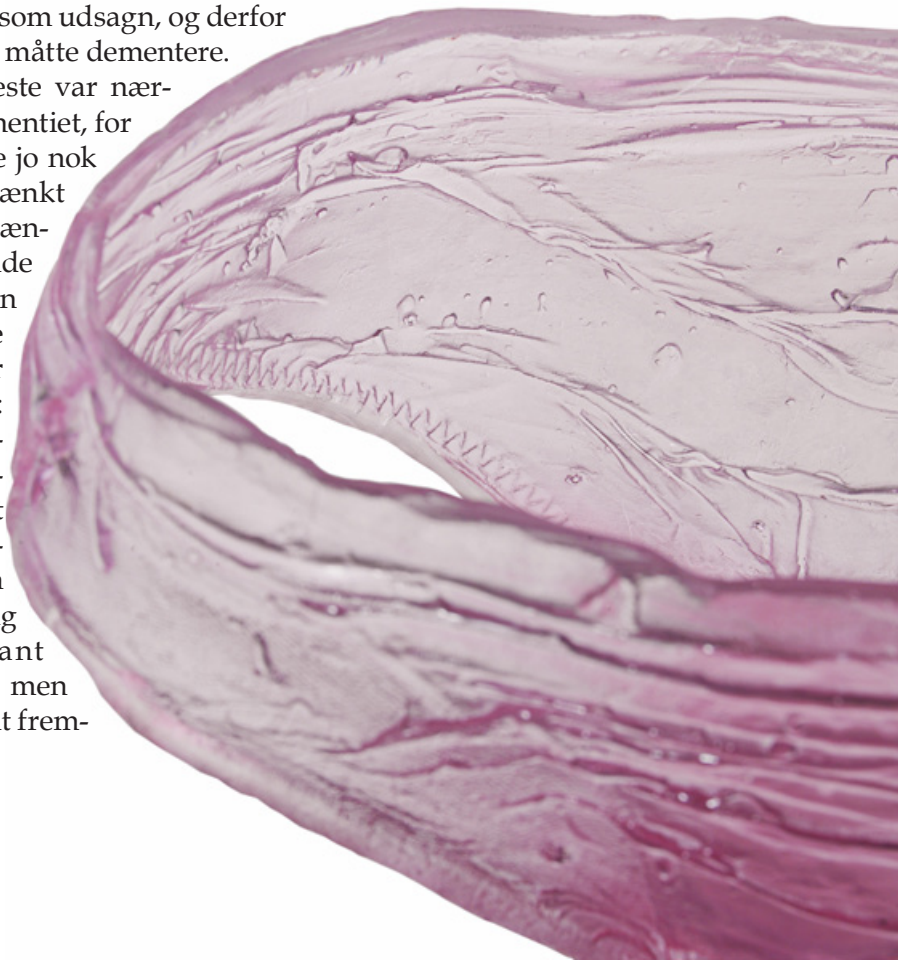

OFF TOPIC

over alle samlejesætninger! Nemlig: Jeg kommer! Denne klassiker af en sætning samler flere funktioner i sig. Den er et kraftigt eksempel på både udtryks- og meddelelsesfunktion, altså som udsagn. Udtryksfunktionen fremgår med stor tydelighed af det forhold at den kan GENTAGES. Sætninger der gentages står og falder jo åbenbart ikke med deres information. Ved deres overflødighed bryder de det fundamentale relevansprincip. Normalt PÅSTÅR sproget, her bevidner, afslører det. Selvfølgelig har sådanne sætninger en information, men de sprænger kommunikationsrammen bagud ved at bringe tydeligt bud om HVORDAN AFSENDEREN HAR DET MED INFORMATIONEN. Som følge heraf bliver sproget mere fysisk nærværende med tryk, intonation osv. (se videre min GENTAGELSEN – ET AF SPROGETS ØMME PUNKTER. In: Tidsskrift for Sprogpsykologi 2. 1991)

Meddelelsesaspektet er også klart nok. Afsenderen oplyser modtageren om visse velkendte kropsenergetiske processer – med særlig vægt på konsekvenserne heraf! Nemlig underforstået: Det er altså ikke lige nu vi skal have tissepause, det er ikke lige nu vi switcher til en anden kropsindgang, en anden stilling!

Den tredje funktion er som en åbning til fænomenet: synkron-orgasme. Dette kan vel siges at være toppen af menneskeligt samvær og samarbejde (men der lurer forskellige Guiness-farer her, altså præstationsstress til situationen udenfor samlejet; venner og naboer, Guiness Rekordbog osv).

Et samleje er som sagt en slags usprogligt, biologisk samtale. I et førstegangssamleje vil der dog oftest være et ekstra niveau af meddelelse: Når to nybollere under et planmæssigt fremadskridende genitalsamleje switcher over til oralsex, skaber de hermed en art samtale henover det biologiske samvær. De bryder nemlig grænser sammen som kun delvis stammer fra kroppens virkelighed: "Kan vi også gøre det her sammen?"

Pionerstillingen

Det er klart at selv samme seksuelle aktivitet - fx oralsex - ikke hos garvede sambollere har samme grænsebrydende funktion og effekt som hos nybollere. Seksualvarianten er hos rutinebollerne ikke - i samme grad i hvert fald - en del af en ordløs energisamtale. Hvis den trofaste hustru anmoder sin mand om en hurtig gang analsex inden TV-avisen, er det ud fra et biologisk behov, ikke for at overskride en grænse. Der er ikke nogen tilsigtet tabubruds-effekt, der hvor fænomenet gentager sig med regelmæssige mellemrum i forholdet. Selvfølgelig kan konen godt i et konkret tilfælde have en bitanke med forslaget: "Han skal lige huske jeg er en frisk pige". Men lige meget hvor holdbare mine eksempler er, er det klart at der er en forskel på i hvor høj grad en given seksual-aktivitet har den oplevelsesmæssige hovedvægt på biologi eller meddelelse. Man kan klargøre dette ved at pege på at fænomenet "frækhed" som i høj grad ligger på meddelelsesplanet.

Hvis kvinden under et fælles-genitalt afsnit af samlejet siger: Giv mig den i munden, så er der tale om en mellemkategori, idet sætningen både er udtryk og et reelt udsagn. Den har effekt i kraft af sin bogstavelige og rent praktiske betydning, hvad sætningen knep mig som nævnt ikke har. Den ændrer intet. Men sætningerne kan også blive alt for instrumentelle. Det gælder hvad man kunne kalde rene regibemærkninger som Har du husket at tage noget på?, Jeg får ondt i denne her stilling osv.

N år to nybollere
fremadskridende genitalsamleje
hermed en art samtale henover d
nemlig grænser sammen som kun
ligheds "Kan vi også

Det er egentligt underligt at "frækhed" overhovedet er stimulerende. For at gøre frække ting er jo det modsatte af umiddelbarhed, det er reflekteret og udtænkt. Ikke lige seksuelle dimensioner, skulle man mene.

Et eksempel: Hvis kvinden i startfasen, hvor de sidder overfor hinanden, hiver skamlæberne fra hinanden i fuld belysning og besigtigelse og siger: "Kom og lad mig mærke dig", idet hun selv med fingrene påbegynder processen, ja så er der jo ikke tale om kernepsy-

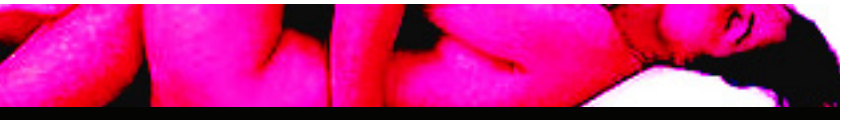

Samlejet som...

kologien i seksualitet: overgivelse, hengivelse og medriven. Der er refleksion med i spillet.

Er det ophidsende fordi det er en slags snyd? Jeg ved det ikke. Men i hvert fald er det klart at aktiviteterne under samlejet kan befinde sig forskellige steder i skalaen: fra total spontanitet til nøje planlægning.

Ordets hjemsted

De sproglige eksempler jeg hidtil har nævnt har været materiale der, alt efter situationen, kunne fungere som enten udtryk eller udsagn. Men der findes også

...under et plannæssigt switcher over til oralsex, skaber de det biologiske samvær. De bryder delvist stammer fra kroppens virke - gøre det her sammen?"

enheder i sproget, der næsten udelukkende har udtryksværdi. Det er selvfølgelig det, der hedder "frække ord". Men det gælder først og fremmest at alle ord der betegner seksuallivet er lidt specielle, fordi vi ikke har et neutralt ordforråd på dette felt. Enten er de vulgære - kneppe - eller fjollede - bolle - eller sterile - coitus. En modforholdsregel herimod er den løsning af den gordiske sprogknude som jeg selv og mange i min generation har valgt, nemlig at bruge ordet bolle som neutralt hygge-ord. Et pudsigt seksualsprogligt problem har sygdommen AIDS givet. På grund af smittevejene er man nu nødt til - selv i noble kommunikationssituationer - at tale ret detaljeret om det seksuelle felt. Der er mange sprogiagttagelser at gøre, når pæne overlæger prøver at komme helskindet igennem.

At ord har forskellig stilistisk værdi vil sige at de har forskelligt HJEMSTED. De hører hjemme i en bestemt situationstype og bliver tonet heraf. Benklæder betegner det samme som bukser, men bruges mest i konfektionsverdenen og har derfor en anden klang. Det, man kalder vulgære eller frække ord er ord HVIS HJEMSTED ER SAMLEJET. Ligeså situationsskævt det er, hvis en gynækolog bruger ordet kusse, ligeså situationsskævt er det, hvis kvinden midt under samlejet giver sig til at tale om penis. Derfor var det netop en meget kreativ joke, da jeg engang så en kæmpe graffiti der blot bestod af det ene ord PENIS! For i graffittigenren er det også kraft-ordene der har hjemme. Udtryks-ord som pik, kusse, kneppe osv. har samlejet som hjemsted - og da samlejet ikke hører med i den officielle – tale-tilladelige - virkelighed, bliver det til at ordene regnes for vulgære. Og er de engang blevet kraftord, kan de enten bruges som stimulation under samlejet eller til at forarge og fornærme med. Det er jo en fantastisk kraft samfundet har investeret i disse ord - en kraft som børn med rette forundres over og henrykt eksperimenterer med: tænk at sådan en lille lyd kan få hele middagsselskabet til at gå i opløsning og tante Birthe til at bryde hulkende sammen.

Seksuelle kraftord er faktisk ret specielle. De har en power som ellers få ord i sproget. Sædvanligvis er det sætninger der kan påvirke, fornærme og irritere m.m. Men her er det ordet i sig selv, altså end ikke i dets anvendelse. Tænk bare på alle de ordbøger der ikke vil/tør optage dem, fx Retskrivningsordbogen. Og det er da vildt uprofessionelt at gøre det til en illegitim sprognysgerrighed at ville indhente viden om stavemåden knæppe versus kneppe.

Disse kraftord har deres eget liv og virker – modsat det sædvanlige – uafhængigt af konteksten. De har en art kropslighed i sig, de indeholder en spæd voldelighed. Ikke noget seksuelt overgreb, men en anmasselse, en grænseoverskridelse. De forulemper ved deres blotte tilstedeværelse.

Det er det tante Birthe reagerer på, og det der er udfordringen for dommeren overfor Lenny Bruce. En sproglig krænkelse. Det er deres funktion i sprogsamfundet, det er det vi har dem til.

Derfor ved man ikke, om man skal le eller græde, når en af Danmarks allerstørste sprogforskere, Louis Hjelmslev, skriver således – i åbenlys afmagt overfor sit fag: Det må måske, for at give et eksempel, være tilladt at minde om, at det kan anses for tilstedeligt på dansk at betegne en lille naturlig forretning med verbet at nisse, medens det ord med t, som dette ord med n erstatter, er tem-

OFF TOPIC

melig stærkt belastet med tabu... (Sproget 1963:68).

Og minsandten om ikke en nulevende sprogforsker fremturer i denne pinlige uprofessionalisme, når hun arbejder med: …ét af de stærkeste tabuområder, nemlig "kønsliv". Faktisk er dette tabuområde så magtfuldt, at jeg i visse tilfælde er ude af stand til at nedskrive eksempler; jeg kunne selvfølgelig løse problemet ved at stave ordene bagfra, men jeg vælger at overlade til læseren at fylde tomme pladser ud. (Brita Lønstrup. Dagligsprog – værktøj og legetøj. 1980:123)

Nej, kære læser, jeg kan da heller ikke lade være med at tænke på, hvordan det var gået, hvis man havde bedt Hjelmslev om en redegørelse for det danske ord pisse!

Hvad så med de ikke-tabuiserede seksualord, hvordan taler man i dagligsproget nobelt og uprovokerende om seksualitet? Ja, svaret er jo at det gør man slet ikke. Der er selvfølgelig – i alle sprog – et urhav af betegnelser for seksuelle fænomener, holdt væk både fra middagsborde og ordbøger. Men hvilke fænomener får så sprogiklædning i den accepterede virkelighedsselektion? Hertil regner jeg selvfølgelig ikke fagordene, men kun ord der tilhører dagligsproget. Og de er få. De fleste har et slang-præg.

De gamle hvide mænds ord

Indenfor de sidste årtier har synet på homoseksuelle fx ændret sig ganske meget, som det fremgår af bevægelsen i ordet bøsse fra kraftigt skældsord til neutral betegnelse. Jamen hvad sagde man da før? Ingenting, såmænd. Ordet homoseksuel er dannet i 1869 af den tysk-ungarske forfatter Karoly Maria Kertbeny. Det blev især udbredt via den populære sexolog Havelock Ellis. Ordet kom til at spille en væsentlig rolle i kampen mod fortielse og kriminalisering. I England dødsdømte man indtil 1830erne for hvad der i den danske straffelov hed – omgængelse imod naturen. I Mellemøsten og i andre mandsforkvaklede kulturer er der stadig en stærk homofobi (endnu dødsstraf i Saudi-Arabien). Og det samme var tilfældet hos vore egne mandfolke-forfædre – vikingerne. I det lille sjældne og halvforsvundne ord arg – det som indgår i forargelse – har vi mindet om en stærk homofobi. Det betød på oldnordisk umandig, oftest med en homoseksuel bitone. I de nordiske sagaer var det et meget voldsomt ord, der kunne føre til hævn og fejder. I digtet Thrymskvadet er Thor, der er forklædt som kvinde, bange for at blive kaldt arg - og det skønt de gamle guder ikke just pålagde sig selv seksuelle restriktioner.

Men pludselig har vi så detaljeret seksualord som jomfru. Engang betød det blot ung kvinde, men nu om dage har det en præcis betydning, der også viser sig i jomfruhinde – altså uden samlejeerfaring. Et ord der betegner anatomiske forhold dybt inde i vagina!? Og er anerkendt. Jamen hvordan kan det nu gå til? Jo selvfølgelig fordi det er mændenes ord. Det betegner en kvinde der ikke har haft samleje. Nuvel, men hvad er så betegnelsen på en mand i samme situation? Ingen, det har kulturen slet ikke interesseret sig for! Det hedder bare ikke noget. Det er jo først sent at ordet jomfru – stadig med et glimt i øjet – også kan betegne en mandsperson.

Og hvad er det så ordet interesserer sig for? Jo den pågældende kvinde kan udmærket være lokalmester i oralsex – med begge køn! Eller analsex – og stadig kunne være værdig/slave-klar til den patriarkalske betegnelse jomfru. Det gælder jo uhyggeligvis at seksualitet i de allerfleste kulturer – stadig - ER SET MED MANDENS ØJNE!

Feltet er farligt, meget fortrængt – og derfor upræcist. Ordet onani – oprindelig medicinsk sprog, men nu om dage almindeligt - betyder som bekendt solo-sex og stammer fra historien om Onan i Biblen (1. mosebog 38,9). Men det Onan havde gang i, var afbrudt samleje, også kaldet coitus interruptus. Men hvem tør præcisionssnakke om den distinktion? Et andet seksualord sodomi – sex med dyr – er fra en historie (1. mos. 19) om de syndefulde byer Sodoma og Gomorra, som imidlertid var kendt for homoseksualitet. Denne betydning har ordet stadig på engelsk. Men i det engelske lovsprog kan det både betegne dyresex og homoseksuali-tet. (Igen: hvem har interesse af at skelne så langt nede i moradset!).

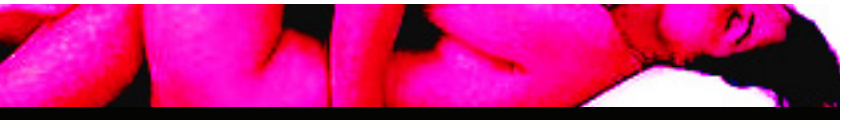

Samlejet som...

Nuvel, der er altså hverken mange ord om samlejet eller undervejs i det. Det er i sit væsen sprogløst. Det kan understøttes af ord og det kan undermineres af ord - og det kan jo fungere helt udmærket uden ord. Men samlejet er også et sprog-overskridende fænomen. Undervejs kan vi være så heldige at bryde den indre samtale, den konstante ordstrøm der kører, hvad enten vi bryder os om det eller ej. Vi tror vi er herrer over sproget, at det er os der bruger det - men vi har svært ved at holde op med at bruge det. Vi kan standse den ydre samtale, men den indre kører videre. Når det ydre sprog kører uden samtalepartner kaldes det "at snakke højt med sig selv". Det regnes for lidt pinligt, men hos dem der ikke gør det, sker det samme blot indenbords. Man kender det måske, hvis man går alene i et rum et stykke tid, og så pludselig opdager at der har været nogen hele tiden. Umiddelbart tror man de har hørt alt hvad man har sagt, indtil det går op for en, at man slet ikke har sagt noget - højt altså.

Orgasmen trækker i tankestrømmens bremse

Den tyske filosof Schlegel fra romantikkens tid beklager sig over at han, selv når han er alene, stadig er to, og han ønsker han kunne standse denne selvkørende, indre dialog. Men det er svært, den fortsætter selv hvor den er overflødig og i vejen, som når vi går i skoven, svømmer eller kæler.

Orgasmen kan bryde disse ordlænker. Seksualitet er at slippe kontrollen - derfor er vi så tiltrukket af den og samtidig så bange for den. Det er en befrielse at slippe ord og tanker og bare mærke, være til. Ord kan forstærke den seksuelle oplevelse, og omvendt kan seksualiteten for en stund standse den indre debat. Så sproget ophører med at være tvang og bliver det som det skal være - et værktøj vi kan bruge eller lade være med at bruge, alt efter situationen. Til spørgsmålet om vi overhovedet kan standse dette ord-bulder, disse konstante tankestrømme, som psykologen William James kalder dem, må vi heldigvis svare ja – og tænke på at det i årtusinder har været projektet i den indiske kultur under navnet MEDITATION.

Samlejet har altså en helt særlig status i sprogvidenskabelig sammenhæng. At det kan forstyrres af ord - jf. de nævnte regibemærkninger - er ikke noget specielt. Det gælder jo ethvert samvær. Det særlige er, at samlejets biologiske kommunikationsformål kan understøttes og styrkes af ord.

Alle er en sprogsexolog

På hvilket andet område end sex leger folk ellers bevidst sprogpsykologer: "Lad mig se hvilken biologisk effekt mine ord kan have på dig – og omvendt!". En anden positiv sprogbiologi som fx at synge sit barn i søvn er asymmetrisk - det er ikke tilsigtet at forælderen undertiden selv skvatter med i søvn. Seksualudsagn – hvad enten ord eller sætninger – er sprog der helt undtagelsesvis virker ind på kroppen og ikke bare på bevidstheden.

Og endelig kan altså seksualiteten, der i forvejen punkterer såvel semantik som grammatik, løfte bevidstheden helt ud af de sproglige rammer, sådan som det også kendes i andre former for ekstase og som nævnt i meditation. Ligeledes i visse kraftige former for vækstterapi. Her vælder bortgemte oplevelser op og bryder igennem det tynde overflade-lag af den daglige sprog-fornuft.

Grundkarakteren ved samlejet som kommunikationssituation er altså at det er uden sprog. Ligesom boksning er det et rent biologisk samvær. FOR DER ER IKKE NOGET AT SNAKKE OM!

Man kan have spontan eller tilrettelagt usproglighed. Samlejet er det første, boksning det andet. Jeg oplevede engang en endnu mere struktureret usproglighed, nemlig én måneds tavshed på et 3-måneders kursus i yoga og meditation.

Det var stærkt og spændende at fungere med andre mennesker uden sprog i så mange dagligdage. Man var på en helt ny måde nødsaget til at stå inde for sine handlinger. Man kunne ikke bortforklare endsige forklare dem. Der var ingen styring eller defineren af relationer – som fx i følgende replikskifte:

A: Jeg hedder Svend, hvad hedder du?
B: Jeg hedder generalkonsul Holm

Man kunne ikke "ud-ba-

lancere" sig med andre mennesker – eller hvad man nu skal kalde dette at lave fx "damage control": Undskyld, må jeg sidde her?, Ja, jeg nåede altså ikke hjem og skifte tøj, svigermor.

Ordene er altså et vigtigt middel til at meddele situationsopfattelse, hvilken slags social situationen man mener man befinder sig i. På denne måde bliver de også en slags vibrationsskjold. Hvis to mennesker der ikke kender hinanden, er på en lang tur sammen i elevator, bryder det spændingen i elevatorkassen, hvis de kan få sprogdemonstreret deres roller og markeret deres forhold. Så er de nemlig passagerer og ikke mere bare to sprognøgne mennesker ved siden af hinanden et sted i verden - det er nemlig alt for farligt.

En situation uden sprog

- og dermed uden markeret situationsdefinition - er åben og mulighedsrig, man har ikke så mange regler at holde sig til og må tage personligt ansvar for hvad der sker, ikke bare socialt rolle-ansvar. Opmærksomheden kan hæfte sig ved ting som sproget ellers tramper ned, og der er ingen ord at gemme sig bag. Hvis derimod den ene passager siger: "Det er ellers noget varmt i dag", så har vedkommende dermed angivet, at samtalen videre kan forløbe neutralt og distanceret. Der er dermed et velkendt kommunikationslandskab, heriblandt ikke mindst reglerne for hvordan man skal afslutte. Derfor skal der helst hele tiden ske noget på det sproglige bevidsthedsniveau. Hvis man ikke har sproget til at knægte situationen, bobler der alt for mange dimensioner op.

Den kropslighed og mulighedsvifte der altid myldrer frem i samvær uden sprog er imidlertid ikke foruroligende i samlejesituationen, hvor den jo netop er budt velkommen, er anerkendt og et tilsigtet tema.

Sex taler til det indre øre

Her er intet sprog, for der er ingen sociale balancer, der skal holdes øje med og bringes på plads. Der er i den forstand ingen social kommunikation. Man styrer ikke forløbet med bevidstheden som sædvanligt, det er krop møder krop. En stor del af ens sædvanlige samværs-teknik er væk, fordi en anden – mere ustyrlig – har erobret feltet.

"HVAD LAVER DU EGENTLIG MENS DU BOLLER?"

I den forstand er samlejet asocialt – og derfor usprogligt. Jeg befordrer ikke processen som sædvanligt ved at være i det ydre, men derimod ved at lytte indad og mærke og følge mine kropsimpulser. Der skal slet ikke diskuteres og spørges. Der skal bare følges med.

Når – for nu at tage et almindeligt eksempel – manden undervejs pludselig hiver erektionen ud, vender kvindens krop i en anden stilling og så mosler videre, er det jo lige præcis en del af energiarbejdet: at holde dampen oppe og hele tiden søge/glide over i stærkere intensitet.

Modsat alle andre menneskelige interaktioner – måske lige undtagen de zenbuddhistiske fægteceremonier – handler samlejet om at ikke-gøre, at tillade. Kernen i det er min egen hengivelse: hvor meget tør jeg være til stede uden kontrol, og bare opleve og give plads til mit eget drive: LET IT HAPPEN, sådan som så mange psykoterapeuter, guruer og rocksangere har som mantra.

Thi dette er samlejets vilde tilbud, det er samlejets fantastiske visdom - at her er det rigtige og gode og dejlige det der sker, når du ikke gør noget, men i stedet følger med i det der sker. Her er du suveræn ekspert: det som du føler er godt og rigtigt, og det som faktisk er godt og rigtigt, det er her det samme. Du er autoriteten. Ingen ser klarere på dette samleje end du gør; der kan ikke komme nogen klogerik og prikke dig på skulderen og sige: "Jaja, lige nu har du lyst til at det hele skal være meget langsomt. Men det er ukorrekt". Ingen instans i verden er tættere på sandheden end du er. Dette fænomen sker i samlejet – og i kunsten, i kunstudøvelsen. For det gælder når du skriver et digt, men ikke når du sidder i gymnasiet eller på universitetet med en opgave i kulturgeografi. Samlejet er der hvor du øser af hele dig, hvor "rigtigheds-kriterierne" kommer indefra – modsat lønarbejde, modsat temmelig meget andet. Både kunst og sex er hengivelse. Men begge dele kan selvfølgelig blive pop, blive uærligt.

Sex og kunst er at give slip, at åbne for alt det der flyder af sig selv. I det seksuelle samspil gælder det, at jo mere du gør for dig selv,

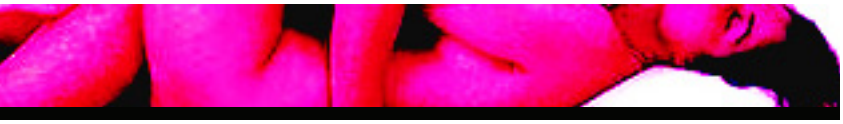

Samlejet som...

des mere gør du for din partner. Jo mere fryd og ophidselse du kommer i kontakt med og bliver fyldt af, des mere fryd og ophidselse skaber du hos din partner. Hvad er mere ophidsende end at se seksualiteten stige op i din partner og mærke hende gribe ud efter dig og presse dig ind til sig. Hendes totalt egoistiske hengivelse til seksualenergien, det er dit det bedste. Et samleje er en omvendt Mother Therese!

Og det er en stærk oplevelse, det er en meget sund oplevelse. Og tænk nu hvis du tog den med ud i din dagligdag, tænk hvis du troede på dig selv på samme måde her! Den geniale kropsterapeut Wilhelm Reich siger et sted at hvis arbejderne havde et godt seksualliv, så ville de ikke så let lade sig undertrykke. Så ville de ikke bare acceptere at miste sig selv, at blive presset ud af deres tilstedeværelses-visdom.

Rå-dejlig eller tørstig?

Og lad os så lige coole ned med noget helt andet: Lad mig nu pege på et par områder der ligger i yderkanten af emnet, nemlig i yderkanten af samlejet: de postcoitale sætninger. Jeg tænker ikke blot på den mandlige standard-replik: "Var det godt for dig?", men på i hvilken form - og i hvilken hastighed - det første normalsprog dukker op efter at åndedrættet er bragt til ro og efter diverse kælelyde. Det kan være en efterkritik af samlejet, en diskussion af eventuelle problemer eller hits undervejs. Det kan være en personvurdering: Du er bare rå-dejlig eller det kan bare være: Er du ikke også blevet tørstig? Hos faste samlejepartnere kan der ofte forekomme ekstremt prosaiske postcoitale sætninger med emner helt væk fra situationen. Forskellen mellem en sætning som Jeg har lyst til et bad lige nu og Var det ikke i aften der var Hitchcock? er bl.a. den at førstnævnte stadig har samlejesituationen som referencepunkt.

Det er svært at snakke om disse ting, for der er ikke noget udbygget beskrivelses-sprog til rådighed. En artikel om disse emner kan dårligt undgå at udvise et stilistisk virvar. Jeg har forsøgt at gøre mig hårdfør overfor disse problemer, og jeg har ikke stræbt efter at være specielt morsom eller specielt kynisk undervejs. Alligevel må læseren - og jeg selv - undertiden trække på smilebåndet. Men jeg vil ikke lade mig kue af kulturens forvrængninger på dette felt - jeg vil ikke mildne og tildække disse sår og disharmonier som ikke er mine.

Alt imens...

Min bestræbelse i denne

OFF TOPIC

sammenhæng har været klar og entydig. At bestræbelsen ikke kan realiseres uden sproglig søgang og kommunikativ støj er kulturens skyld. Jeg fralægger mig dette ansvar. Det betyder selvfølgelig ikke at jeg ikke åbent tilstår en vis frihedskæmperglæde jeg har følt undervejs. Jeg skal jo også have lov at opleve min egen tekst!

Samlejet som kommunikationssituation? Jo, lad os slutte som vi begyndte med et organiseret samleje, nemlig en ægte hierogami. Vi skal så bagud i historien. I alle agerbrugskulturer har man brugt sådanne ritualer til at støtte og styrke frugtbarheden. Overalt, også på vore breddegrader, har man haft forårssamlejer på marken. I Odyssen (V, 125) havde Demeter samleje med Jason på den nytilsåede ager ved forårets begyndelse. Kendtest, bedst beskrevet, er nytårsceremonien i Babylon. Her havde man i 12 dage myter og optrin hvori verden genskabtes. Det var ikke bare mindeforestillinger, verden genskabtes. "Dengang Universet skabtes første gang", hedder det et sted. Det tog lang tid før der blev gjort op med den europæiske fejltagelse at myter bare er søde men naive – og usande – historier om virkeligheden. Nej, de er drejebøger, manualer til virksomme ritualer. I den hellige tid – i skabelsen – var der åbent til det inderste i universet. For verden skabtes på ny. Her kunne tingene påvirkes. Selvfølgelig. Ligesom hvis man river et hus ned for at genopbygge det et andet sted, så er alle muligheder åbne. Man kan se hvordan fremtiden konstrueres. Således kunne unge piger i denne magiske tid se deres tilkommende. Ligesom man i Danmark op til vor tid kunne tage bestik af vejret de 12 juledage og heraf udlæse varsler om vejret i de følgende 12 måneder(efter alle solemærker at dømme, hedder talemåden endnu).

Man kunne aflæse – og man kunne påvirke, man kunne præge. Man var medskaber. Når ved forårstid unge mænd og kvinder dyrkede sex på markerne, var det ikke bare en fest og en hyldest til naturkræfterne. Det var medvirken. Menneskets seksualkraft kunne påvirke naturens frugtbarhed. Sikke en livsforståelse at kunne se det fælles i egen seksualitet og planternes dukken frem på markerne! Sammenhængen var indlysende. Nogle steder var der således koncentreret seksualaktivitet under såningen. Man var forbundet og ansvarlig. Ja, hvis ritualet udeblev eller udførtes forkert, kunne der komme hungersnød.

Og nu er det vigtigt at forstå – når vi kigger på det fra vores højt udviklede civilisation – at det ikke bare var en eller anden overtro de var i gang med. Det var ikke bare noget de troede der skete. Det var noget de vidste. Forskellen på tro og viden er ikke at viden er det der er i overensstemmelse med virkeligheden. Så er det jo ikke til at finde ud af om man ved eller tror. De antagelser vi har i dag, kan videnskaben dementere i morgen. Så hvis vi holder os til det nævnte skel mellem tro og viden, kan vi aldrig afgøre om vi ved. Viden må defineres som det der er i overensstemmelse med de forhold der er anerkendt i kulturen, de

Og nu er det vigtigt at f
det fra vores højt udvikle
bare var en eller anden ove
var ikke bare noget de troe
de vidste. Forskellen på tro
det der er i overensstemme
det jo ikke til at finde ud

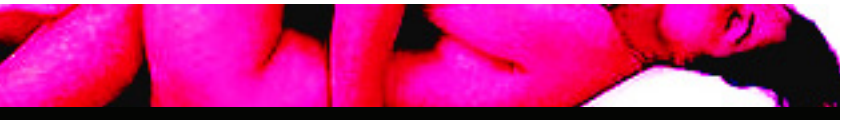

Samlejet som...

forstå – når vi kigger på de civilisation – at det ikke ertro de var i gang med. Det ede der skete. Det var noget og viden er ikke at viden er else med virkeligheden. Så er af om man ved eller tror.

højeste videnskautoriteter. De der i sin talte om at jorden var rund, vidste det. For de havde jo også – bare et andet sted – skellet mellem tro og viden; visse usikre ting troede de, andre vidste de. Så deltagerne i de babylonske ritualer vidste – mærkede og forstod – at de var med i noget stort. Hvis vi ikke anlægger denne psyko-antropologiske vinkel, kommer vi aldrig tæt på den menneskelige oplevelse.

I de 12 dage i Babylon var et af højdepunkterne at kongen og en præstinde gik helt op i toppen af deres 7 etagers tempel, zigguraten (den bygning der i biblen kaldes babelstårnet)-til et særligt rum og her havde samleje.

OK, lad os lige se det for os: Her kommer så Jens og Ingrid – eller hvad de nu måtte have af babyloniske navne – og optræder i rollerne som højguderne Marduk og Ishtar, klædt på sådan som guder nu engang er klædt på. De ligger altså der og mosler og ved – de ved det og de mærker det – at de I OG HERMED bringer kraft til naturprocesserne og dermed velstand til deres land! – som beskrevet i en samtidig tekst:

> "Foran dem lå de store floder(…) og i den månelyse nat skimtedes andre Zikkurater(…). Fra disse tårne strømmede frugtbarheden ned over slettelandet"

Og et andet sted:
"Når Ninlil har samleje med Enlil, falder regnen".

Tænk at ligge der og have sex og vide at hele universet vibrerer med. Tænk at ligge der og sprutte af brunst og vide og forstå at de er i nærkontakt med guderne og de inderste, dybeste og helligste kræfter i denne verden.

Jeg siger bare:

"What a Lay!"

Lad mig her henimod slutningen skitsere et forskningsprogram. Som nævnt ovenfor - og som enhver ved - er det svært at slå det indre sprog fra selv under samleje, og de mærkværdigste - dvs. mest situationsfremmede tanker og informationer og billeder kan dukke op. Som udtrykt i vittigheden: ' Sam, the ceiling needs painting". Det pauvre engagement og den situationsuvedkommende tanke, som sætningen udtrykker, kan imidlertid også opstå i mere intense samlejer. Selv her kan sproget være med et godt stykke hen ad vejen.

Jeg kunne derfor godt tænke mig en interview-undersøgelse ud fra det spændende sprogpsykologi ske spørgsmål: "HVAD LAVER DU EGENTLIG MENS DU BOLLER?" - underforstået inde i hovedet. Kommer der brudstykker fra dagens mere verdslige beskæftigelser, eller kører der bevidste billeder på den indre skærm om den hotte ekspeditrice/ekspedient henne i døgneren?

Det ville være interessant at høre svarene. Du kan jo selv – kære læser - starte med at spørge din partner under næste samleje - eller nok lidt bedre: bagefter!

Anders Bendix Kiel
BA i økonomi og virksomhedsledelse, CBS;
stud.scient.soc. i sociologi, KU

Fornemmelsen for andre

En artikel, som tager sit udgangspunkt i en sociologisk undersøgelse af tre sociologistuderende: Sofie Vilholt, Amalie Rasmussen og forfatteren til denne artikel, Anders Bendix Kiel. Forfatteren søger at redegøre for det interaktionelt banebrydende i mobil-applikationen FourSquare, og hvordan dens platform organiserer brugernes adfærd.

Vi læste i maj-nummeret af Spindet om Sekai Camera, en AR applikation, som beriger den fysiske verden med virtuel information. En anden tendens indenfor sammenkoblingen mellem online og offline, er fremkomsten af stedbaserede sociale netværk hvoraf Foursquare er et af de største med omkring 4 millioner brugere på verdensplan.

Foursquare

Foursquare er et stedbaseret socialt netværk, hvor brugeren har mulighed for at dele sin geografiske placering med hans venner. Foursquare bruges som en applikation på mobiltelefonen, hvilket giver brugeren mulighed for, at "checke ind" hver gang han kommer til et nyt sted og får dermed skabt en historik over sin geografiske færden. Denne historik giver vennerne mulighed for at følge med i hvor han er.

Foursquare er hvad jeg betegner et lukket netværk, hvilket betyder at det kun er brugerens venner, der kan følge hans færden. Dog kan brugere, som er checket ind på samme lokation samtidig også se hinanden på trods af at de ikke er venner.

Ud over at checke ind på forskellige steder, er det også muligt at efterlade tips om stederne til andre. Det kunne eksempelvis være at brugeren er særligt glad for Cortado på Riccos kaffebar og derfor deler dette tip med andre.

Hele funktionaliteten med at checke ind og dele tips er tilføjet et spilelement, hvor der gives point for hvert check ind. Efterhånden som brugeren bliver mere og mere aktiv belønnes han med diverse "badges" såsom "Super user", "Adventurer" osv. Den person som har checket ind flest gange på en lokation, belønnes med titlen "Mayor". Det vil dog være forfejlet at sige at spildimensionen er selve formålet med FourSquare.

I'm here, so what now?

Ifølge Dennis Crowley, den ene af de to grundlæggere af Foursquare, er pointen med servicen ikke "I'm here" men "I'm here, so now what?". Mange fokuserer på den første del, "I'm here", men i virkeligheden er det den anden del, "so now what?" der er det interessante og fokus for min analyse. Jeg har kigget nærmere på brugen af Foursquare i et sociologisk perspektiv, med udgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvorvidt og hvordan opleves Foursquare, af dets aktive brugere i København, som et åndehul i hverdagen?

Fornemmelsen for andre

Problemstillingen er i min analyse belyst ud fra temaerne fællesskab, byliv og selvfremstilling, men jeg vil i denne artikel fokusere på temaet om fællesskab.

Valg af venner

Foursquare skal ikke ses som et fællesskab, der bunder i klassiske sociale differentieringsfaktorer, såsom klasse, køn eller etnicitet. I dette lukkede netværk sker

Brugerens badges

udvælgelsen af venner primært rationelt og brugerne vælger typisk at blive venner med venner fra deres virkelige liv, eller personer de kender fra andre sociale netværkstjenester, såsom Twitter, Flickr eller Facebook. Da man følger hinandens geografiske færden, er brugerne mere kritiske i forhold til valget af venner, set i forhold til andre sociale platforme online.

Vi har altså at gøre med et valgt fællesskab, som måske bedst belyses ved hjælp af Schmalenbachs begreb "Bund" (Hetherington 1998), der defineres som: "(…) an attempted basis for re-communitisation of social relations within modern, gesellschaftlich conditions but one which applies individual choice as the basis for membership rather than class, gender or ethnic origin." (Hetherington 1998:89).

Valget af venner er baseret på følelses- og interessemæssige parametre, hvad enten det er fordi man identificerer sig i relationen til andre og dermed føler en adspredelse ved at være inkluderet i det sociale fællesskab, eller om man følger personer med samme faglige interesse.

Som en konsekvens af at brugerne følger hinandens geografiske færden, er disse følelses- og interessefællesskaber forholdsvis små. De adspurgte havde mellem 7 og 50 venner på Foursquare, hvilket er langt færre end de har på mange andre sociale netværk.

Disse valgte fællesskaber er ikke statiske, men kan udvikle sig fra mere Gesellschaftlige eller overfladiske, til at indeholde flere følelser og minde mere om et Gemeinschaftligt fællesskab. Brugerne beretter dog også om det modsatte, hvor fællesskaber bliver mere overfladiske, og de endda overvejer at "droppe" nogle venner, som ikke tillægges en personlig værdi.

Udvikling i brugernes brug

Den grundlæggende funktion i Foursquare er meget basal; check ind og få point – dog er der alligevel mange forskellige måder at bruge Foursquare på. I det empiriske materiale tegner der sig et generelt billede af, at brugen udvikles således at man, til at begynde med, primært fokuserer på spil-elementet, og senere søger reel værdi. I starten checker brugerne ind alle vegne uanset om de reelt opholder sig på stedet eller blot er forbipasserende, udelukkende for at få så mange point som muligt. Denne periode betegner de som

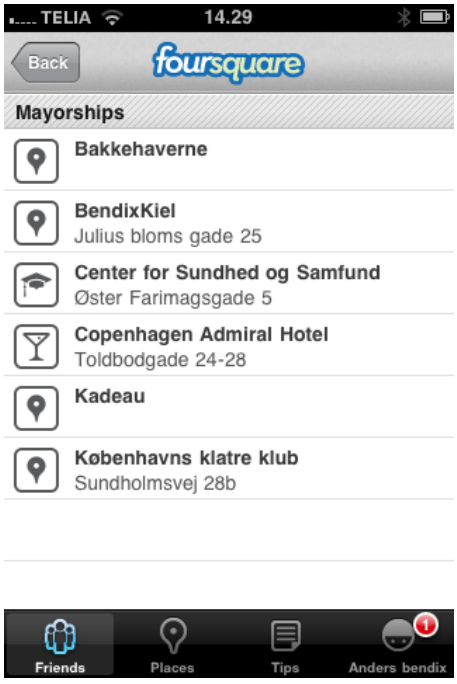

Brugerens mayorships

værende stressende og ikke særlig meningsfuld. Forklaringen på at de fortsætter brugen gennem denne periode skal findes i spillets funktionelle rolle, hvor brugerne gennem deltagelse i spillet søger frihed (MacAloon 1984:255). Når de deltager i spillet giver det dem et afbræk fra den seriøse dagligdag med ansvar og vigtige beslutninger. Spillet kommer til at fungere som en modsætning til det seriøse hverdagsliv.

TEMA

Impulsive møder og fornemmelsen for social tilknytning

Brugerne bliver med tiden trætte af spilelementet og ændrer dermed deres adfærd, så de således primært checker ind når de reelt er et sted i længere tid og ikke bare er forbipasserende. Med dette ændrer formålet med deres check ind sig fra, primært at være en pointjagt til at fungere som indikator overfor deres venner om, at de er til rådighed for impulsive møder.

Generelt betones det i empirien at formålet med Foursquare er at styrke og vedligeholde eksisterende relationer. Det, der giver informanterne værdi og som dermed er med til at styrke og vedligeholde relationerne, er at have en fornemmelse af hvor deres venner er, samt at lette muligheden for impulsive sociale sammenkomster. Det er dog yderst sjældent at denne viden om eller fornemmelse af hvor vennerne er, munder ud i disse impulsive møder. Det er dog vigtigt for brugerne at muligheden er til stede. Langt vigtigere er dog det, at have fornemmelsen af hvor vennerne er, eller som nogle udtrykker det, at have et *"perifert syn"* af hvor disse er og hvad de laver. Det skaber en fællesskabsfølelse og et tilhørsforhold.

Det opleves altså værdifuldt for brugerne at kunne følge deres venner og have fornemmelsen af, hvor de er og hvad de laver, idet det kan være en adspredelse i hverdagen. Denne sociale funktion ved et medie, er ikke nødvendigvis en banebrydende indsigt. Under avisstrejken i New York i 1945 var dét læserne savnede mest fornemmelsen af kontakt med omverdenen og med de personer, de kendte gennem avisen. På samme måde kan Foursquare også tolkes at have en social funktion: *"Bare en fornemmelse af hvor folk er, uden at jeg egentlig bruger det til særlig meget (…) Det er meget den der periferiagtige fornemmelse af, hvad der sker, så næste gang man mødes "gud du var i London". Før ville man måske ringe til hinanden og sige "hvad har du så lavet i dag? Jamen jeg gjorde det og så tog jeg derhen". Det får man at vide sådan mere lige nu og her" (Jacob:493).*

Foursquare er altså en selskabelig teknologi, et medie der formidler kontakt og information. Selskabelige teknologier bruges ifølge mediesociologen Stig Hjarvard i stigende omfang på grund af muligheden for *aflastning* og *manipulation (Hjarvard 2003:22)*. Med hensyn til aflastningselementet fremgår det tydeligt af foregående citat, at Foursquare faciliterer muligheden for at følge ens venners liv, uden at det kræver at man f.eks. skal ringe til vedkommende. Foursquare gør altså et eventuelt møde lettere, idet man kan springe høflighedsfraser over. Dette hænger ligeledes fint sammen med det andet element af avisens betydning; nemlig at den yderligere bidrager med samtaleemner. Dette gør sig også gældende for Foursquare som dermed bliver en aflastning for den enkelte bruger.

Tilfældige møder mellem fremmede

Jeg har i denne artikel haft særligt fokus på det valgte fællesskab mellem brugeren og hans venner. Der kunne dog også belyses andre former for fællesskab som er af mere flydende og flygtig art ved at trække på Maffesolis begreb om neostammer (Maffesoli 1996:76). I analysen sker dette gennem fokus på "den familiære fremmede", som er en person man ikke er ven med, men som man deler en fælles smag med. Denne fælles smag materialiserer sig i forbrug af de samme steder.

Places foursquare

FourSquares funktion med at man kan se hvem der er Mayor af et sted, se tips fra andre eller se hvem der er checket ind samtidig på stedet, skaber dette flydende fællesskab til den familiære fremmede. Igen er det gældende, at kendskabet til denne fælles smag ikke nødvendigvis er viden man bør handle på og kontakte den anden fysisk. Man besidder blot den viden, og får derigennem en fornemmelse af hvad andre, venner som fremmede, foretager sig og får dermed en følelse af socialt tilhørsforhold. Denne fornemmelse kan betegnes "det perifere syn".

Foursquare opleves primært som et positivt afbræk i hverdagen, et åndehul, men særligt den første periode, med megen aktivitet og fokus på spilelementet, kan virke stressende. Den sociale funktion og følelsen af fællesskab må dog umiddelbart overskygge denne stressfølelse, siden brugerne fortsætter brugen og langt overvejende fokuserer på den positive del af brugen.

Analysen kan hentes her i sin fulde længde. Her findes også belysningen af de andre temaer, byliv og selvfremstilling: http://www.scribd.com/doc/33873355/Sociologisk-Analyse-Af-Foursquare

Litteraturliste:

Hetherington, Kevin (1998): Expressive organisation and emotional communities. In: Hetherington, K.: Expressions of Identity. London: Sage, 83-101

MacAloon, John J. (1984): "Olympic Games and the Theory of Spectacle in Modern Society", i: MacAloon, John J. (red): Rite, Drama, Festival and Spectacle. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues.

Hjarvard, Stig (2003): "Selskabelige teknologier", i: Hjarvard, Stig: Det selskabelig samfund: Essays om medier mellem mennesker. København: Samfundslitteratur.

Maffesoli, Michel (1996): "Tribalism", i: Maffesoli, Michel: Time of the Tribes. London: Sage Publications.

foursquare
CHECK-IN HERE
Check in to unlock specials, meet up with friends and explore what's nearby.
foursquare.com
@foursquare

Spindet
http://www.spindet.net

CHECK-IN HERE

JULEFROKOST

ÆGTE SPROGPSYKOLOGISK JULEFROKOST - KOMPLET MED ØL, SPRUT & GRIS

d. 17.

DEC

Fredag

SE MERE INFORMATION SENERE PÅ:
http://z7.invisionfree.com/sprogpsykologi/index.php

anmelder:
Sune Rask
BA i lingvistik & retorik;
stud.mag. i sprogpsykologi

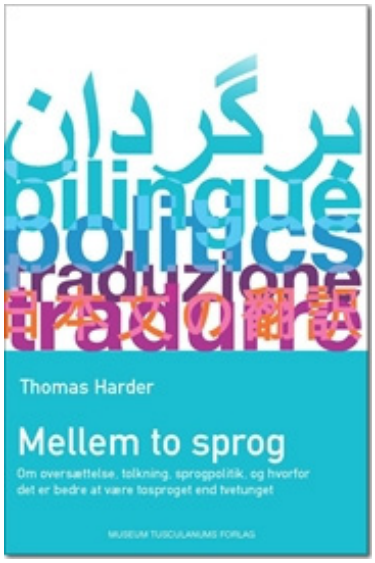

Harder, Thomas (2010). *Mellem to sprog – Om oversættelse, tolkning, sprogpolitik, og hvorfor det er bedre at være tosproget end tvetunget.* København: Museum Tusculanums Forlag, 2010.

Tosproget -
problem eller ressource?

Hvis man spørger forfatter, oversætter og konferencetolk, Thomas Harder, er han ikke i tvivl. At være tosproget er en ressource. Og med en dansk far og en italiensk mor, er han da også tosproget selv. Eller han er nærmere *bilingual*, for det danske ord tosproget, har fået en negativ klang. Og dét og meget mere, skriver han om i sin bog *Mellem to sprog – Om oversættelse, tolkning, sprogpolitik, og hvorfor det er bedre at være tosproget end tvetunget*.

Den negative klang ved ordet tosproget er i høj grad politisk. Der er ikke nogen tvivl, når man hører politikere og kommentatorer tale om 'de tosprogede'. Det er nogen, som der er store problemer med. Eller udfordringer som det jo hedder i dag… Men hvem er de egentlig disse 'tosprogede personer'. Og hvorfor er det negativt at kunne to sprog?

Det engelske ord for tosproget, *bilingual*, har fx ikke nogen af de negative konnotationer som det danske ord tosproget har, som bliver forbundet med både sociale problemer og kriminalitet.

Undervisningsministeriet hjælper ikke med at skabe klarhed, når de definerer tosproget som "børn, der har et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, evt. gennem skolens undervisning, lærer dansk". Og som Harder skriver, så tvinges man derfor som tolk og oversætter til at tænke mere grundigt over, hvad ord egentlig betyder, hvad de egentlig dækker over, og ikke blot hvad en ordbog foreslår.
Som undertitlen antyder, skriver Harder om både oversættelse, tolkning og sprogpolitik. Og Thomas Harder ønsker også at tage et opgør med den danske sprogpolitik, som efter hans mening, hverken er ambitiøs eller går i den rigtige retning. I 2007 kom både Dansk Folkeparti, Det Radikale Venstre og Socialdemokraterne med deres bud på en dansk sprogpolitik. Og i 2008 udgav regeringens sprogudvalg rapporten *Sprog til tiden*, som blev fulgt op i 2009 med *Regeringens opfølgning på sprogudvalgets rapport*.

Ifølge Harder er der både gode og dårlige idéer ved de forskellige udspil. Men fælles for dem alle er, at trods fine hensigter, står der ikke meget om, hvordan disse mål skal nås. Og det virker ikke som om, at der er nogen større sammenhæng mellem partiernes udspil og deres udannelsespolitik.

Heller ikke litteraturen fylder meget i den danske sprogpolitik. Og det er selvom bogmarkedet bugner med bøger der ikke oprindeligt er skrevet på dansk. De giver jo netop os danskere adgang til en hel verden, vi ellers ikke ville have adgang til. De fleste af os har nok kun et forhold til oversættelser, når vi ser film med danske undertekster. Og mange kender nok det, at undertekserne indimellem synes sjove eller måske ligefrem forkerte. Men i forhold til litteraturen, er der ikke nogen nævneværdig diskussion om oversæt-

telsernes kvalitet. Vi stoler på at de er rigtige. Men det kan vi ikke vide. Og ifølge Harder, svinger kvaliteten faktisk meget, og hvis man kun kender et væsentligt værk på den danske oversættelse, så skal man kunne være sikker på, at oversættelsen også er så korrekt som muligt. Harder har fx oversat Salman Rushdies *De sataniske vers*. En del af historien fortælles på et relativt gængs engelsk med sætninger, der hverken er særligt lange eller komplekse, mens andre afsnit præges af kolossalt lange og komplicerede sætningskonstruktioner. Harder valgte i sin oversættelse at respektere Rushdies skrivestil, men det gjorde den svenske oversætter ikke. Han brød alle de lange og komplicerede konstruktioner op i kortere og mere simple konstruktioner. Jeg er enig med Harder. Hvis Rushdie ville have skrevet enkelt og mere 'normalt', så havde han gjort det. Derfor kan man spørge sig selv; hvis man kun har læst *De sataniske vers* på svensk, har man så egentlig læst *De satanisk vers*?

Thomas Harder prøver at koble integrationsdebat, sprogpolitik, tolkning og oversættelse sammen. Det lykkes også nogenlunde, i hvert fald til sidst. Undervejs kan det dog godt virke som om, at Harder er den eneste fællesnævner mellem bogens hovedområder, men det lykkes alligevel til sidst at hive stikket hjem.

Thomas Harder har været litterær oversætter i 30 år og konferencetolk i 20 år, og har dermed samlet stor erfaring i sprogbrugens glæder og vanskeligheder. Dem deler han rigeligt ud af i bogen, og rejser ligeså nogen vigtige diskussioner. Jeg føler mig overbevist om, at jeg fremover vil kigge efter oversætterens navn, næste gang jeg køber oversat litteratur.

Kvalitativ metode i praksis

I antologien: *Den oplevede virkelighed*, præsenteres læseren for en række forskningsmæssige problemstillinge, i forhold til, primært, kvalitativ metode. Hovedvægten af artiklerne i antologien er centreret omkring etnografisk og eksplorativ metode.

Den oplevede virkelighed er et godt redskab til perspektivering af (egne, i forvejen eksisterende metoder, eller som supplerende læsning til mere strengt strukturerede metodiske værke, som eksempelvis Kvale o.l. Bogen kan dog ikke stå som selvstændigt grundlag i forbindelse med en egentlig metodisk konstruktion. Eksempelvis forklares hverken hvad etnografisk eller eksplorativ metode er, men perspektiveres i forhold til deres styrker og svagheder. Det ligger implicit i antologi-genren, at en antologi ikke er en fyldestgørende gennemgang af et bestemt emne, men netop er en samling af tekster, som belyser et fælles tema. Dette gælder således også for denne antologi.

Igennem antologien præsenteres man for en række metoder og metodiske overvejelser, der alle knytter sig til en specifik case. Denne konkrethed, giver et rigtig godt indblik i en forskningsmæssig hverdag med dertil hørende problematikker, men også løsningsforslag i form af de valgte metoder. Antologien fremstår som et godt redskab til perspektivering og refleksion, hvis man selv

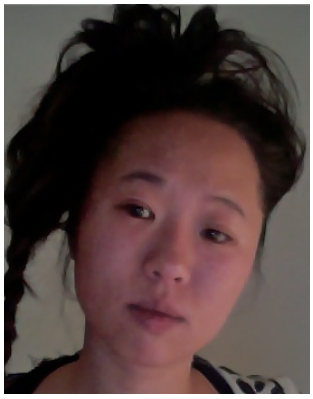

anmelder:
Stine Slot Tobiasen
cand.comm. i performance-design

BOGANMELDELSER

Bjørner, Thomas (red.) (2010). *Den oplevede virkelighed – 11 eksempler på kvalitativ metode i praksis*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 2010.

er i gang eller skal til at i gang med en kvalitativ undersøgelse.

En styrke ved antologien er dens artiklers forankringer i helt konkrete 'case-studies, og som læser får man herved indblik i, hvor mange forskellige 'settings' en kvalitativ metode faktisk kan anvendes i. Eksempelvis skriver Ditte Laursen om hvordan hun, blandt andre, har anvendt den kvalitative etnografiske metode i forbindelse med en undersøgelse af unges brug af mobiltelefoner, mens Kirsten Mogensen skrive, om hendes erfaring med kvalitative eksplorative interviews i forbindelse med afdækning af journalisters moralnormer. Der er altså både 'case-studies', som belyser kommercielle undersøgelser og der er 'case-studies', som belyser mere filosofiske temaer. Claus Andersen reflekterer, på et mere metateoretisk niveau, over hvilke foraer den kvalitative metode kan og bør foregå i i 2010.

Alt i alt er den *Den oplevede virkelighed* først og fremmest et perspektiveringsredskab, og anskuet som sådan er det en rigtig god artikelsamling, der i et bredt format formår at belyse mange anvendelsespotentialer ved den kvalitative metode. De bidragende forfattere synes for det mestendels velvalgte og hver artikel bidrager til helheden ved at italesætte den kvalitative metode i eneny kontekst.

anmelder:
Sune Rask
BA i lingvistik & retorik;
stud.mag. i sprogpsykologi

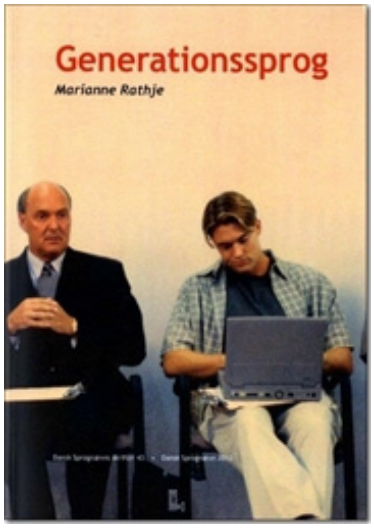

Rathje, Marianne (2010). *Generationssprog - Myte eller virkelighed?* København: Dansk Sprognævn, 2010.

Unge bruger sgu ikke flere bandeord!

Debatten om unges sprogbrug er ofte ophedet. Unge taler grimt, bruger alt for mange engelske ord, og ældre og unge mennesker kan overhovedet ikke forstå hinanden. Myterne er mange, specielt når ældre generationer beklager sig over de unges manglende sproglige omhu. Marianne Rathje, forsker fra Dansk Sprognævn, har undersøgt myterne, og nu er hendes ph.d.-afhandling så udkommet som bog.

Marianne Rathje har undersøgt tre generationers talesprog (hhv. unge, midaldrende og ældre), både når de taler med jævnaldrende og ikke-jævnaldrende. Og konklusionen er klar: Der er ikke flere forståelsesvanskeligheder mellem generationerne, end der er inden for hver generation; unge bander ikke mere end øvrige generationer; unge bruger flere engelske lån end andre generationer, og unge bruger flere citater.

Man kan godt se, at det er en ph.d.-afhandling, selvom den nu er udgivet som bog. Og Marianne Rathje skriver da også i forordet, at der kun er foretaget mindre ændringer i forhold til afhandlingen. Det vil sige, at vi får en indledning, et teoriafsnit, en datapræsentation, analyser og en afslutning. Helt som alle der har skrevet akademiske opgaver kender. Det giver selvfølgelig bogen faglig fylde, men hvis bogen skal nå ud til andre end hardcore sprognørder, bør den udgives igen i en 'lettere' udgave. For bogen er rigtig interessant og – efter min mening – et vigtigt bidrag til hele diskussionen om det danske sprogs udvikling. For der er mange myter, og nogle af disse handler netop om unges sprogbrug.

En af myterne er, at unges sprogbrug medfører flere misforståelser. Ifølge Marianne Rathje er det ikke rigtigt. Der er det samme antal misforståelser generationerne imel-

lem, om end der er forskel på typen af forståelsesproblemer, og det er interessant, at unge tilsyneladende prioriterer gensidig forståelse højere end samtalens flow, hvor det er stik modstat for de ældre.

En anden myte er, at unge mennesker bander mere end andre generationer. Men Rathjes forskning viser noget andet. Faktisk bander ældre generationer lige så meget som unge, de bruger bare nogle andre bandeord end de unge. Dog skal det nævnes, at Rathje skelner mellem bandeord og skældsord. Skældsord er når man udtrykker sig fornærmende eller nedsættende om en anden person, hvor bandeord ikke har den samme personlige dimension. Det kunne have været interessant, hvis Rathje også havde undersøgt brugen af skældsord. For hvis nu unge bruger langt flere skældsord end ældre, kan man vel godt argumentere for, at unge taler 'grimmere' end de ældre. Omvendt kunne det omvendte resultat også helt aflive myten om unges grimme sprog.

Der er nærmest ikke grænser for den engelske påvirkning af vores sprogbrug, i hvert fald hvis man følger debatten om emnet. Og unge bruger da også flere engelske lån, viser Rathjes forskning. Størstedelen af de engelske lån skyldes dog et massivt brug af ordet *okay*. Og hvis man fjerner det fra datamaterialet, så er forskellen ikke så stor. Den er der, men den er ikke markant. I datamaterialet udgør engelske lån 0,6 pct. af det samlede antal ord. Det svarer meget godt til Pia Jarvads forskning, der viser, at kun ca. 1 pct. af vores ord i daglig tale kommer fra engelsk. Den såkaldte engelske påvirkning af vores sprog er derfor vildt overdreven, også selvom unge bruger lidt flere engelske lån.

Til gengæld er der klare generationelle forskelle i brugen af citater. Unge citerer mere end andre generationer, og de bruger også flere utraditionelle citater. I sociolingvistikken er især unge kendt for at bruge citater, og selvom det selvfølgelig ikke er eksklusivt for unge, så viser Rathjes forskning også, at citater er et særligt ungdomstræk.

Ældre har i tusinder af år beklaget sig over unges sprogbrug. Det vil de nok blive ved med, selv hvis de fleste læste Marianne Rathjes bog. Også fordi undersøgelsen faktisk viser, at unge bruger flere engelske lån. Men er det egentlig så slemt? Mange ord, som vi opfatter som helt almindelige danske ord, er i virkeligheden ord, vi har fået fra udenlandsk påvirkning. Det er sådan sprog udvikler sig. Men nu tilhører jeg selvfølgelig også den generation, som de ældre brokker sig over.

Sociale arrangementer

Sprogpsykologisk idédating

Louise Østergaard Andersen
BA i tysk
stud.mag. i sprogpsykologi

I efterårssemesteret 2010 har Louise Østergaard Andersen og Thomas Bak Madsen overtaget alle opgaver i forbindelse med Sprogpsykologisk Idédating arrangementerne. Louise fortæller her lidt om arrangementerne i dette semester, og planer fremover.

Har du svært ved at beskrive, hvad sprogpsykologi er? Kan du besvare spørgsmålet "Hvad kan du så blive, når du er færdig?" Hvis du gerne vil blive klogere på ovennævnte spørgsmål, eller hvis du bare er nysgerrig og gerne vil tale lidt mere med dine medstuderende, så kom forbi til sprogpsykologisk idédating!

Arrangementet er for studerende på sprogpsykologi og andre interesserede. Det blev udtænkt og startet af Bent Hemmingsen, og kører nu med succes på sit tredje semester af Thomas Bak Madsen og undertegnet. Vi mødes ca. en gang om måneden i to timer, og det er altid utroligt hyggeligt og lærerigt.
Konceptet er kort fortalt faglig sparring med andre studerende i forskellige former. Desuden kommer der til hver arrangement en oplægsholder og fortæller noget, som har relevans for os på faget. Alle har mulighed for at præge arrangementet med deres ønsker og behov for oplægsholdere og indhold. Der er tidligere blevet dannet små studiegrupper, delt gode råd til specialeskrivning, udvekslet idéer om relevant litteratur til forskellige opgaver, etc. Vi har hørt oplæg om specialer, om specialeprocesser, om dialogisk pragmatik og meget mere.

Hvad har vi lavet i dette semester?

Onsdag d. 29.9 kom Birgitta Herskind på besøg for at fortælle om sit job som kommunikationskonsulent og webredaktør i firmaet COWI. Birgitta er cand. Mag. i sprogpsykologi og fortalte om, hvordan hun brugte uddannelsen i sprogpsykologi i sit arbejde. Vi sluttede arrangementet af med "fri snak" i små grupper.

Onsdag d. 27.10. kom Line Brink Worsøe forbi og fortalte om sin ph.d. Line bevæger sig indenfor integrationismen og titlen på hendes ph.d. lyder "Ord der ikke findes – endnu."
Lines ph.d. projekt handler meget kort fortalt om, "hvordan vi danner og skaber forståelser af nye ord på baggrund af vores altid kontekstualiserede erfaringer." Efter Lines spændende oplæg havde vi en god snak om bl.a. integrationismen og om hvilken psykologisk teori man kan bruge, hvis man skal skrive en opgave om gruppedynamik.

Næste arrangement

Det næste arrangement finder sted onsdag d. 1.12. kl. 17-19 i lokale 27.1.49

Vi ved endnu ikke hvilken oplægsholder, der kommer, men det bliver helt sikkert en, som kan

fortælle os om noget spændende indenfor det sprogpsykologiske genstandsfelt. Måske er der også nogle klementiner og pebernødder på bordene i juletidens tegn…

Skulle du have lyst til at blive en del af idédating-holdet, og være med til at arrangere og komme med idéer til møderne fremover, så kan du kontakte Louise: los.andersen@hotmail.com eller Thomas: thomasbakmadsen@msn.com. Vi tager også gerne imod forslag til oplægsholdere.

Du kan finde sprogpsykologisk idédating på facebook: Sprogpsykologisk idédating http://www.facebook.com/home.php?#!/group.php?gid=133951223207

Eller inde på det sprogpsykologiske forum: http://z7.invisionfree.com/sprogpsykologi/index.php

Vi ses.

SPINDET BLOG
http://www.spindet.net

SPROGPSYKOLOGISK FORUM
http://z7.invisionfree.com/sprogpsykologi/index.php